

audit FINANCIAR

9/2009

- De la conștientizare la acțiune - **auditul în contextul crizei - cele mai mari provocări pentru profesia de audit**

- Rolul auditorului în evaluarea riscului de faliment
- Controverse generate de opozabilitatea costuri istorice - valori juste în măsurarea contabilă
- Proceduri convenite, efectuate într-un angajament de audit de proiect
- Cerințele legale și sistemul de investigații a membrilor CAFR

Din activitatea organismelor internaționale

Publicarea Codului Etic revizuit pentru profesioniștii contabili

Consiliul pentru Standarde Internaționale de Etică (IESBA) al IFAC a publicat **Codul Etic** revizuit pentru profesioniștii contabili, care clarifică cerințele pentru toți profesioniștii contabili și consolidează cerințele de independență ale auditorilor. Codul revizuit a fost publicat după aprobarea sa de către Consiliul pentru Supravegherea Interesului Public (PIOB) din cadrul IFAC.

Codul revizuit care intră în vigoare de la 1 ianuarie 2011, include următoarele modificări care întăresc cerințele de independență:

- Extinderea cerințelor de independență pentru auditurile entităților cotate, la toate entitățile de interes public;
- Solicitarea unei perioade de pauză înainte ca anumiți membri ai firmei să poată face parte din clienții de audit de interes public, în anumite poziții specificate;
- Extinderea cerințelor de rotație a partenerului pentru toți partenerii cheie ai auditului;
- Consolidarea unora dintre prevederile referitoare la furnizarea serviciilor de ne-asigurare pentru clienții de audit;
- Prevederea unei revizuirii anterioare sau ulterioare dacă totalul onorariilor din partea unui client de audit de interes public depășește 15% din totalul onorariilor firmei pentru doi ani consecutivi;
- Interzicerea ca partenerii cheie de audit să fie evaluați sau compensați pentru vânzarea de servicii de ne-asigurare clienților lor de audit.

Codul etic revizuit păstrează abordarea bazată pe principii, suplimentată de cerințe detaliate, după caz, generând un Cod robust, dar și suficient de flexibil pentru a aborda seria largă de circumstanțe întâlnite de profesioniștii contabili. „Această abordare ar trebui, de asemenea, să ajute la facilitatea convergenței globale”, remarcă **Richard George**, președintele IESBA.

Declarațiile privind obligațiile membrilor (SMO-urile) emise de Federația Internațională a Contabililor au ca obiectiv central convergența codului etic național al unei țări cu Codul Etic pentru profesioniștii contabili emis de IFAC. Mai mult, organismele membre IFAC nu ar trebui să aplice norme mai puțin stringente decât cele prevăzute în Codul etic IFAC. [Adriana Coșa]

Publicarea noului Standard Internațional de Raportare Financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii (IFRS pentru IMM)

Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (IASB) a publicat noul IFRS pentru IMM, un proiect al IFAC. Cu această ocazie, directorul executiv al IFAC, **Ian Ball**, a declarat: „Acest standard de contabilitate global reprezintă un pas deosebit de important pe calea către convergența globală a practicilor de raportare financiară ale întreprinderilor mici și mijlocii. El va contribui la întărirea calității și comparabilității situațiilor financiare ale IMM-urilor în întreaga lume și va asista IMM-urile în obținerea accesului la finanțare. Beneficiarii nu vor fi doar IMM-urile, ci și clienții acestora și toți ceilalți utilizatori ai situațiilor financiare ale IMM-urilor”.

Încă de la demararea acestei inițiative, Comitetul pentru Practici Mici și Mijlocii al IFAC s-a implicat în acest proces, furnizând reacții către IASB, astfel încât acest standard să contribuie la calitatea situațiilor financiare ale IMM-urilor, fără a introduce dificultăți costisitoare și inutile privind conformitatea. **Sylvie Voghel**, președinte al Comitetului pentru Practici Mici și Mijlocii subliniază: „Acest standard este un semnificativ pas înainte; cu toate acestea, publicarea sa nu marchează sfârșitul poveștii, ci mai degrabă capitolul de început. Implementarea sa consecventă și eficientă va presupune un efort internațional concertat în vederea mobilizării sprijinului necesar pentru companii și pentru cei care întocmesc situațiile financiare. Elaborarea de materiale gratuite de pregătire de către Fundația Comitetului pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (IASCF) reprezintă o etapă pozitivă în cadrul acestui proces”. [Adriana Coșa]

Contents

Evaluări

Vasile IUGA

- De la conștientizare la acțiune - auditul în contextul crizei
- cele mai mari provocări pentru profesia de audit** 3
- *From Awareness to Action - Audit in the Context of the Crisis*
  - *Most Significant Challenges for the Auditor Profession*

Cercetări în audit și raportări financiare

Prof.univ.dr. Gheorghe POPESCU, lect.univ.dr. Veronica Adriana POPESCU,
asist.univ.drd. Cristina Raluca POPESCU

- Rolul auditorului în evaluarea riscului de faliment
în condițiile crizei globale** 7
- *The Role of The Auditor in Assessing the Bankruptcy Risk
in the Global Crisis*

Conf.univ.dr. Aureliana Geta ROMAN & drd. Mihaela MOCANU

- Controverse generate de opozabilitatea costuri istorice
- valori juste în măsurarea contabilă** 15
- *Controversies Generated by the Opposability Historical Costs
- Fair Values in Accounting Valuation*

Prof.univ.dr. Tatiana DĂNESCU & lect.univ.drd. Ovidiu Ioan SPĂTĂCEAN

- Analiza prezumției de continuitate a activității firmelor de investiții
- o provocare pentru auditorii financiari în condițiile
crizei financiare** 23
- *Analysis of Going Concern Presumption for Investment Firms
- A Challenge for Auditors in the Context of Financial Crisis*

Auditul și raportările financiare de la teorie la practică

Prof.univ.dr. Elena DOBRE

- Proceduri convenite, efectuate într-un angajament de audit
de proiect** 32
- *Agreed-Upon Procedures Performed in Project Audit Engagements*

Conf.univ.dr. Ovidiu Constantin BUNGET

- Etică și audit intern: problematica Whistleblowing-ului** 43
- *Internal Audit and Ethics: Whistleblowing Issues*

Daniela ȘTEFĂNUȚ, consilier juridic CAFR

- Cerințele legale și sistemul de investigații a membrilor CAFR** 52
- *The Legal Requirements and the System of Investigations
of the Members of the CFAR*

Revistă recunoscută de CNC SIS, categoria B+
B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Consiliul științific

Acad. **Constantin IONETE**

Acad. **Iulian VĂCĂREL**

Prof. univ. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques
et Comptables (INTEC) Paris

Prof.univ.dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara

Prof.univ.dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Prof.univ.dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Constantin STAIKU**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Prof.univ.dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, Consilier Ministerul Finanțelor Publice, București

Mircea BOZGA, ACCA, auditor financiar, București

Monica ȘTEFAN, ACCA, auditor financiar, București

Luminița CIOACĂ, ACCA, auditor financiar, București

Director științific

Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**,
ASE București

Director editorial

Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef

Cristiana RUS

Colectiv redacțional

Adriana COȘA, Alexandra JORA, Irina Cătălina PUNGARU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: Cristina RADU; Marketing - publicitate: Stancu LICĂ

Prezentare grafică și tehnoredactare: Nicolae LOGIN

Consiliul științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; [http: revista.cafr.ro](http://revista.cafr.ro)

Tipar: Universal Color S.A., str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1583 - 5812

De la conștientizare la acțiune - auditul în contextul crizei - cele mai mari provocări pentru profesia de audit

Introducere

În urmă cu câțiva ani, în cadrul unor întâlniri regionale cu colegii auditori, am făcut referire la învățămintele pentru business, contabilitate și audit ale crizei de la începutul anilor 2000, care duseseră la scăderea indicelui DJIA de la 11.000 la 8.500 de puncte și care părea a fi comparabilă cu criza din 1929 – 1933. Lovite de criză și fraudă au dispărut atunci Enron, precum și alte simboluri ale bursei de valori internaționale. Întâlnirile noastre din 2005 aveau loc într-o perioadă de creștere susținută a economiei românești și a celor din Europa Centrală și de Est, într-o atmosferă de exuberanță și optimism. Făceam în același timp referire în prezentările mele de atunci și la criza care, în opinia mea, urma să vină.

Referirea la criza următoare părea o îndrăzneală și o afirmație spectaculoasă la acea vreme. Între timp, viața mi-a dat dreptate și criza a cuprins întreaga economie mondială. Mărturisesc acum că ceea ce m-a surprins în legătură cu criza sunt atât severitatea, cât și incertitudinea cu privire la durata ei.

În actualele condiții, o afirmație spectaculoasă și îndrăzneată ar fi

legată de sfârșitul crizei și reluarea creșterii în viitorul imediat. Din păcate, mă tem că o asemenea afirmație nu ar fi susținută și ar fi hazardată. Sunt însă optimist pe termen mediu și lung.

Avem, așadar, o criză. Întrebarea este **cum procedăm ca auditori, cum o traversăm și ce învățăm din ea?** Cred că trebuie să ne concentrăm pe lucruri nespectaculoase,

dar fundamentale/relevante, cum ar fi:

- Auditul valorii juste
- Identificarea fraudelor
- Continuitatea activității

Nu ne propunem o prezentare exhaustivă a acestor standarde, ci doar reliefa impactul crizei asupra utilizării și aplicării lor.

Vasile IUGA*

Abstract

From Awareness to Action - Audit in the Context of the Crisis - Most Significant Challenges for the Auditor Profession

This article underlines a number of fundamental elements in the planning and execution of the financial audit in the current economic environment such as going concern, the audit of the fair value or the auditor's responsibility to detect fraud and the potential impact of the crisis on the audit report. It should be mentioned that due to the financial crisis, these elements are more frequent on the agenda of the auditors but also on the agenda of the shareholders, financial directors or the press.

Key words: going concern, management's responsibility, ISA 545, ISA 240, ISA 570 disclosure requirements, credit crisis, cost of credits, fair value, audit evidence, forecasts and budgets

Cuvinte cheie:

continuitatea activității, responsabilitatea conducerii, ISA 545, ISA 240, ISA 570, cerințe de prezentare, criza creditelor, costul creditelor, valoarea justă, probe de audit, previziuni și bugete

* Country Managing Partner, PricewaterhouseCoopers, Romania, e-mail: vasile.iuga@ro.pwc.com.

Auditul valorilor juste (ISA 545)

Conceptul de valoare justă a făcut subiectul multor dezbateri în perioada recentă. Aceste dezbateri au vizat relevanța conceptului în mod fundamental, dar și dificultățile practice de determinare a unei estimări rezonabile. Determinarea valorii juste implică un spectru larg de abordări, de la cele mai simple la cele mai complexe. Volatilitatea pieței și a burselor de valori ridică semne de întrebare asupra valorilor juste chiar în condițiile existenței informațiilor de piață. Problema se complică și mai mult în cazul în care valoarea justă se determină pe bază de fluxuri de numerar, mai ales în condițiile în care există incertitudini cu privire la valoarea și calendarul fluxurilor de numerar, a ratei de actualizare și a impactului, pe care pot să îl aibă ipotezele utilizate, referitoare la condiții, tranzacții și evenimente viitoare.

Nu în ultimul rând, măsurarea valorii juste se face în ipoteza continuității activității, ceea ce, în condiții de criză, este posibil să nu fie aplicabil.

Așadar, având în vedere gradul mare de volatilitate, auditorul trebuie să se asigure că metodele de evaluare și ipotezele utilizate de management în determinarea valorii juste, utilizate în condiții normale, continuă să fie adecvate în contextul actual și că modelul de evaluare include și efectele evenimentelor ulterioare datei bilanțului.

Determinarea valorii juste poate necesita consultarea unui specialist sau a unui expert, datorită complexității aspectelor cu care se confruntă conducerea entității auditate (ISA 620). Spun acest lucru deoa-

rece disponibilitatea și fiabilitatea informațiilor aflate la dispoziția conducerii în determinarea valorii juste poate varia foarte mult, afectând gradul de incertitudine al estimării acesteia. Dacă piețele nu mai sunt active, informațiile disponibile se reduc, iar modelele de evaluare nu mai sunt fiabile. Ceea ce era considerat în trecut o problemă de evaluare de rutină poate deveni acum sursa unui risc semnificativ. Toate aceste incertitudini nu absoolvă însă auditorul de obligația de a obține elemente și probe de audit adecvate, relevante și suficiente.

Aspectele pe care auditorul le poate avea în vedere la evaluarea gradului de adecvare al ipotezelor utilizate de conducere, care stau la baza estimărilor contabile la valoarea justă, pot include, de exemplu:

- Acolo unde este – și dacă este relevant – modul în care conducerea a integrat datele inițiale, specifice pieței în ipotezele elaborate.
- Dacă ipotezele corespund condițiilor de piață observabile și caracteristicilor activului sau datoriei evaluate la valoarea justă.
- Dacă sursele ipotezelor formulate de participanții din piață sunt relevante și credibile, cât și modul în care conducerea a selectat ipotezele pe care le utilizează.
- Acolo unde este – și dacă este relevant – modul în care conducerea a evaluat ipotezele utilizate în tranzacții comparabile

Identificarea fraudei (ISA 240)

Responsabilitatea auditorului în legătură cu identificarea fraudelor

a fost și este unul dintre aspectele cele mai dezbătute și o interpretare/abordare simplistă, dar extremistă este una dintre cele mai mari amenințări cu care ne confruntăm ca profesie. Presiunea modelului economic face ca managementul să încerce să genereze rezultate financiare din ce în ce mai bune. Asta încurajează inventivitatea și creativitatea, eficiența și eficacitatea, dar din păcate și fraudă, care devine din ce în ce mai complexă și mai greu de identificat. În condițiile crizei, riscul de fraudă crește, iar tentația managementului de a ocoli controalele interne este din ce în ce mai prezentă.

De exemplu, în cazul piețelor cu lichiditate scăzută, utilizarea modelelor complexe în determinarea valorii juste, precum și lipsa informațiilor comparative de piață pot reprezenta o oportunitate pentru manipularea datelor și sumelor calculate de brokeri și experți. Chiar și în absența unei intenții frauduloase poate să existe, în perioada de criză, o tendință naturală de a avea o judecată părtinitoare către rezultatul cel mai bun din tot spectrul de posibilități, care poate fi mult mai larg.

Continuitatea activității (ISA 570)

Ipoteza de continuitate a activității este un principiu fundamental în întocmirea situațiilor financiare. În condițiile actuale, această ipoteză poate conține însă incertitudini semnificative. Exemplele prezentate în continuare reprezintă evenimente sau condiții care, luate individual sau în ansamblu, pot duce la îndoieli semnificative privind aplicabilitatea ipotezei continuității activității:

- Împrumuturi pe termen scurt care se apropie de scadență, fără posibilități realiste de reînnoire sau rambursare
  - Dependența excesivă de împrumuturile pe termen scurt pentru finanțarea activelor pe termen lung
  - Indicii ale retragerii sprijinului financiar din partea clienților sau a furnizorilor
  - Indicatori financiari cheie nefavorabili
  - Incapacitatea de a respecta termenele contractelor de împrumut.
- ISA 570 menționează faptul că, în cazul entităților care au un istoric de activități profitabile și acces facil la surse de finanțare, este posibil să nu fie necesară o examinare detaliată a prezumțiilor de continuitate a activității.
- Totuși, criza financiară și economică impune o schimbare a acestei abordări. Aspectele de lichiditate și de risc de credit pot da naștere unor noi incertitudini sau le pot amplifica pe cele existente. Volatilitatea a determinat o reducere generală a creditării, ceea ce poate avea un efect semnificativ asupra capacității entității de a-și continua activitatea în viitor. În plus, pe măsură ce starea financiară a entității se deteriorează, se pot activa clauze de accelerare a rambursării din contractele de împrumut, care pot duce la un cerc vicios, din care entitatea se poate redresa doar cu mare dificultate.

În plus, pe măsură ce starea financiară a entității se deteriorează, se pot activa clauze de accelerare a rambursării din contractele de împrumut, care pot duce la un cerc vicios, din care entitatea se poate redresa doar cu mare dificultate.

Așadar, există o serie de factori de care trebuie să se țină cont în contextul actual, cum ar fi:

- dacă băncile pot retrage creditele unor entități care s-au bucurat anterior de acces facil la finanțare ori de câte ori au avut nevoie;
- dacă reducerea valorii activelor sau pierderile din tranzacționare au determinat încălcări ale angajamentelor de împrumut;
- dacă nerespectarea angajamentelor respective a avut ca rezultat, sau va avea ca rezultat, solicitări de rambursare imediată din partea finanțatorilor sau modificări ale condițiilor de acordare a finanțării;
- dacă este rezonabil să se presupună că împrumutătorii vor refinanța facilitățile de credit existente în termeni similari, în cazul în care sunt de acord să refinanțeze;
- dacă băncile sunt dispuse să se angajeze în reînnoirea facilităților de credit în viitor (ex. să emită scrisori care să confirme că aceste facilități vor continua dacă nu intervin circumstanțe neprevăzute); și
- dacă garanțiile sau scrisorile de susținere (de exemplu, din partea acționarilor, a celor însărcinați cu administrarea entității sau a altor entități din grup) vor fi disponibile în continuare sau dacă vor continua să își mențină valoarea.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat că acești factori pot afecta o serie de aspecte chiar și în cazul în care nu creează neapărat incertitudini semnificative specifice unei entități:

- Probele de audit ce ar putea fi disponibile (de exemplu, băncile pot să nu fie dispuse să furnizeze confirmări cu privire la probabilitatea extinderii sau reînnoirii facilităților),
- Credibilitatea acordată unor asemenea probe (promisiuni care nu pot fi onorate),

- Riscul unor reacții în lanț declanșate de dificultățile unui furnizor sau client dominant într-un anumit sector de activitate și care poate contamina mai multe entități.

Previziuni și bugete

În evaluarea estimărilor conducerii referitoare la continuitatea activității, auditorul trebuie să înțeleagă mecanismele și să fie satisfăcut de previziunile de natură bugetară ale acesteia. Ipotezele utilizate în anii anteriori pot să nu mai fie relevante, fiind necesare modificări corespunzătoare presiunilor contextului actual. Factori care pot fi relevanți în evaluarea previziunilor întocmite de către conducere includ aspecte cum ar fi:

- Dacă membrii conducerii și persoanele însărcinate cu administrarea entității au fost implicați în mod adecvat în elaborarea previziunilor;
- Dacă ipotezele utilizate în formularea previziunilor sunt consistente cu ipotezele utilizate la evaluarea activelor și modelelor pentru depreciere;
- Dacă previziunile indică perioade caracterizate de numerar insuficient și, respectiv, planurile conducerii de soluționare a acestora;
- Dacă informațiile bugetate și utilizate în previziuni sunt coerente cu rezultatele obținute până în prezent;
- Dacă a fost luată în calcul creșterea costului finanțării;
- Dacă previziunile justifică tendințele specifice perioadelor de recesiune, cum ar fi, de exemplu, venituri reduse, creșterea creanțelor irecuperabile (din cauza condițiilor de tranzacționare sau a retragerii asigurării creditelor) și extinderea ter-

Rezultat	Consecințe pentru prezentarea de către conducere	Consecințe pentru opinia și raportul auditorului
Conducerea decide că principiul continuității activității este adecvat. Nu au fost identificate incertitudini materiale, care să determine o îndoială semnificativă referitoare la continuitatea activității.	Situațiile financiare pot, totuși, să includă prezentări de informații care să explice concluzia referitoare la continuitatea activității și modul în care s-a ajuns la aceasta.	Opinie fără rezerve cu condiția ca evaluarea auditorului să corespundă cu cea a conducerii și să justifice prezentările de informații. Nu este necesară introducerea unui paragraf de evidențiere a unor aspecte care să facă referire la prezentările de informații.
Ipooteza continuității activității este adecvată, dar există o incertitudine semnificativă.	Prezentări de informații care să explice natura specifică a incertitudinilor semnificative și de ce, totuși, a fost adoptat principiul continuității activității.	Opinie fără rezerve, în care este inclus un paragraf de evidențiere a unor aspecte, care subliniază existența de incertitudini semnificative – cu condiția ca evaluarea auditorului să corespundă cu cea a conducerii și prezentările de informații justificative. Aceasta are ca rezultat un raport modificat.
Conducerea decide că principiul continuității activității nu e adecvat.	Prezentări de informații care să explice motivarea concluziei și politicile contabile aplicate la elaborarea situațiilor financiare în baza altor principii decât cel al continuității activității.	Opinia fără rezerve – cu condiția ca situațiile financiare să cuprindă prezentările de informații necesare și auditorul să considere baza de întocmire adecvată pentru circumstanțele date. Auditorul poate considera adecvată includerea unui paragraf de evidențiere a unor aspecte în aceste condiții, pentru a atrage atenția utilizatorului asupra bazei contabile folosite în situațiile financiare, având ca rezultat un raport modificat.

menelor de credit acordate clienților;

- Dacă membrii conducerii au efectuat o analiză de senzitivitate adecvată, cum ar fi examinarea efectului pierderii de clienți cheie sau furnizori cheie din cauza falimentelor;
- Modul în care previziunile tratează realizările de active, inclusiv dacă aceste realizări sunt aplicabile și realiste ca valoare;

Formarea opiniei asupra situațiilor financiare și implicațiile pentru raportul auditorului în contextul ISA 570

Dacă prezentările de informații privind ipoteza continuității activității descrise de către conducere în raportul financiar auditat reflectă realitatea, iar auditorul nu este în dezacord cu conducerea societății

privind aceste aspecte, atunci auditorul nu va include rezerve în acest sens în raportul său. Cu toate acestea, în anumite situații, este posibil să fie necesară emiterea unui raport modificat. Tabelul de mai sus prezintă mai nuanțat situațiile respective, în care auditorul nu este în dezacord cu conducerea, iar prezentările informațiilor sunt adecvate.

Sigur, dacă ipoteza continuității activității este adecvată, dar există o incertitudine semnificativă, iar prezentările de informații nu sunt adecvate, atunci opinia auditorului va fi cu rezerve sau opinie adversă.

De asemenea, opinia va fi adversă

în cazul în care ipoteza continuității activității nu este adecvată, iar situațiile financiare sunt întocmite pe baza continuității.

În concluzie, actuala criză financiară este cu adevărat cea mai importantă de până acum, schimbând multe din fundamentele modului în care funcționează comunitatea de afaceri. Auditorii au fost însă și vor rămâne promotorii transparenței, ai realității informațiilor, ai eticii și ai profesionalismului. De aceea, este important să înțelegem, să învățăm din mediul economic actual și să construim o profesie mai puternică.

Bibliografie

Documente interne PricewaterhouseCoopers
Reglementări Internaționale de audit, Asigurare și Etică, Auditul Financiar 2008, coeditare CAFR - IRECSON, 2009

Rolul auditorului în evaluarea riscului de faliment în condițiile crizei globale

Gheorghe POPESCU*, Veronica Adriana POPESCU**
& Cristina Raluca POPESCU***

Abstract

The Role of The Auditor in Assessing the Bankruptcy Risk in the Global Crisis

The study defines the risk of bankruptcy and emphasizes the role of the auditor in knowing the client, with a particular focus on rigorous assessment of the principle of activity continuation, the more so considering the aggravating conditions of the current economical-financial crisis, a crisis of atypical nature, difficult to control and to estimate from a side and time standpoint. The specific tools of economical-financial analysis are presented, considered as the most adequate in identifying the bankruptcy risk, in calculating and interpreting on a dynamics level the liquidity and solvability rates, as well as the indicators of financial equilibrium. In order to know information as precise as possible regarding the bankruptcy risk, the study also includes the scores method, the objective of which is to provide predictive models for evaluating a company's bankruptcy risk. Two of the most used models are presented, the Altman model and the Conan - Holder model.

Key words: going concern, liquidity, solvability, financial equilibrium, scores method, bankruptcy risk

Cuvinte cheie:

continuarea activității, lichiditate, solvabilitate, echilibru financiar, metoda scorurilor, riscul de faliment

În condițiile în care costurile finanțării aproape s-au dublat, bugetele aferente consultanței de specialitate s-au redus sau chiar au fost eliminate, iar economia globală se ajustează semnificativ, se face tot mai simțită lipsa creditelor, există o tendință păguboasă de a amâna plățile, blocajele financiare se propagă în lanț – riscul de a ajunge în imposibilitatea de plată crește semnificativ. În acest context generalizat, auditorul va trebui să investească mult mai mult timp, pricepere și energie pentru cunoașterea clientului și evaluarea cât mai riguroasă a respectării principiului continuării activității. Printre instrumentele de lucru specifice auditului, evaluarea riscului de faliment poate constitui o prioritate în condițiile crizei actuale globale.

Orice agent economic este supus riscului de faliment. Acesta poate avea consecințe negative, cu implicații complexe asupra întregii activități a agentului economic, cât și asupra altor entități care vin în contact cu agentul respectiv: furnizorii, clienții, salariații, statul și nu în ultimul rând instituțiile de credit. De aceea, auditorul trebuie să cunoască clientul, să evalueze șansele dacă activitatea sa va continua fără consecințe care să impună reducerea activității sau, în caz nefericit, declanșarea procedurii de faliment.

1. Definirea riscului de faliment și a metodologiei de cercetare

Riscul de faliment poate fi definit ca o imposibilitate a firmelor de a face față unei plăți scadente,

* Prof.univ.dr., ASE - București, e-mail: popescu_gh_cafr@yahoo.com.

** Lect.univ.dr., ASE - București, e-mail: popescu_va@yahoo.com

*** Asist.univ.drd., Universitatea București, e-mail: popescu_cr@yahoo.com.

respectiv incapacitatea acesteia de a rambursa la timp sumele împrumutate în condițiile stabilite de comun acord cu terții, în baza unui contract economic sau de creditare. El poate fi rezultatul apariției unor dificultăți care, inițial, la efectuarea analizei și în etapa evaluării și aprobării tranzacției, nu au putut fi identificate, dar care, pe parcursul derulării contractului, și-au făcut apariția.

În conformitate cu Legea nr. 85 din 5 aprilie 2006 privind procedura insolvenței: „insolvența este acea stare a patrimoniului debitorului care se caracterizează prin insuficiența fondurilor bănești disponibile pentru plata datoriilor exigibile”. Insolvența este prezumată ca fiind **vădită** atunci când debitorul, după 30 de zile de la scadență, nu a plătit datoria sa față de unul sau mai mulți creditori și este **iminentă** atunci când se dovedește că debitorul nu va putea plăti la scadență datoriile exigibile angajate, cu fondurile bănești disponibile la data scadenței.

Prin urmare, **procesul de diagnosticare a riscului de faliment** constă în evaluarea capacității întreprinderii de a face față angajamentelor asumate față de terți sau, mai direct exprimat, în evaluarea solvabilității întreprinderii.

Analiza riscului de faliment se poate realiza prin: analiza lichidității și solvabilității; analiza echilibrului financiar și prin modele de analiză statistică a falimentului (metoda scorului).

Metodele de cercetare utilizate:

a) **Analiza economico-financiară** care are la bază **atât conceptul de cercetare a afacerilor**, BI (Business In-

telligence) prin care datele procesate sunt convertite în informații necesare diagnosticării și asistării deciziei, **cât și conceptul de cercetare competitivă** – CI (Competitive Intelligence) a afacerilor prin care se urmărește ce fac, cum se prezintă și cum se manifestă firmele concurente reprezentative unui anumit domeniu de activitate. Analiza economică reprezintă o metodă de cercetare bazată pe descompunerea sau desfășurarea unui obiect sau fenomen în părțile sale componente, în elemente mai simple. Cu ajutorul metodelor specifice domeniului se cercetează fiecare componentă, se stabilesc relațiile de cauzalitate, factorii care le generează, se formulează concluziile și se creionează cadrul activității viitoare¹.

Analiza economico-financiară reprezintă un ansamblu de concepte tehnice și instrumente ce asigură tratarea informațiilor externe și interne în vederea formulării unor aprecieri pertinente referitoare la situația unui agent economic, la nivelul și calitatea performanțelor sale, la gradul de risc într-un mediu concurențial extrem de dinamic.

b) **Metoda scorurilor** are ca obiectiv furnizarea unor modele predictive pentru evaluarea riscului de faliment al unei întreprinderi. Această metodă se bazează pe tehnicile statistice ale analizei discriminante.

Metoda scorurilor reprezintă una din modalitățile de investigare globală a stării de bonitate a unui agent economic cu scopul de a furniza unele modele predictive pentru evaluarea riscului de faliment al unei întreprinderi. Este o tehnică

statistică care ajută la stabilirea unor caracteristici pe baza observațiilor făcute asupra unui obiect, fenomen, proces etc. Metoda scorurilor este o metodă de diagnosticare externă, care își propune să măsoare riscul la care se expune investitorul, creditorul și agentul economic însuși în activitatea viitoare. Aplicarea ei presupune observarea unui ansamblu de întreprinderi format din două grupuri distincte: un grup de întreprinderi cu dificultăți financiare și un grup de întreprinderi fără probleme de ordin financiar. Pentru obținerea unei aprecieri integrale a viabilității întreprinderii este efectuată o analiză cu ajutorul modelelor discriminante. Principiul acestei analize este simplu. Cunoscând caracteristicile financiare descrise cu ajutorul ratelor, pentru un ansamblu de întreprinderi, care cuprinde întreprinderi sănătoase și întreprinderi slabe, analiza discriminatorie determină cea mai bună combinație liniară a ratelor, care să permită diferențierea întreprinderilor bune de cele slabe. Rezultatele obținute permit, pe de o parte, descrierea într-un mod sintetic a caracteristicilor întreprinderilor slabe și, pe de altă parte, să se prevadă riscul de faliment. Obținem pentru fiecare întreprindere, după aplicarea analizei discriminatorii, un scor Z (the Z score), în funcție de ansamblul ratelor. Distribuția diferitelor scoruri ne permite să **distingem** întreprinderile sănătoase de întreprinderile slabe.

Scorul Z atribuit fiecărei întreprinderi se determină cu ajutorul **funcției**:

$$Z = a_1 * x_1 + a_2 * x_2 + \dots + a_n * x_n$$

unde: x_j – reprezintă ratele implicate în analiză;

¹ Ișvănescu, A., Robu, V., *Analiza economico-financiară*, Editura ASE, 2002.

a_i – coeficientul de ponderare a fiecărei rate.

Funcția discriminant estimată este linia dreaptă care împarte cel mai corect companiile care dau faliment, pe o parte, și pe cele care nu dau faliment, pe cealaltă parte. Atât timp cât mai multe companii cad în partea greșită a liniei, tehnica se poate modifica pentru a estima prin două linii *zona de ignoranță* (de incertitudine), minimizând astfel clasificarea incorectă. Orice companie aflată între cele două linii, în zona de ignoranță, nu poate fi clasificată corect.

2. Analiza lichidității și solvabilității

Analiza lichidității și solvabilității reflectă sănătatea financiară a întreprinderii. Chiar și o întreprindere profitabilă poate fi obligată să își încheie activitatea dacă nu își poate plăti datoriile și, din acest punct de vedere, mare parte a utilizatorilor informațiilor din documentele de sinteză se opresc asupra lichidității întreprinderii.

Există diferite păreri în ceea ce privește legătura între lichiditate și solvabilitate. Astfel, unii specialiști susțin că lichiditatea se referă la echilibrul financiar pe termen scurt, iar solvabilitatea caracterizează stabilitatea financiară pe termen lung, alții consideră cei doi termeni ca fiind substituibili.

2.1. Rate de lichiditate

În sens general, *lichiditatea* este definită de gradul în care un activ poate fi transformat rapid și fără cheltuieli suplimentare în mijloace de plată imediate – cash.

Pentru analiza riscului de firmă, indicatorii de lichiditate sunt acei indicatori care desemnează o anumită stare financiară a acesteia, caracterizată prin faptul că activele circulante (curente) realizabile pe termen scurt permit acoperirea cheltuielilor exigibile pe termen scurt (plata impozitelor, plata furnizorilor, rambursarea creditelor către bănci și alți creditori, care alcătuiesc datoriile totale, respectiv pasivele curente ale firmei). Nivelul lichidității pe termen scurt se determină prin studiul relației dintre activele curente și pasivele curente sau componente ale acestora. Acestea sunt considerate metode statice. Însă studiile recente privesc ratele din punct de vedere dinamic, raportând cash-flow-ul la pasivele curente.

Din această categorie fac parte rata curentă, rata rapidă, stocul de încredere.

Cele mai utilizate rate de lichiditate sunt:

Rata curentă (rata lichidității generale) – găsită în literatura economică și sub denumirile de „current ratio” sau „working capital ratio” - exprimă gradul de acoperire a datoriilor totale de către activele curente sau, cu alte cuvinte, compară ansamblul lichidităților potențiale asociate activelor circulante cu ansamblul datoriilor scadente sub un an.

$$\text{Rata lichidității generale} = \frac{\text{Active circulante}}{\text{Pasive curente}}$$

Un nivel al ratei mai mare decât 1 reflectă faptul că întreprinderea își poate plăti datoriile curente, fiind departe de o insuficiență a trezoreriei care s-ar putea datora rambursării datoriilor la cererea creanțierilor.

O valoare subunitară a ratei (fond de rulment negativ) indică neacoperirea, în principiu, a datoriilor exigibile pe termen scurt, de către activele curente. Poate fi considerată un semnal de alarmă, dar nu un pericol iminent dacă, fără a influența procesul de producție, stocurile se reduc treptat pentru a fi rambursate datoriile pe termen scurt.

Informațiile sunt utilizate de către creditorii pe termen scurt pentru a aprecia riscul de a împrumuta firma respectivă. În literatura de specialitate există diferite repere. Astfel, W. Reid și D.R. Myddelton² recomandă intervalul 1,5 – 2, în timp ce Normele metodologice nr. 181061/28.03.1995 privind întocmirea bugetelor de venituri și cheltuieli de către regiile autonome și societățile comerciale cu capital de stat consideră favorabil intervalul 2 – 2,5. Nu se poate vorbi de o valoare ideală pentru această rată datorită influențelor diferiților factori: tipul activității desfășurate; natura activelor curente; exigibilitatea pasivelor curente; caracterul schimbător al necesarului de fond de rulment.

De exemplu, întreprinderile industriale au rate de lichiditate generală relativ mari din cauza nivelurilor ridicate de stocuri, de produse finite, materii prime și producție neterminată. Un supermarket, în schimb, va avea o rată a lichidității generale mică datorită mișcării rapide a stocurilor și a plăților în numerar de către clienți.

În analiza ratei lichidității generale un aspect important îl reprezintă structura activelor curente. Două societăți pot avea același nivel al ratei deși, în cazul uneia, activele curente sunt formate din stocuri, iar, în cazul celeilalte, debitorii au

² Reid, W., Myddelton, D.R., *The Meaning of Company Accounts*, Gower, 1996

ponderea principală în activele curente. Din acest motiv, apare necesară utilizarea ratei lichidității restrânse.

Rata rapidă sau rata lichidității parțiale – întâlnită și sub denumirile „liquid (quick) asset ratio” sau „acid test (ratio)” - arată în ce măsură datoriile totale ale firmei pot fi acoperite într-un timp cât mai scurt, fără a lua în calcul stocurile existente.

$$\begin{aligned} \text{Rata lichidității parțiale} &= \\ &= (\text{Active circulante} - \text{Stocuri}) / \\ &\quad / (\text{Pasive curente}) \end{aligned}$$

sau

$$\begin{aligned} \text{Rata lichidității parțiale} &= \\ &= (\text{Creanțe} + \text{Valori disponibile}) / \\ &\quad / (\text{Pasive curente}) \end{aligned}$$

Această rată exprimă capacitatea întreprinderii de a-și onora datoriile pe termen scurt din creanțe și disponibilități. Rata lichidității restrânse poate fi considerată un test strict al lichidității, asociind activele curente cele mai lichide, excluzând stocurile care pot necesita câteva luni pentru a se transforma în bani, cu pasivele curente.

Mulți analiști consideră un nivel subunitar al acestei rate ca fiind favorabil (0,2 este specific pentru supermarket-uri), deși, în anumite cazuri, când există un circuit financiar puternic, o valoare mai mică decât 1 pentru testul acid poate determina probleme de lichiditate.

În industrie, o scădere a ratei lichidității restrânse este probabil să reflecte mai bine problemele privind capacitatea întreprinderii de a-și onora obligațiile decât o diminuare a ratei lichidității generale. De exemplu, o scădere a cererii va determina o evoluție asemănătoare a vânzărilor, ca urmare și a creanțelor, în timp ce nivelul stocurilor va crește. Astfel, rata lichidității

restrânse se va diminua, iar cea generală va crește.

Cele două rate prezentate anterior presupun transformarea activelor curente în disponibilități. În realitate, societățile nu-și lichidează activele curente pentru a-și onora datoriile curente, pentru că și-ar înceta activitatea. Aceste rate reflectă „marja de siguranță” prin corelarea surselor de disponibilități cu datoriile pe termen scurt. Stocurile învechite și creanțele nerecuperate nu pot fi surse de disponibilități. De aceea, se recomandă analiza nivelului și evoluției ratelor de lichiditate în asociere cu ratele de rotație.

Rata lichidității imediate – „cash ratio” sau „trezoreria la vedere” - asigură interfața celor mai lichide elemente ale activului cu obligațiile pe termen scurt.

$$\begin{aligned} \text{Rata lichidității imediate} &= \\ &= (\text{Valori disponibilități}) / \\ &\quad / (\text{Pasive curente}) = \\ &= (\text{Disponibilități} + \text{Investiții} \\ &\quad \text{financiare pe termen scurt}) / \\ &\quad / (\text{Pasive curente}) \end{aligned}$$

Această rată reflectă capacitatea societății de a-și plăti datoriile curente numai pe baza valorilor disponibile.

Mărimea acestei rate oferă informații puțin relevante din cauza instabilității încasărilor, fiind necesare informații suplimentare cu privire la condițiile de desfășurare a activității.

Din punct de vedere teoretic, o valoare mare a ratei reflectă o lichiditate ridicată, dar poate caracteriza o utilizare puțin performantă a disponibilităților și nu poate reprezenta garanția solvabilității întreprinderii în condițiile existenței altor active curente cu grad redus de lichiditate.

Dacă rata înregistrează o valoare scăzută, dar întreprinderea deține creanțe, stocuri transformabile în bani în concordanță cu termenele scadente ale datoriilor, poate caracteriza o solvabilitate favorabilă a acesteia.

Lucrările economice apreciază că o valoare a ratei încadrată în intervalul 0,2 – 0,3 (o valoare supraunitară fiind considerată excesivă) ar caracteriza un mecanism financiar echilibrat.

2.1. Rate de solvabilitate

Solvabilitatea reprezintă capacitatea economico-financiară a unității patrimoniale de a face față obligațiilor scadente care rezultă fie din angajamente anterioare contractate, fie din prelevări obligatorii.

Ratele de solvabilitate sunt semnificative în cazul unei comparații efectuate între întreprinderi din același sector sau între ratele realizate de către aceeași întreprindere la diferite momente de timp.

Pentru determinarea și analiza solvabilității, se pot folosi atât mărimi relative, cât și absolute, luându-se ca punct de plecare compararea disponibilităților bănești imediate și în perspectivă (capital propriu) cu obligațiile întreprinderii pentru această perioadă de timp.

Indicatorii cei mai importanți sub aspectul analizei risc sunt rata solvabilității generale și rata solvabilității patrimoniale.

Rata solvabilității generale – exprimă măsura în care datoriile totale sunt acoperite de către activele totale, reflectă securitatea de care beneficiază creditorii, precum și marja de credit a întreprinderii.

$$\begin{aligned} \text{Rata solvabilității generale} &= \\ &= (\text{Activ total} / \text{Pasiv total}) \end{aligned}$$

Pentru ca întreprinderea să-și poată rambursa datoriile pe termen lung și scurt, se recomandă o valoare a raportului superioară celei de 1,5. În situația inversă (Rata solvabilității generale < 1,5), există riscul de insolvabilitate.

Incapacitatea de plată și lipsa lichidității la un moment dat nu determină în mod obligatoriu insolvabilitatea întreprinderii.

Dificultățile financiare repetate pot pune în pericol buna desfășurare a activității viitoare.

Rata solvabilității patrimoniale – exprimă gradul de acoperire a capitalului împrumutat din capitalul propriu.

$$\text{Rata solvabilității patrimoniale} = \frac{\text{Capital propriu}}{\text{Capital propriu} + \text{Împrumuturi pe termen mediu și lung}}$$

Această rată este utilizată de către bănci în studiile efectuate în cazul solicitării de credite. Valoarea minimă a ratei este 0,3, iar valorile superioare celei de 0,5 reflectă o situație favorabilă pentru întreprindere.

3. Analiza echilibrului financiar

Conform teoriei patrimoniale³, o întreprindere este solvabilă dacă sunt respectate egalitățile financiare:

$$\text{Activ immobilizat} = \text{Capital permanent};$$

$$\begin{aligned} \text{Activ circulant} &= \\ &= \text{Datorii de exploatare.} \end{aligned}$$

Respectarea acestor egalități ale bilanțului financiar presupune o regularitate perfectă în privința încal-

sărilor și plăților, ceea ce în practica economico-financiară nu se întâmplă de regulă. De aceea, apare necesitatea constituirii unei rezerve care să poată face față „neregularităților de scadență”, rezervă denumită „fond de rulment”⁴.

Fondul de rulment reprezintă una dintre noțiunile cele mai utilizate, având la început semnificația sumei de bani necesare asigurării continuității activității, prin plata datoriilor curente. Fondul de rulment este considerat o marjă de siguranță financiară a întreprinderii, fiind impus de către decalajul existent între lichiditatea elementelor de activ și exigibilitatea celor de pasiv. De-a lungul timpului acest indicator a constituit subiectul multor discuții, cunoscând diferite forme, în cadrul acestora impunându-se fondul de rulment patrimonial (permanent, net) și cel net global. Cea mai veche formă a fondului de rulment este cea de fond de rulment brut (total, economic), desemnând ansamblul activelor circulante, transformabile în bani și astfel reînnoibile.

Fondul de rulment patrimonial (permanent, net) (FRP) se poate calcula pe baza celor două nivele ale bilanțului financiar astfel:

a) Utilizând partea superioară a bilanțului financiar:

$$\begin{aligned} \text{Fondul de rulment patrimonial} &= \\ &= \text{Capital permanent} - \text{Active} \\ &\quad \text{imobilizate} \end{aligned}$$

Fondul de rulment reprezintă excedentul capitalului permanent asupra activelor imobilizate, utilizat pentru finanțarea activelor circulante.

$$\begin{aligned} \text{Fondul de rulment patrimonial} &= \\ &= \text{Fond de rulment propriu} + \\ &\quad + \text{Fond de rulment împrumutat} \end{aligned}$$

unde:

$$\begin{aligned} \text{Fond de rulment propriu} &= \\ &= \text{Capital propriu} - \text{Active imobilizate} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Fond de rulment împrumutat} &= \\ &= \text{Datorii pe termen mediu și lung} \end{aligned}$$

Fondul de rulment propriu reprezintă excedentul capitalului propriu asupra imobilizărilor, permițând aprecierea gradului de autonomie financiară a întreprinderii în finanțarea activelor imobilizate.

Fondul de rulment ne furnizează informații cu privire la echilibrul financiar, lichiditatea întreprinderii, precum și modalitățile de finanțare a activelor acesteia.

Făcând apel la partea superioară a bilanțului patrimonial:

- În cazul în care: *Capital permanent > Active imobilizate*, atunci existența unui fond de rulment pozitiv caracterizează un echilibru financiar pe termen lung; capitalul permanent finanțează integral imobilizările, precum și o parte din activele circulante.
- În cazul în care: *Capital permanent < Active imobilizate*, atunci situația generează un dezechilibru financiar din cauza finanțării activelor imobilizate din datorii cu exigibilitate mai mică de un an. Situația prevede apariția unor dificultăți sub aspectul solvabilității, impunându-se măsuri pentru îmbunătățirea structurii finanțării.

b) Utilizând partea inferioară a bilanțului financiar:

$$\begin{aligned} \text{Fondul de rulment patrimonial} &= \\ &= \text{Active circulante} - \text{Datorii} \\ &\quad \text{pe termen scurt} \end{aligned}$$

³ Troie, L., Zaharia, O., *Analiza situației patrimoniale a întreprinderii*, Editura ASE, 2000

⁴ Roman, M., *Statistica financiar bancară*, Editura ASE, 2001

Prin această relație, fondul de rulment patrimonial reflectă excedentul activelor circulante, caracterizate printr-o lichiditate sub un an, asupra datoriilor cu exigibilitate mai mică de un an.

- În cazul în care: *Active circulante > Datorii pe termen scurt*, atunci situația este considerată favorabilă din punct de vedere al solvabilității. Există un excedent de active circulante (lichidități sub un an) asupra datoriilor exigibile într-un an, excedent de lichidități destinat a face față evenimentelor neprevăzute.
- În cazul în care: *Capital permanent < Active imobilizate*, atunci situația este considerată nefavorabilă, putând apărea dificultăți sub aspectul echilibrului financiar al solvabilității: activele circulante nu acoperă în totalitate datoriile rambursabile în termen scurt.

Situațiile prezentate anterior au la bază ipoteza că termenul mediu de transformare a activelor circulante în lichidități este apropiat de durata medie de rambursare a datoriilor pe termen scurt.

O analiză pertinentă a fondului de rulment și a solvabilității întreprinderii presupune cunoașterea detaliată a structurii activelor circulante și a datoriilor pe termen scurt,

ca și a termenelor de maturitate ale acestora. *Dacă termenul de transformare a activelor circulante este mai mic decât cel de exigibilitate al datoriilor pe termen scurt*, întreprinderea poate avea un **echilibru financiar** chiar și în cazul unui fond de rulment negativ. Este cazul întreprinderilor care desfășoară activitate comercială, înregistrându-se o viteză mare de circulație a mărfurilor și termene lungi de plată, datorită politicii favorabile în relațiile cu furnizorii.

În situația inversă, când *termenul de transformare a activelor circulante îl depășește pe cel al rambursării datoriilor pe termen scurt*, poate apărea o **diferență negativă** între fluxul de lichidități și cel de datorii exigibile, caracterizând un dezechilibru financiar, întreprinderea fiind obligată să apeleze la credite pe termen scurt.

Ca urmare, unele întreprinderi pot face față condițiilor de solvabilitate cu un fond de rulment negativ, iar altele întâmpină probleme în această privință, deși dețin un fond de rulment pozitiv. Pentru o apreciere reală a situației întreprinderii prin intermediul fondului de rulment trebuie utilizate și **alte elemente**: necesarul de fond de rulment, gradul de lichiditate a activelor circulante, precum și cel de exigibilitate a datoriilor pe termen

scurt. Factorii care pot determina mărimea fondului de rulment sunt: durata ciclului de producție, politica comercială a întreprinderii, variația cererii corelată cu flexibilitatea producției, frecvența vânzărilor și a plăților etc.

Analiza în statică funcțională a riscului de faliment utilizează ca instrumente operaționale **nevoia de fond de rulment** și **trezoreria netă**.

Nevoia de fond de rulment reprezintă partea din activele ciclice ce trebuie finanțată din resurse stabile, respectiv partea din activele circulante formată din stocuri și creanțe care nu este acoperită pe seama datoriilor de exploatare.

Trezoreria netă reprezintă diferența dintre fondul de rulment și nevoia de fond de rulment. Ca normă orientativă, este de dorit ca fondul de rulment să fie mai mare decât jumătate din nevoia de fond de rulment.

Analiza în dinamică a riscului de faliment permite diagnosticarea și explicarea dezechilibrului financiar evidențiat prin analiză statică. Cele două tipuri de analiză sunt complementare și trebuie făcute în același timp.

Analiza riscului de faliment se bazează, în acest caz, pe **ratele** și **indicatorii stabilității financiare**:

Denumire indicatori	Formula de calcul
Rata stabilității financiare	Capital permanent/Pasive totale
Rata autonomiei financiare globale	Capital propriu/Pasiv total
Rata autonomiei financiare la termen	Capital propriu/Împrumuturi pe termen mediu și lung
Rata independenței financiare	Capital propriu/Capital permanent
Rata îndatorării globale	Datorii totale/Pasiv total
Rata îndatorării la termen	Împrumuturi pe termen mediu și lung /Capital permanent
Coeficientul total de îndatorare (rata levierului)	Datorii totale/Capitaluri proprii
Rata de prelevare a cheltuielilor financiare	Cheltuieli financiare/Excedent brut din exploatare

4. Evaluarea riscului de faliment prin metoda scorului

În ultimii ani, datorită dinamismului inerent al activității economico-financiare a firmelor, s-a impus, ca o necesitate obiectivă, cunoașterea unor informații cât mai precise privind riscul de faliment la un moment viitor.

Aceasta s-a concretizat în elaborarea unei *metode de predicție a riscului de faliment*, numită **metoda scorurilor**, care a cunoscut o importanță dezvoltare datorită utilizării unor metode statistice de analiză a situației financiare, pornind de la un ansamblu de rate.

De fapt, metoda scoringului a evoluat în două sensuri: unul constă în folosirea funcției Z (așa cum s-a prezentat mai sus), celălalt se bazează pe atribuirea de punctaje indicatorilor ce caracterizează activitatea firmei care se dorește a fi analizată.

În teoria economică au fost elaborate o serie de modele bazate pe metoda scorurilor, dintre care cele mai utilizate sunt modelul **ALTMAN** și modelul **CONAN – HOLDER**.

4.1. Modelul ALTMAN

Profesorul american E.I. Altman⁵ a elaborat în anul 1968 una dintre primele funcții de scor utilizate în analiza riscului de faliment. El a folosit informațiile obținute din studierea unui larg eșantion de companii, dintre care unele au dat faliment, iar altele au supraviețuit. A constatat că analiza bazată pe mai multe variabile, făcută cu ajutorul a 5 indicatori, a permis prevederea a 75% din falimente, cu 2 ani înainte de producerea acestora.

Funcția folosită de Altman are următoarea formă:

$$Z = 1,2 * X_1 + 1,4 * X_2 + 3,3 * X_3 + 0,6 * X_4 + 0,999 * X_5$$

Ratele utilizate sunt următoarele:

$$X_1 = (\text{Active circulante nete}) / (\text{Activ total});$$

$$X_2 = (\text{Profitul reinvestit}) / (\text{Activ total});$$

$$X_3 = (\text{Rezultatul reinvestit înaintea impozitării}) / (\text{Activ total});$$

$$X_4 = (\text{Capitalizarea bursieră}) / (\text{Datorii pe termen scurt});$$

$$X_5 = (\text{Cifra de afaceri}) / (\text{Activ total});$$

unde:

- *Capitalizarea bursieră* reprezintă o mărime absolută dată de produsul dintre ultimul curs bursier din exercițiul încheiat și numărul de acțiuni.
- *Activele circulante nete* reprezintă diferența dintre activele circulante și pasivele circulante.

Din conținutul indicatorilor rezultă că nivelurile lor sunt cu atât mai bune cu cât înregistrează o valoare absolută mai mare. De aceea, scorul Z este interpretat astfel:

Dacă $Z < 1,8$ – starea de faliment este iminentă;

Dacă $1,8 < Z < 3$ – situația financiară este dificilă, cu performanțe vizibil diminuate și apropiate de pragul stării de faliment;

Dacă $Z > 3$ – situația financiară este bună, aceasta fiind solvabilă.

Ulterior, Altman⁶ a dezvoltat modelul din 1968 prin elaborarea unei funcții Z pentru firmele private și pentru firme din domeniile nemanufacturere.

Pentru a clasifica întreprinderile deținute în proprietate privată, Altman a revizuit modelul scor inițial și a înlocuit în raportul X_4 numărătorul (valoarea de piață a capitalului propriu – capitalizarea bursieră) cu valoarea contabilă. Această modificare a schimbat semnificativ coeficienții de pondere pentru toate celelalte rate:

$$Z = 0,717 * X_1 + 0,847 * X_2 + 3,107 * X_3 + 0,42 * X_4 + 0,998 * X_5$$

Acum, scorul Z este interpretat astfel:

Dacă $Z < 1,3$ – starea de faliment este iminentă;

Dacă $1,3 < Z < 2,9$ – situația financiară este dificilă, cu performanțe vizibil diminuate și apropiate de pragul stării de faliment;

Dacă $Z > 2,9$ – situația financiară este bună, aceasta fiind solvabilă.

Considerând că x_5 este o mărime dependentă de tipul de activitate, Altman a definit un model simplificat, independent de tipul de activitate (de tipul de industrie), aplicabil în toate ramurile:

$$Z = 6,56 * X_1 + 3,26 * X_2 + 6,72 * X_3 + 1,05 * X_4$$

Acum, scorul Z trebuie interpretat astfel:

Dacă $Z < 1,1$ – starea de faliment este iminentă;

Dacă $1,1 < Z < 2,6$ – situația financiară este dificilă, cu performanțe vizibil diminuate și apropiate de pragul stării de faliment (zona de incertitudine);

Dacă $Z > 2,6$ – situația financiară este bună, aceasta fiind solvabilă.

⁵ Altman, E.I., *Financial ratios, Discriminant Analysis and the prediction of Corporate Bankruptcy*, Journal of Finance, 23, 1968

⁶ Caouette, J.B., Altman, E.I., Narayanan, P., *Managing Credit Risk, The Next Great Financial Challenge*, John Wiley & Sons, 1998

4.2. Modelul CONAN – HOLDER

Modelul dezvoltat de cei doi autori, Conan și Holder, în 1979⁷ se aplică pentru întreprinderile industriale, întreprinderile de construcții, întreprinderile de comerț angro și cele de transport cu un număr între 10 și 500 de salariați.

Modelul are la bază următoarea funcție scor:

$$Z = 0,24 * X_1 + 0,22 * X_2 + 0,16 * X_3 - 0,87 * X_4 - 0,1 * X_5$$

Ratele utilizate sunt următoarele:

$$X_1 = (\text{Excedentul brut din exploatare})/(\text{Datorii totale});$$

$$X_2 = (\text{Capital propriu})/(\text{Pasiv total});$$

$$X_3 = (\text{Active circulante} - \text{Stocuri})/(\text{Pasiv total});$$

$$X_4 = (\text{Cheltuieli financiare})/(\text{Cifra de afaceri});$$

$$X_5 = (\text{Cheltuieli cu personalul})/(\text{Valoarea adăugată brută});$$

unde scorul Z trebuie interpretat astfel:

Dacă $Z \leq -0,05$ – eșec;

Dacă $-0,05 < Z \leq 0,04$ – pericol;

Dacă $0,04 < Z \leq 0,1$ – alertă;

Dacă $0,1 < Z \leq 0,16$ – situație bună;

Dacă $Z > 0,16$ – situație foarte bună;

Valențele informaționale ale metodei scorurilor nu trebuie supraestimate, deoarece analiza discriminantă reduce informația de bază prin selectarea celor mai semnificative rate, pe care le consideră constante în timp, iar întreprinderea este un sistem economico-social ce acționează într-un mediu complex, cu mult mai multe variabile care

influențează sănătatea sau slăbiciunea acesteia.

De aceea, se recomandă folosirea metodei scorurilor, în paralel cu metodele clasice de diagnosticare.

Concluzie

Pentru evaluarea cât mai riguroasă a respectării principiului continuității activității, auditorul financiar trebuie să studieze dinamica lichidității, solvabilității, indicatorilor echilibrului și performanței financiare și să evalueze riscul de faliment prin metoda scorului, aplicând cel mai adecvat model de evaluare în funcție de domeniul de activitate diagnosticat. Pentru interpretarea rezultatelor, raționamentul profesional, experiența și datele comparative domeniului de activitate ale entităților similare sunt esențiale. În condițiile crizei actuale generalizate, principiile scepticismului profesional și prudenței vor trebui aplicate în mod adecvat.

Principiul continuității activității se referă nu numai la solvabilitatea prezentă a entității, ci mai ales la capacitatea sa de a-și continua activitatea. Revizuirea situațiilor financiare este vitală dacă entitatea se încadrează în principiul conti-

nuității activității. Este necesar să se analizeze situația lichidităților sau dacă acestea vor trebui aduse de acționari sau procurate de la creditori.

Auditorii trebuie să determine și să documenteze gradul lor de preocupare privind capacitatea clientului de a-și continua activitatea. Se obțin prognoze ale fluxurilor de numerar, ale contului de profit și pierdere ale bilanțului. Se analizează și se documentează rentabilitatea și evoluția fluxului de numerar. Se analizează și se documentează factori precum: comenzi de vânzare/pierdere unor clienți importanți; probabilitatea ca personalul să rămână la dispoziția societății; capacitatea societății de a se adapta la circumstanțe noi; probleme financiare; perioada pentru care firma a obținut acces la facilitățile financiar-bancare; cerințele de rambursare a împrumuturilor la termen; investiții de capital importante, planificate și anulate; imobilizări uzate și cele care trebuie înlocuite; utilizarea finanțării pe termen scurt pentru nevoi pe termen lung; finanțare prin întârzierea plăților către furnizori și bugetul de stat; reducerea sau creșterea excesivă a stocurilor; probleme de lichiditate etc.

Bibliografie

- Altman, E.I., *Financial ratios, Discriminant Analysis and the prediction of Corporate Bankruptcy*, Journal of Finance, 23, 1968
- Caouette, J.B., Altman, E.I., Narayanan, P., *Managing Credit Risk, The Next Great Financial Challenge*, John Wiley & Sons, 1998
- Conan, Holder, *Variables explicatives de performances et controle de gestion dans les P.M.I.*, Universite Paris Dauphine, 1979
- Ișvănescu, A., Robu, V., *Analiza economico-financiară*, Editura ASE, 2002
- Reid, W., Myddelton, D.R., *The Meaning of Company Accounts*, Gower, 1996
- Roman, M., *Statistica financiar bancară*, Editura ASE, 2001
- Troie, L., Zaharia, O., *Analiza situației patrimoniale a întreprinderii*, Editura ASE, 2000

⁷ Conan, Holder, *Variables explicatives de performances et controle de gestion dans les P.M.I.*, Universite Paris Dauphine, 1979

Controverse generate de opozabilitatea costuri istorice - valori juste în măsurarea contabilă

Aureliana Geta ROMAN* & Mihaela MOCANU**

Abstract

Controversies Generated by the Opposability Historical Costs - Fair Values in Accounting Valuation

Accounting valuation is still a controversial topic. One can bring arguments both in favour of the fair value accounting and in favour of the traditional model of valuation at historical costs. On the other hand, both the fair value valuation model and the model of valuation at historical costs have faults. The present article analyzes the controversies generated by the opposability between historical costs and fair value in accounting valuation. One discusses subjectivity in valuation, the quality of the accounting information generated by the two valuation models and the component of the financial statements (the balance sheet or the profit and loss account) that is primary within the two approaches. The current paper presents some of the difficulties faced by a professional accountant in accounting valuation.

Key words: fair value, historical costs, controversies, subjectivity

Introducere

Evaluarea activelor și datoriilor bilanțiere este un subiect de interes atât pentru profesioniștii contabili, cât și pentru utilizatorii informației contabile. Modelul de evaluare ales în pregătirea situațiilor financiare poate influența semnificativ calitatea informației contabile furnizate și valoarea situațiilor financiare publicate. De-a lungul timpului au existat numeroase dezbateri privind alegerea unui model de evaluare potrivit, care să satisfacă în mod optim nevoile utilizatorilor de situații financiare. Cu toate acestea, nici universitarii, nici practicienii nu au ajuns la un rezultat satisfăcător în rezolvarea problemei măsurării contabile. Literatura de specialitate menționează atât avantaje, cât și dezavantaje pentru principalele modele de evaluare – la costuri istorice și la valoare justă. Prezenta lucrare analizează controversa între aceste două modele de evaluare din perspectiva controverselor pe care, la rândul ei, le înglobează (vezi figura 1). În măsurarea contabilă apar probleme privind gradul de obiectivitate al procesului de evaluare, credibilitatea și relevanța informației contabile oferite, atitudinea de conservatorism sau de optimism a profesionistului contabil în evaluare, primatul bilanțului sau, din contră, al contului de profit și pierdere. Aceste aspecte sunt analizate în detaliu în cele ce urmează, prin prezentarea echilibrată atât a avantajelor, cât și a dezavantajelor celor două modele de evaluare (la costuri istorice și la valoare justă), din perspectiva controverselor mai sus menționate.

Cuvinte cheie:

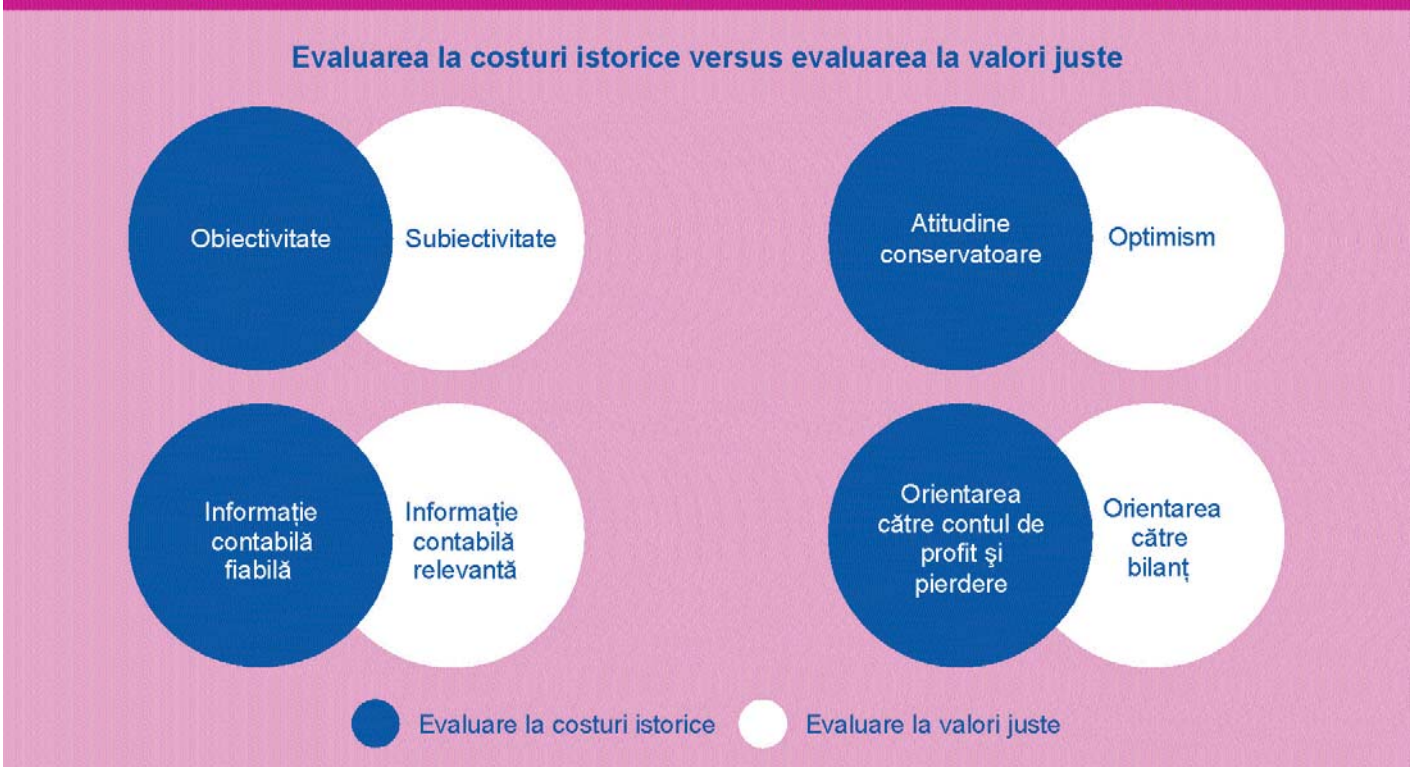
valoare justă, costuri istorice, controverse, subiectivitate

* Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: romanaureliana@yahoo.de

** Drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: mocanu.miki@gmail.com

Figura 1 - Controversele din cadrul opozabilității costuri istorice-valoare justă

Metodologia cercetării

Prezentul articol este o lucrare conceptuală, care își propune să analizeze detaliat controversele subordonate unui aspect intens dezbătut în literatură: opozabilitatea între costurile istorice și valorile juste. Lucrarea se bazează pe o selecție din literatura de specialitate care tratează problema evaluării contabile din perspectivă teoretică, dar și din perspectiva practicienilor implicați în contabilitate și în audit financiar. De asemenea, s-au avut în vedere și reglementările la nivel internațional privitoare la evaluare contabilă, în conexiune cu atributele informației contabile menționate în cadrele conceptuale în vigoare. Lucrarea este construită în mod echilibrat și urmează o structură mixtă: analitică și argumentativă. În primul rând, abordarea analitică se reflectă în faptul că au fost identificate principalele categorii de aspecte controversate din cadrul mai larg al opozabilității costuri istorice-valori juste, respectiv gradul de obiectivitate în măsurarea contabilă, atitudinea profesionistului contabil, calitățile informațiilor financiare și componenta situațiilor financiare, considerată a fi cea mai importantă. În al doilea rând, în cadrul fiecăreia dintre aceste categorii s-a construit un discurs argumentativ, echilibrat. Sunt prezentate argumente atât în

favoarea modelului de evaluare la costuri istorice, cât și în favoarea modelului de evaluare la valori juste. În plus, privitor la fiecare model de evaluare, sunt descrise abordările conflictuale din literatură referitoare la categoriile identificate, cum ar fi argumentele în favoarea sau, din contră, împotriva obiectivității măsurării la costuri istorice.

Această abordare analitică și argumentativă crează o perspectivă amplă asupra dificultăților conceptuale din domeniul evaluării contabile și poate constitui o premisă pentru construirea unui model de evaluare îmbunătățit.

Sinteza literaturii în domeniu

Evaluarea contabilă este un subiect intens dezbătut în literatura de specialitate, din diferite perspective și prin folosirea de diverse metodologii. Din cauza dificultăților pe care le presupune contabilitatea la valori juste, prin comparație cu modelul tradițional al contabilității la costuri istorice, majoritatea autorilor și-au concentrat eforturile de cercetare asupra ei.

Au fost realizate studii empirice, care au urmărit să evidențieze efectul contabilității la valori juste asupra

diverselor mărimi, cum ar fi prețurile acțiunilor¹ sau volatilitatea veniturilor, capitalul și valoarea fluxurilor de trezorerie contractuale în cazul băncilor². Evaluarea la valoare justă a fost analizată cu precădere în conexiune cu impactul pe care îl are asupra piețelor de capital și a celor care tranzacționează pe aceste piețe³. O serie de autori au considerat că argumentele pentru evaluarea la valoare justă sau, din contră, pentru contabilizarea la costuri istorice trebuie cântărite mult mai atent în situațiile în care continuitatea activității este amenințată. Spre exemplu, Schwartz (2001) analizează cazul unei companii aflate în prag de lichidare, pentru care se pune problema alegerii între raportarea bazată pe costuri istorice și cea bazată pe valori juste. Autorul subliniază importanța alegerii unei baze de raportare adecvate, astfel încât reglementările contabile în vigoare să fie respectate, situațiile financiare publicate să fie relevante pentru toate părțile interesate și riscul de litigii – diminuat. Interes pentru modelul de evaluare ales de companii prezintă și auditorii, care, potrivit lui Martin et. al (2006), trebuie să înțeleagă nu doar cum s-a făcut evaluarea la valori juste și care sunt potențialele dificultăți întâmpinate în evaluare, ci și erorile pe care le pot face în auditarea valorilor juste. Studii mai recente analizează implicațiile utilizării modelului de evaluare la valoare justă asupra contabilității fondului comercial⁴ și asupra pensiilor⁵. În ciuda acestor numeroase studii, nu s-a ajuns la un consens asupra modelelor de evaluare în contabilitate. Prezentul articol abordează această controversă dintr-o altă perspectivă, analizând controversele pe care la rândul ei le include.

Obiectivitate versus subiectivitate în măsurarea contabilă

O controversă subordonată celei referitoare la alegerea între costurile istorice și valoarea justă este legată

de gradul de obiectivitate sau, dimpotrivă, de subiectivitate care intervine în măsurarea contabilă. În literatura de specialitate se consideră că evaluarea la costuri istorice se caracterizează prin obiectivitate. În cadrul paradigmei evaluării la costuri istorice, înregistrarea contabilă se face la suma în numerar sau echivalent de numerar plătită pentru achiziția unui activ sau primită atunci când se generează o obligație. Costul istoric este deseori ajustat cu amortizarea: spre exemplu, o clădire este prezentată în bilanț la valoarea netă, adică la costul istoric mai puțin amortizarea. Prin urmare, pentru că se bazează în mare parte pe documentele justificative care însoțesc tranzacția de contabilizat, evaluarea la costuri istorice este predominant obiectivă. În plus, natura costului istoric este, în general, ușor de înțeles. Această bază de măsurare este susținută și documentată întotdeauna de probe independente, cum ar fi o factură, un extras, un cec sau o chitanță. În plus, costul istoric are un caracter faptic, este verificabil și, din acest motiv, nu poate fi combătut⁶.

Cu toate acestea, costul istoric nu este întotdeauna obiectiv, în funcție de diversele definiții ale veniturilor și cheltuielilor și de nevoia de a face estimări. Spre exemplu, deși stocurile sunt evaluate la minimum între cost și valoarea netă realizabilă, costul va diferi în funcție de definiția adoptată: first-in-first-out, last-in-last-out, costul standard. Este nevoie de estimări în evaluarea stocurilor, în evaluarea unor posibile creanțe incerte, în preliminarea cheltuielilor, în determinarea veniturilor din contracte pe termen lung. Astfel, deși se bazează pe tranzacții, există aspecte ale raportării la cost istoric care nu permit o verificare independentă, obiectivă⁷.

În contradicție cu contabilitatea la costuri istorice, în procesul de determinare a valorii juste intervin subiectivitatea și factori de ordin psihologic, deoarece

1 Beatty A., Chamberlain S., Magliolo J., 1996, *An empirical analysis of the economic implications of fair value accounting for investment securities*, Journal of Accounting and Economics 22, p. 43-77

2 Barth E. M., Landsman R. W., Wahlen M. J., 1995, *Fair value accounting: Effects on banks' earnings volatility, regulatory capital, and value of contractual cash flows*, Journal of Banking and Finance 19, pg. 577-605

3 Cornett M. M., Rezaee Z., Tehranian H., 1996, *An investigation of capital market reactions to pronouncements on fair value accounting*, Journal of Accounting and Economics 22, pg. 119-154 și Bhargava R., Dubofsky A. D., 2001, *A note on fair value pricing of mutual funds*, Journal of Banking and Finance 25, pg. 339-354

4 Ramanna K., 2008, *The implications of unverifiable fair-value accounting: Evidence from the political economy of goodwill accounting*, Journal of Accounting and Economics 45, 253-281 și Skinner J.D., 2008, *Discussion of „The implications of unverifiable fair-value accounting: Evidence from the political economy of goodwill accounting”*, Journal of Accounting and Economics 45, 282-288

5 Hann N. R., Heflin F., Subramanayam K.R., 2007, *Fair-value pension accounting*, Journal of Accounting and Economics 44, pg. 328-358

6 Elliott B., Elliott J., 2005, *Financial Accounting and Reporting*, Pearson Education Limited, 9th Edition, Harlow Essex

7 Idem

sunt folosite estimări de evenimente și circumstanțe viitoare. Astfel de estimări se fac ținând cont de un spectru larg de informații disponibile. Cercetările psihologice, precum cea a lui Brehmer, au descoperit că indivizii sunt foarte puțin conștienți de cum cântăresc sau combină informația pentru a forma judecăți. Acest rezultat se menține chiar și când persoana este expertă în respectiva problemă. Prin urmare, se poate ca managementul să afirme că proiecțiile economice au fost considerate ca foarte importante (sau, dimpotrivă, ignorate) în estimarea valorilor juste, dar această afirmație să nu fie de fapt reală⁸.

În al doilea rând, persoanele nu sunt constante în modul în care evaluează și combină informația pentru a forma judecăți⁹. Aceasta înseamnă că există o eroare aleatoare în judecățile lor.

Spre exemplu, când se estimează valoarea opțiunilor pe acțiuni ale angajaților, presupunerile managementului privind volatilitatea prețului previzionat al acțiunilor ar trebui să se bazeze pe experiența din trecut, ajustată cu informații publice care ar putea indica în mod rezonabil cum viitorul va diferi de trecut.

Se poate ca managementul să ia în considerare informații disponibile, dar eroarea aleatoare provine din faptul că ponderea asociată diferiților factori diferă de la perioadă la perioadă. De regulă, complexitatea și non-linearitatea sarcinii (cum este cazul în determinarea valorii juste) accentuează această inconstanță în evaluarea și combinarea informațiilor¹⁰.

În plus, în estimarea valorilor juste, managementul poate cădea în capcana unei încrederi exagerate, din cauza cantității de informație. Un număr de studii sugerează că, deseori, informațiile suplimentare nu conduc la îmbunătățirea preciziei în predicție¹¹. Mai mult, în ciuda faptului că informațiile suplimentare nu cresc precizia, încrederea indivizilor crește odată cu creșterea cantității de informații pe care le pot folosi. Atunci când se estimează valori juste, deci într-un cadru cu enorme cantități de informații dis-

ponibile, managementul poate deveni prea încrezător. Spre exemplu, pentru acțiuni, la estimarea valorii juste a opțiunilor pe acțiuni, a avea multe informații și măsuri alternative legate de volatilitatea prețului istoric al acțiunilor îi poate face pe cei care pregătesc estimările să nu ia în considerare și factori suplimentari care sugerează predicții alternative ale volatilității viitoare a prețului¹².

Un alt potențial pericol în estimarea valorii juste este tendința de confirmare – tendința de a căuta informație care susține o credință sau preferință anterioară. În multe situații, această tendință duce la o încredere nejustificată în concepția sau preferința avută anterior.

Spre exemplu, dacă managementul crede că viitoarele fluxuri nete de numerar au un nivel ridicat pentru un anumit activ, atunci ei ar putea căuta în mod activ dovezi care susțin această afirmație, cum ar fi vânzările prognozate.

Deși probabil că astfel de „dovezi” cresc încrederea managementului că viitoarele fluxuri de numerar vor fi ridicate, managementul ar fi putut găsi dovezi la fel de plauzibile care să sugereze o diminuare a vânzărilor viitoare, dacă ar fi căutat probe care le respingeau ipoteza¹³.

În ciuda factorilor psihologici care intervin în măsurarea la valoare justă, există autori care susțin că, din contră, un astfel de model de evaluare conduce la mai multă obiectivitate¹⁴.

Această concluzie provine din comparația cu modelul de evaluare la costuri istorice. Principala critică la adresa gradului de obiectivitate al acestui model tradițional se referă la estimarea amortizării activelor. În contabilitatea la valori istorice, această estimare poate fi influențată de diferitele niveluri de interes ale celor care întocmesc situațiile financiare. Cei care argumentează astfel susțin evaluarea la valoare justă care, în opinia lor, ar conduce la mai multă obiectivitate și neutralitate.

8 Martin D. R., Rich S.J., Wilks T.J., 2006, *Auditing Fair Value Measurements: A Synthesis of Relevant Research*, Accounting Horizons, vol. 20, nr.3, pg. 287-303

9 Potrivit lui Dawes, citat de Martin D.R. et al., 2006

10 Martin D. R. et al., *op. cit.*

11 Potrivit lui Slovic, citat de Martin D.R. et al., 2006

12 Martin D. R. et al., *op. cit.*

13 Martin D. R. et al., *op. cit.*

14 Feleață N., Malciu L., 2004, *Provocările contabilității internaționale la cumpăna dintre milenii. Modele de evaluare și investiții imateriale*, Editura Economică, București

Conservatorism versus optimism în măsurarea contabilă și fiabilitatea versus relevanța informației contabile

A alege contabilitatea la costuri istorice este deseori echivalent cu a alege credibilitatea în locul relevanței informațiilor contabile și conservatorismul în detrimentul optimismului contabil. Conform reglementărilor nord-americe, conceptul de credibilitate (reliability) se bazează, în principal, pe conceptele de fidelitate în reprezentare și de verificabilitate (verifiability), care sunt calități fundamentale ale informației contabile¹⁵. Fidelitatea în reprezentare înseamnă corespondența între mărime/descriere și fenomenul pe care aceasta urmărește să-l reprezinte, cu alte cuvinte între valoarea contabilă și cea economică a activelor și datoriilor. Verificabilitatea înseamnă consens între profesioniștii contabili în determinarea cifrelor care înregistrează valorile monetare ale tranzacțiilor, astfel încât acestea pot fi determinate din nou în mod independent¹⁶. Pe de altă parte, credibilitatea informațiilor contabile este definită de cadrul conceptual IASB cu referire și la prevalența economicului asupra juridicului și la completitudine. Astfel, este necesar ca informațiile contabile să fie prezentate în concordanță cu realitatea economică, nu doar cu forma lor juridică¹⁷. În plus, pentru a fi credibile, informațiile contabile trebuie să fie complete, în limitele semnificației și costurilor generate pentru a le obține¹⁸.

Conservatorismul este o altă convenție strâns legată de contabilitatea la costuri istorice. Cu referire la contul de profit și pierderi, conservatorismul înseamnă să nu se anticipeze nici un profit, dar să se anticipeze toate pierderile¹⁹. În conexiune cu bilanțul, conservatorismul înseamnă a prefera o valoare mai redusă a activelor față de o valoare mai mare și a prefera o valoare mai mare a datoriilor față de o valoare mai mică²⁰. Cu toate acestea, nici această abordare prudentă nu reprezintă soluția optimă. Spre exemplu, subeva-

luarea activelor poate conduce la supraevaluarea veniturilor în momentul când activele sunt realizate²¹.

Informația contabilă este evaluată în mod credibil prin modelul contabilității la costuri istorice. În primul rând, informațiile astfel generate au calitatea de fidelitate în reprezentare, căci valoarea contabilă înregistrată reprezintă valoarea economică inițială la momentul tranzacțiilor, însă nu valorile economice la date ulterioare. În plus, înregistrările se bazează în principal pe documente justificative, astfel încât pot fi cu ușurință verificate, iar procesul – replicat, ajungându-se la același rezultat. Cu toate acestea, relevanța informației contabile este mult diminuată. Contabilitatea la costuri istorice este criticată mai ales pentru că se consideră că distorsionează situațiile financiare. Aceasta rezultă, printre altele, din faptul că nu sunt luate în considerare nici schimbările în nivelul și structura prețurilor, nici modificarea ratelor dobânzilor. În plus, sunt aplicate principii contabile credibile, dar conservatoare. În consecință, informația oferită este deformată, deși această metodă contabilă asigură verificabilitatea cheltuielilor. Și amortizarea clădirilor, terenurilor, echipamentelor și a imobilizărilor necorporale urmează aceeași convenție a conservatorismului. Aceste cheltuieli sunt de obicei supraevaluate în perioade inițiale și subevaluate în perioade ulterioare și rareori reflectă costurile utilizatorilor. Același lucru este valabil în cazul procesului de determinare a costului stocurilor produse în întreprindere, care se bazează pe valori istorice credibile, dar ignoră valorile de piață și costurile de oportunitate.

Ca o consecință a celor prezentate mai sus, bilanțul bazat pe costuri istorice conține active și datorii atât subevaluate, cât și supraevaluate. Contul de profit și pierdere care în contabilitatea în partidă dublă este complementar bilanțului este de asemenea distorsionat. Componentele sale, precum și profitul raportat, prezintă eronat cifrele reale. Așadar, în contabilitatea la costuri istorice sunt puse la îndoială relevanța

15 FASB, 1980, paragrafele 58–90

16 Accounting Principals Board (APB), Statement No. 4: Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises, 1970, paragraful 90 și Barlev B., Haddad J.R., 2003, *Fair Value Accounting and the Management of the Firm*, Critical Perspectives on Accounting 14, pg. 383–415

17 IASB, 2001, paragrafele 33-34

18 IASB, 2001, paragraful 38

19 FASB, 1980, paragrafele 91–97

20 Barlev B., Haddad J.R., 2003, *Fair Value Accounting and the Management of the Firm*, Critical Perspectives on Accounting 14, pg. 383–415

21 FASB, 1980, paragraful 91

și utilitatea cifrelor raportate, iar analiza situațiilor financiare devine o sarcină dificilă²².

Pe de altă parte, dezbaterea privind adoptarea contabilității la valori juste sunt centrate pe potențiala creștere a relevanței versus potențiala diminuare a credibilității informației contabile. Raportate la costurile istorice, estimările privind valoarea justă sunt poate mai relevante decât costurile istorice, dar este mai puțin probabil ca ele să fie și credibile (a se vedea secțiunea anterioară). Cercetări privind estimările de valoare justă pentru active corporale în Regatul Unit și Australia au demonstrat o corelație pozitivă între aceste estimări și prețurile acțiunilor sau profituri. Sloan argumentează că această corelație oferă dovezi că investitorii consideră estimările la valoare justă ca fiind relevante, dar concluziile lor privitoare la credibilitate sunt indirecte și limitate de faptul că prețurile acțiunilor reflectă mulți alți factori, pe lângă folosirea unei contabilități la valoare justă²³.

Dacă modelul contabilității la costuri istorice este conectat cu prudența și conservatorismul contabil, evaluarea la valoare justă este asociată cu optimismul contabil. Contabilizarea la costuri istorice are rolul de a tempera optimismul managerilor în a supraevalua veniturile și a subevalua cheltuielile, cu alte cuvinte entuziasmul lor în privința rezultatului exercițiului. Aceasta corespunde principiului prudenței. Din contră, contabilizarea la valoare justă permite mult mai multe spații de manevră, se bazează în mai mare măsură pe raționamentul profesionistului contabil, are un grad mai mare de complexitate, necesită deseori implicarea unor experți din afara companiei și implică estimări uneori subiective. Toate acestea permit optimismul în evaluare.

Orientarea către bilanț versus orientarea către contul de profit și pierdere

Un model pur de contabilitate la costuri istorice va duce la un bilanț conținând doar valori trecute, în timp ce unui model pur de contabilitate la valori juste

i se vor asocia doar valori curente. Atât US-GAAP, cât și IFRS folosesc în prezent un model mixt, în care unele elemente sunt măsurate la costuri istorice, iar alte elemente sunt măsurate la valori actuale. Ambele modele pure ar putea servi în comunicarea către investitori a informațiilor privind valoarea companiei, chiar dacă în moduri diferite. Însă în cazul acestor modele primează diferite componente ale situațiilor financiare și există diverse dificultăți de implementare specifice²⁴.

În cadrul unui model de contabilitate la valoare justă, bilanțul ar deveni principalul mobil pentru transmiterea către acționari de informații despre valoarea curentă a entității. Această abordare ar fi în acord cu obiectivele raportării financiare discutate în SFAC 1, care constau în a oferi informații despre resursele economice ale întreprinderii, obligațiile asupra acestor resurse și efectele tranzacțiilor, evenimentelor și circumstanțelor care au impact asupra resurselor și obligațiilor aferente.

Într-o perspectivă pură a valorii juste, profitul ar reprezenta „profit economic”, reflectând schimbările în valorile bilanțiere curente. La implementarea unui model pur de contabilitate la valori juste dificultatea constă în a obține valori actuale adecvate pentru elementele de bilanț, în special pentru active pentru care nu există o piață sau nu se preconizează o vânzare, precum terenuri, clădiri sau echipamente²⁵.

În cadrul unui model pur al contabilității la costuri istorice, contul de profit și pierdere ar fi un instrument mai important pentru transmiterea către investitori de informații despre profitul „realizat”. Profitul nu ar reprezenta „profitul economic” al investitorilor, ci mai degrabă valoarea adăugată prin cumpărarea de bunuri de la furnizori, care sunt transformate în concordantă cu modelul de afaceri al companiei. Profitul nu ar reprezenta valoarea actuală a rezultatelor previzionate din planul de afaceri, ci mai degrabă ar raporta progresul care s-a făcut în executarea planului stabilit. Bilanțul nu ar fi neapărat o declarație, o situație a valorilor, ci un produs secundar generat incidental în urma unui proces de corelare a veniturilor (câștig realizat) cu cheltuielile. Provoacă de imple-

22 Barlev B., Haddad J.R., *op. cit.*

23 Dietrich J. R., Harris S.M., Muller A.K., 2001, *The reliability of investment property fair value estimates*, Journal of Accounting and Economics 30, pg. 125-158

24 *Report and Recommendations Pursuant to Section 133 of the Emergency Economic Stabilization Act of 2008: Study on Mark-To-Market Accounting*, 2008

25 *Report and Recommendations Pursuant to Section 133 of the Emergency Economic Stabilization Act of 2008: Study on Mark-To-Market Accounting*, 2008

mentare în cazul evaluării sub un sistem bazat doar pe costuri istorice constă în corelarea adecvată a veniturilor cu cheltuielile, în previzionare și în estimarea unei rate a profitului (pentru a actualiza profitul viitor). Ar exista probleme și în recunoașterea veniturilor, a cheltuielilor angajate, a rezervelor etc.²⁶

După cum s-a menționat, ambele modele servesc pentru a comunica acționarilor informații referitoare la companie, chiar dacă în moduri diferite. O evaluare doar la valori juste este considerată ca fiind concentrată pe bilanț, în timp ce o evaluare doar la costuri istorice se concentrează pe corelarea costurilor istorice cu profitul realizat, în contul de profit și pierdere. Diferențele între abordări contribuie la persistența unui model mixt, atât în IFRS, cât și în US-GAAP.

Această diferență în abordare este o problemă fundamentală cu care se confruntă cei care creează standarde contabile. Aparent, legiuitorii și-au stabilit preferința conceptuală, prin SFAC 6 al FASB și Cadrul pentru Întocmirea și Pregătirea Situațiilor Financiare al IASB, amândouă sugerând că bilanțul primează. Ambele cadre conceptuale definesc activele și datoriile cu referință la resurse economice, în timp ce veniturile și cheltuielile tind să fie definite cu referire la variații în active și datorii. Folosirea valorilor curente (juste) este în acord cu această preferință conceptuală²⁷.

Discuții și concluzii

În ultima perioadă, în lumea academică și profesională se poartă discuții în contradictoriu referitoare la evaluarea la valoare justă raportată la evaluarea la costuri istorice. Unii autori și profesioniști contabili sunt de părere că încurajarea folosirii modelului de evaluare la valoare justă a fost unul dintre principalii factori care au condus la declanșarea crizei financiare actuale. În condiții de incertitudine, risc, volatilitate a prețurilor și lichiditate limitată, contabilitatea la valoare justă trebuie să facă față la noi provocări²⁸.

Astfel, profesioniștii contabili trebuie să țină cont, în măsurarea contabilă, de următoarele aspecte:

- Obiectivul măsurării, căci estimările valorilor juste sunt exprimate în termeni de valoare a unei tran-

zații curente sau a unei poziții bilanțiere, pe baza condițiilor predominante din data măsurării;

- Nevoia de a include raționamente și supoziții care pot fi făcute de alții, precum experții angajați de entitate sau de auditor;
- Disponibilitatea informațiilor și gradul lor de credibilitate și fiabilitate;
- Caracteristicile activelor și datoriilor pentru care se poate sau trebuie să se aplice măsurarea la valoare justă.
- Alegerea și nivelul de complexitate al unor tehnici și modele acceptabile de evaluare;
- Nevoia de a publica în mod adecvat în situațiile financiare metodele de măsurare și incertitudinea.

Având în vedere situația economică actuală și aspectele menționate mai sus, se resimte din ce în ce mai mult nevoia de îndrumare și de reglementări clare privind măsurarea contabilă, atât pentru cei care pregătesc situațiile financiare, cât și pentru cei care le auditează. În septembrie 2005, IASB (International Accounting Standards Board) a inițiat un proiect privind măsurarea la valoare justă, în scopul de a stabili o singură sursă de recomandări care să se aplice pentru toate evaluările la valoare justă solicitate sau permise de standardele internaționale de raportare financiară. În acest proiect este implicat și FASB (Financial Accounting Standards Board), deoarece proiectul face parte din așa-numitul „Memorandum of Understanding” între IASB și FASB, prin care se urmărește convergența între standardele nord-americane și cele internaționale. În prezent, recomandările privind măsurarea contabilă și cu precădere măsurarea contabilă la valoare justă sunt răspândite în multe IFRS-uri (International Financial Reporting Standards) și sunt uneori contradictorii. Așadar, nici cei care stabilesc standarde, dar nici lumea academică nu au reușit, până în prezent, să aducă o rezolvare viabilă pentru controversa costurilor istorice versus valoare justă. Dificila alegere între costurile istorice și valoarea justă înglobează, la rândul său, numeroase controverse.

Prezenta lucrare a descris câteva dintre aceste controverse subordonate, cum ar fi obiectivitate versus subiectivitate, conservatorism versus optimism, cre-

²⁶ Idem

²⁷ Idem

²⁸ International Auditing and Assurance Standards Board, 2008, *Challenges in Auditing Fair Value Accounting Estimates in the current Market Environment*

dibilitatea versus relevanța informației contabile și orientarea către bilanț versus orientarea către contul de profit și pierdere. S-au analizat argumentele pro și contra aduse de universitari și practicieni uneia sau alteia dintre aceste modele de evaluare. În general, modelul de evaluare la costuri istorice este considerat a fi mai obiectiv și mai prudent, el oferă informații contabile credibile și corespunde unei orientări către contul de profit și pierdere. Pe de altă parte, modelul de evaluare la valoare justă implică subiectivitate, permite optimismul contabil, oferă informații contabile relevante și pune în prim-plan bilanțul. Cu toate acestea, despre niciunul dintre aceste modele nu

se poate declara cu certitudine că reprezintă soluția optimă. Spre exemplu, evaluarea la costuri istorice poate fi și subiectivă, iar evaluarea la valoare justă este considerată uneori mai obiectivă. Lucrarea de față a prezentat câteva dintre dificultățile cu care se confruntă un profesionist contabil în măsurarea contabilă. Pe baza controverselor analizate, se pot contura și alte direcții de cercetare, cum ar fi: cât de importanți sunt factorii psihologici în măsurarea contabilă? Prin ce model de evaluare se poate asigura calitatea maximă a informației contabile? Care dintre orientări – către bilanț sau către contul de profit și pierdere – este optimă și în ce condiții?

Bibliografie

- Barlev B., Haddad J.R., 2003, *Fair Value Accounting and the Management of the Firm*, *Critical Perspectives on Accounting* 14, pg. 383–415
- Barth E. M., Landsman R. W., Wahlen M. J., 1995, *Fair value accounting: Effects on banks' earnings volatility, regulatory capital, and value of contractual cash flows*, *Journal of Banking and Finance* 19, pg. 577-605.
- Beatty A., Chamberlain S., Magliolo J., 1996, *An empirical analysis of the economic implications of fair value accounting for investment securities*, *Journal of Accounting and Economics* 22, p. 43-77.
- Bhargava R., Dubofsky A. D., 2001, *A note on fair value pricing of mutual funds*, *Journal of Banking and Finance* 25, pg. 339-354
- Cornett M. M., Rezaee Z., Tehranian H., 1996, *An investigation of capital market reactions to pronouncements on fair value accounting*, *Journal of Accounting and Economics* 22, pg. 119-154
- Dietrich J. R., Harris S.M., Muller A.K., 2001, *The reliability of investment property fair value estimates*, *Journal of Accounting and Economics* 30, pg. 125-158, accesibil la www.elsevier.com/locate/econbase
- Elliott B., Elliott J., 2005, *Financial Accounting and Reporting*, Pearson Education Limited, 9th Edition, Harlow Essex
- Felega N., Malciu L., 2004, *Provocările contabilității internaționale la cumpăna dintre milenii. Modele de evaluare și investiții imateriale*, Editura Economică, București
- Hann N. R., Heflin F., Subramanayam K.R., 2007, *Fair-value pension accounting*, *Journal of Accounting and Economics* 44, pg. 328-358
- Martin D. R., Rich S.J., Wilks T.J., 2006, *Auditing Fair Value Measurements: A Synthesis of Relevant Research*, *Accounting Horizons*, vol. 20, nr.3, pg. 287-303
- Ramanna K., 2008, *The implications of unverifiable fair-value accounting: Evidence from the political economy of goodwill accounting*, *Journal of Accounting and Economics* 45, 253-281
- Ristea, M., Dumitru, G.C., 2006, *Măsurarea și recunoașterea riscurilor și incertitudinilor prin metoda contabilă a provizioanelor*, *Revista "Gestiunea și Contabilitatea Firmei"*, nr.3/2006
- Schwartz K., 2001, *Going concern gone: anatomy of a corporate liquidation*, *Journal of Accounting Education*, 19, pg. 129-143
- Skinner J.D., 2008, *Discussion of "The implications of unverifiable fair-value accounting: Evidence from the political economy of goodwill accounting"*, *Journal of Accounting and Economics* 45, 282-288
- Accounting Principals Board (APB), *Statement No. 4: Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises*, 1970
- Financial Accounting Standards Board, 1980 (revizuit 2008) *Statement of Financial Accounting Concepts (SFAC) No. 2: Qualitative Characteristics of Accounting Information*
- International Auditing and Assurance Standards Board, 2008, *Challenges in Auditing Fair Value Accounting Estimates in the current Market Environment*, http://web.ifac.org/download/Staff_Audit_Practice_Alert.pdf, accesat la 20.03.2009
- International Accounting Standards Board, 2008, *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*
- United States Securities and Exchange Commission, 2008, *Report and Recommendations Pursuant to Section 133 of the Emergency Economic Stabilization Act of 2008: Study on Mark-To-Market Accounting*, www.sec.gov/news/studies/2008/marktomarket123008.pdf, accesat la 20.04.2009
- <http://www.iasb.org/Current+Projects/IASB+Projects/Fair+Value+Measurement/Fair+Value+Measurement.htm>, accesat la 27.04.2009

Analiza prezumției de continuitate a activității firmelor de investiții

- o provocare pentru auditorii financiari în condițiile crizei financiare

Tatiana DĂNESCU* & Ovidiu Ioan SPĂTĂCEAN**

Abstract

Analysis of Going Concern Presumption for Investment Firms - A Challenge for Auditors in the Context of Financial Crisis

The dimensions of the globalization process related to capital markets favored the instant propagation of the financial crisis's effects, raising serious questions about the survival of reputable operators in the financial banking industry. Famous bankruptcies reported in the United States financial services and banking sector caused financial shocks characterized by an intense magnitude that have been amplified on an international scale, requiring costly recovery plans to rescue the financial services industry from the devastating effects caused by the global crisis.

These realities that occurred in capital markets area justify the approach of the scientific research accomplished to analyze the going concern presumption for investment firms, when auditing financial statements, provided that International Standards on Auditing establish a professional requirement in this regard.

The paper's objectives aim to achieve a critical assessment of the events and conditions that are inherently uncertain and throw a shadow of doubt on the going concern presumption for investment firms, as well as on adequacy level associated to the manner in which those in charge with governance within investment firms proceed to specific assessment upon the entity's ability to continue generating business. The main objective is to emphasize multiple possibilities to develop a specific analyze on the issue that is investigated, as well as to underline its pronounced applicative nature.

The contributions this paper brings are materialized in application of analytical procedures for testing key financial indicators specific to investment firms, for the purpose of enabling the auditor to collect relevant audit evidence to support the conclusions regarding the existence of significant doubts related to going concern presumption. Results based on such professional judgment can be materialized in a systematic and detailed approach for the assessment of going concern presumption related to investment firms.

Key words: investment firm, going concern presumption, capital adequacy, financial crisis, professional scepticism, analytical procedures

Cuvinte cheie:

firmă de investiții, prezumția de continuitate a activității, adecvarea capitalului, criză financiară, scepticism profesional, proceduri analitice

* Prof.univ.dr., Universitatea "Petru Maior" Tg Mureș, email: tatiana_danescu@yahoo.com

** Lect.univ.drd., Universitatea "Petru Maior" Tg. Mureș, email: spatacean_ioanovidiu@yahoo.com

Introducere

Lucrarea tratează conceptul de continuitate a activității, într-o abordare comparativă între referențialul contabil național și cel internațional, identificând, deopotrivă, responsabilitățile persoanelor însărcinate cu guvernarea și ale auditorilor în aplicarea acestui principiu fundamental în procesul de raportare financiară. Aplicarea procedurilor de audit pentru testarea gradului de adecvare al utilizării principiului continuității în cazul firmelor de investiții conferă substanță exemplificărilor practice și demersului de cercetare științifică.

Metodologia cercetării

Metodologia aplicată în cercetarea științifică efectuată se bazează, în primul rând, pe studii anuale efectuate asupra situațiilor financiare elaborate de mai multe firme de investiții financiare românești, pe analiza evoluției principalilor indicatori declarați de acestea în decursul unei perioade anterioare de trei ani, comparativ cu situația financiară și performanța declarate de aceste firme în anul 2008, an asupra căruia și-a pus amprenta actuala criză financiară.

De asemenea, s-a procedat la analiza factorilor de influență care au repercutat asupra continuității activității, cu aplicabilitate în cazul firmelor de investiții și adaptat la specificul serviciilor și activităților de investiții prestate de către acestea.

În al doilea rând, s-a avut în vedere chestionarea responsabililor cu

guvernarea asupra evenimentelor și condițiilor existente în prezent pe piața de capital și la nivelul entităților pe care le reprezintă și care ar putea pune la îndoială capacitatea firmelor de investiții de a-și continua activitatea.

În al treilea rând, în metodologia de cercetare aplicată au fost analizate materiale documentare relevante din literatura străină de specialitate, pentru a identifica, compara și asimila posibilitatea utilizării experiențelor, procedurilor și practicilor uzuale referitoare la evaluarea prezumției de continuitate a activității la firmele de investiții financiare românești.

Evaluarea continuității activității – cerință explicită a cadrului internațional și național de raportare financiară

Cadrul de raportare financiară elaborat de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (IASB) prevede că situațiile financiare anuale sunt elaborate, de regulă, pornind de la ipoteza că entitatea raportoare¹ își va continua activitatea în viitorul previzibil. Astfel, se presupune că entitatea nu are intenția și nici nevoia de a lichida sau de a-și reduce în mod semnificativ activitatea. Dacă o astfel de intenție sau nevoie există, ar trebui ca situațiile financiare să fie întocmite pe o bază diferită de evaluare și, în acest caz, trebuie indicată baza utilizată². Prin urmare, situațiile financiare trebuie întocmite pe

baza principiului continuității activității, cu excepția cazului în care conducerea intenționează să lichideze entitatea sau să înceteze activitatea.

În același spirit, reglementările contabile naționale³ impun respectarea de către entitatea raportoare a principiului continuității activității la întocmirea situațiilor financiare, principiu care presupune că o entitate își continuă activitatea, în viitorul previzibil, fără a avea intenția sau necesitatea de a intra în stare de lichidare sau de reducere semnificativă a activității, de a-și suspenda activitatea.

Responsabilitatea conducerii entității de a evalua prezumția de continuitate a activității

În accepțiunea referențialului contabil internațional, la întocmirea situațiilor financiare, conducerea trebuie să facă o evaluare a capacității entității de a-și continua activitatea. În cazul în care, ca urmare a evaluărilor efectuate, conducerea dobândește cunoștințe cu privire la incertitudini semnificative legate de evenimente sau condiții care pot cauza îndoieli semnificative asupra capacității entității de a-și continua activitatea, aceste incertitudini trebuie evidențiate distinct în notele explicative la situațiile financiare. Astfel, atunci când situațiile financiare nu sunt întocmite pe baza principiului continuității activității, acest fapt trebuie prezentat, împre-

¹ În scopul prezentei lucrări, sintagma entitate raportoare face referire la firma de investiții, în accepțiunea art. 7 (1) din OUG 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, cu modificările și completările ulterioare.

² Cadrul general de întocmire și prezentare a situațiilor financiare, paragraf 23.

³ OMFP nr. 1752/2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile armonizate cu directivele europene, cu modificările și completările ulterioare.

ună cu baza de întocmire a situațiilor financiare și motivul pentru care entitatea raportoare nu își poate continua activitatea. Atunci când conducerea evaluează dacă principiul continuității activității este adecvat, ia în considerare toate informațiile pe care le are despre viitor, care ar trebui să fie cel puțin, dar nu limitat la, 12 luni de la data bilanțului⁴. Gradul de analiză depinde de circumstanțele fiecărui caz.

Dacă entitatea are un istoric cu activitate profitabilă și acces facil la resurse financiare, concluzia că principiul contabil al continuității activității este adecvat poate fi exprimată fără aplicarea unor teste și proceduri detaliate. În alte cazuri, conducerea poate fi nevoită să evalueze o gamă largă de factori care fac referire la profitabilitatea curentă și așteptată, graficul de rambursare a datoriilor și sursele potențiale de finanțare alternativă pentru a se asigura că principiul continuității este adecvat⁵. Prevederile IAS1 *Prezentarea situațiilor financiare* referitoare la respectarea principiului continuității activității în procesul de raportare financiară sunt preluate și în reglementările contabile naționale. Astfel, dacă administratorii unei entități au luat cunoștință de unele elemente de nesiguranță legate de anumite evenimente care pot duce la incapacitatea entității de a-și continua activitatea, aceste elemente trebuie prezentate în notele explicative. În cazul în care situațiile financiare anuale nu sunt întocmite pe baza principiului continuității, această informație trebuie prezentată, împreună cu explicații privind modul

de întocmire a acestora și motivele care au stat la baza prezumției conform căreia entitatea raportoare nu își mai poate continua activitatea.

ISA 570 *Principiul continuității activității* detaliază responsabilitățile conducerii în evaluarea prezumției de continuitate a activității în procesul de raportare financiară, făcând referire la utilizarea raționamentului profesional asupra rezultatului ulterior al evenimentelor sau condițiilor care prezintă incertitudini semnificative inerente. Următorii factori sunt relevanți în acest sens:

- creșterea semnificativă a gradului de incertitudine asociat rezultatului unor evenimente sau condiții atunci când raționamentul profesional vizează o perioadă de timp mai extinsă;

De aceea, cadrul de raportare financiară care solicită în mod explicit o evaluare a prezumției de continuitate a activității din partea conducerii, specifică perioada pentru care trebuie să țină seama de toate informațiile disponibile.

- fundamentarea oricărei judecăți despre viitor pe informațiile disponibile la momentul la care este exprimat raționamentul profesional, în condițiile în care evenimentele ulterioare pot contrazice o judecată care a fost rezonabilă la momentul la care a fost exprimată;
- dimensiunea și complexitatea entității, natura și starea activității sale, precum și gradul în care aceasta este afectată de factori externi influențează judeca-

ta privind evoluția evenimentelor sau condițiilor.

Responsabilitatea auditorului de a analiza prezumția de continuitate a activității

Din perspectiva auditorului, prezumția de continuitate a activității implică aserțiunea potrivit căreia o entitate este considerată ca având o continuitate a afacerii în viitorul previzibil, fără intenția sau necesitatea lichidării, încetării tranzacțiilor sau căutării protecției împotriva creditorilor în condițiile legii sau ale altor reglementări. În consecință, activele și datoriile sunt înregistrate pe baza prezumției că entitatea raportoare va putea să își realizeze activele și să se achite de datoriile sale în derularea obișnuită a afacerii.⁶

ISA 570 *Principiul continuității activității* precizează responsabilitățile auditorului cu privire la luarea în considerare, sub impulsul scepticismului profesional⁷, a principiului potrivit căruia entitatea este privită ca având o continuitate a activității sale în viitorul previzibil, fără intenția sau nevoia de a-și lichida sau suspenda activitatea. Astfel, auditorul are responsabilitatea de a lua în considerare adecvarea utilizării de către conducere a prezumției de continuitate a activității la elaborarea situațiilor financiare și de a avea în vedere dacă există incertitudini semnificative despre capacitatea entității de a-și continua activitatea. Auditorul

4 Dacă evaluarea capacității entității de a-și continua activitatea, efectuată de conducere, acoperă mai puțin de 12 luni de la data bilanțului, auditorul trebuie să ceară conducerii să extindă perioada sa de evaluare la 12 luni de la data bilanțului.

5 IAS 1 *Prezentarea situațiilor financiare*, paragraf 23-24.

6 *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008*, Coeditare CAFR- Irecson, București 2009, pag. 575.

7 Scepticism profesional – O atitudine care include o gândire dubitativă și o evaluare critică a dovezilor.

analizează gradul de adecvare a utilizării de către management a prezumției de continuitate a activității chiar dacă cadrul de raportare financiară utilizat la elaborarea situațiilor financiare nu prevede obligația explicită a conducerii de a face o astfel de evaluare specifică. Auditorul nu poate prevedea evenimentele sau condițiile viitoare care pot cauza încetarea activității unei entități. În consecință, absența oricărei referiri la incertitudinea legată de continuitatea activității în raportul de audit poate fi privită ca o garanție privind capacitatea entității de a-și continua activitatea.⁸

În vederea obținerii unei înțelegeri adecvate a specificului activității și a afacerilor derulate de entitatea raportoare, în etapa de planificare a procedurilor de evaluare a riscurilor, auditorul trebuie să aibă în vedere dacă există evenimente, condiții și riscuri operaționale care pot ridica incertitudini semnificative asupra capacității entității de a-și continua activitatea.

Evenimentele sau condițiile care ar putea pune la îndoială în mod semnificativ capacitatea entității raportoare de a-și continua activitatea pot fi identificate în cursul executării procedurilor de evaluare a riscului sau în cursul executării procedurilor suplimentare de audit. Auditorul evaluează efectul evenimentelor sau condițiilor identificate atunci când evaluează riscurile de denaturare semnificativă și, prin urmare, existența lor poate afecta natura, tipul și întinderea procedurilor suplimentare ale auditorului ca răspuns la riscurile evaluate. O astfel de abordare permite auditorului planificarea unor discuții oportune cu conducerea entității raportoare, revizuirea planurilor conducerii și luarea decizi-

ilor privind problemele de continuitate a activității identificate. Acestea constituie parte integrantă a etapelor de planificare, derulare și evaluare a rezultatelor procedurilor de audit aplicate.

Pentru a analiza evaluările conducerii asupra prezumției de continuitate a activității, respectiv a gradului de adecvare a utilizării de către management a prezumției de continuitate a activității, auditorul:

- analizează procesul de control intern pe care conducerea l-a urmat pentru evaluarea prezumției de continuitate;
- identifică și analizează ipotezele pe care se bazează evaluarea conducerii;
- examinează planurile de măsuri ale conducerii;
- verifică dacă evaluarea a ținut seama de toate informațiile relevante pe care auditorul le-a obținut ca rezultat al procedurilor de audit;
- chestionează conducerea despre cunoștințele pe care aceasta le are în legătură cu evenimentele sau condițiile și riscurile operaționale, aflate dincolo de perioada de evaluare precizată de cadrul de raportare financiară, care ar putea pune la îndoială în mod semnificativ capacitatea entității de a-și continua activitatea;
- solicită conducerii să determine semnificația potențială a evenimentului sau condiției asupra evaluării continuității activității.

Auditorul va trebui să aplice proceduri de audit suplimentare dacă a identificat evenimente, condiții sau factori de risc potențial, respectiv evenimente, condiții și riscuri operaționale care ar putea să pună la îndoială în mod semnificativ capa-

itatea entității de a-și continua activitatea, precum:

- culegerea probelor de audit suficiente pentru a confirma sau infirma dacă există o incertitudine semnificativă, inclusiv luarea în considerare a efectului planurilor conducerii și a altor factori de contracție;
- revizuirea planurilor de măsuri ale conducerii bazate pe evaluarea proprie a continuității activității;
- obținerea unor declarații scrise de la conducere cu privire la planurile sale de măsuri, inclusiv planurile de lichidare a activelor, de atragere de fonduri împrumutate sau de restructurare a datoriilor, de reducere sau amânare a cheltuielilor, ori de majorare a surselor proprii de finanțare;
- analizarea și discutarea fluxului de numerar, profitului și a altor previziuni relevante cu conducerea, inclusiv a celor mai recente situații financiare interimare disponibile ale entității;
- analizarea termenilor împrumuturilor și acordurilor de credit, evaluând situațiile în care entitatea nu a fost capabilă să respecte clauzele contractuale;
- revizuirea proceselor verbale ale Adunărilor Generale ale Acționarilor, ale întrunirilor persoanelor responsabile cu guvernanta sau alte comitete relevante, pentru orice referiri la dificultățile financiare;
- chestionarea avocatului entității în ce privește litigiile și pretențiile de despăgubire formulate de creditorii, precum și în ceea ce privește caracterul rezonabil al evaluării rezultatului acestora făcut de conducere și estimarea implicațiilor lor financiare;

⁸ ISA 570 *Principiul continuității activității*, paragraf 9-10.

- confirmarea existenței, legalității și aplicabilității contractelor prin care se oferă sau se menține suportul financiar, încheiate cu creditorii financiari și părțile afiliate pentru evaluarea capacității acestora de a oferi fonduri suplimentare.
- analizarea evenimentelor după sfârșitul perioadei pentru identificarea celor care fie diminuează, fie afectează în alt mod capacitatea entității de a-și continua activitatea pe principiul continuității.
- compararea informațiilor financiare prognozate pentru perioadele recent încheiate cu rezultatele istorice, respectiv a informațiilor financiare prognozate pentru perioada curentă cu rezultatele realizate până în prezent.

Pe baza probelor de audit obținute, auditorul trebuie să stabilească dacă, în opinia sa, există incertitudini semnificative cu privire la evenimente sau condiții care, individual sau cumulativ, pot pune semnificativ la îndoială capacitatea entității de a-și continua activitatea. O incertitudine semnificativă există atunci când impactul său potențial este de o asemenea magnitudine încât, în opinia auditorului, este necesară o prezentare explicită a naturii și implicațiilor incertitudinii pentru ca situațiile financiare să nu inducă în eroare utilizatorii.

Model de analiză a prezumției de continuitate la o firmă de investiții financiare

Semnalele care aruncă o umbră de îndoială asupra prezumției de continuitate, fie că sunt de natura ele-

mentelor financiare sau de natura elementelor de exploatare trebuie evaluate sub responsabilitatea conducerii și analizate de auditor pentru a stabili dacă acestea reprezintă o amenințare semnificativă asupra continuității activității firmelor de investiții.

Fără a constitui o prezentare exhaustivă, s-a elaborat următorul model de analiză a elementelor financiare și a elementelor de exploatare, cu exemplificări practice din situațiile financiare ale unei firme de investiții:

❖ Evaluarea elementelor financiare

- *Situația activelor curente nete* (Tabel 1);

La finele fiecărei perioade de raportare se constată o capacitate solidă de acoperire a datoriilor curente pe seama activelor curente raportate de firma de investiții auditată. Evoluția activelor nete este semnificativ influențată de strategiile de investiții ale clienților, respectiv alimentările sau retragerile de numerar în scopul realizării de tranzacții pe piețele reglementate. Acest indicator nu semnalează existența unor factori de risc care să afecteze continuitatea firmei de investiții.

- *Apropierea scadenței împrumuturilor cu termen fix fără perspective realiste de reînnoire sau rambursare sau bazarea excesivă pe împrumuturile pe termen scurt pentru finanțarea activelor pe ter-*

men lung. Semne de retragere a sprijinului financiar de către debitori și alți creditori;

Firma de investiții nu a apelat la resurse financiare împrumutate de la creditorii financiari, bazându-se exclusiv pe resurse proprii de finanțare. Acest aspect nu constituie o amenințare la adresa principiului continuității activității.

- *Fluxuri de numerar operaționale negative rezultate din situațiile financiare istorice* (Tabel 2);

În dinamică, descreșterea elementelor de numerar și echivalente ale acestuia este intens amplificată pe parcursul perioadei de raportare încheiată la 31.12.2008, ceea ce denotă o deteriorare a stării de sănătate financiară a trezoreriei firmei de investiții. La această stare de fapt, o contribuție majoră a avut-o deficitul balanței de activitate în relație cu clienții entității, concretizată în retrageri de numerar care au depășit în valoare alimentările cu numerar (raportul încasări/retrageri este de 60,00%). Această tendință este strâns corelată cu volumul activității de intermediere financiară pe care o prestează firma de investiții, ducând la o diminuare semnificativă a veniturilor realizate din comisioane, ceea ce are impact negativ asupra indicatorilor de profitabilitate. Perpetuarea pe o perioadă îndelungată a acestui cumul de factori poate ridica incertitudini semnificative asupra prezumției de continuitate a activității firmei de investiții.

Tabel 1 - Evoluția activelor curente nete în perioada 2005-2008
- lei -

Denumire indicatori	31.12 2005	31.12 2006	31.12 2007	31.12 2008
Active curente	1.425.000	1.350.000	1.000.000	570.000
Datorii curente	1.100.000	950.000	380.000	165.000
Active curente nete	325.000	400.000	620.000	405.000

Tabel 2 - Evoluția fluxurilor de numerar în perioada 2005-2008
- lei -

Denumire indicatori	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008
Trezoreria netă din exploatare	(-)93.800	(-)120.500	(-)310.000	(-)425.000
Trezoreria netă din investiții	5.000	48.250	(-)95.000	9.000
Trezoreria netă din finanțare	0	0	0	(-)250.000
Creșterea/Descrășterea de numerar	(-)88.800	(-)72.250	(-)405.000	(-)666.000

Tabel 3 - Evoluția rezultatului din exploatare în perioada 2005-2008
- lei -

Denumire indicatori	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008
Venituri din exploatare	480.000	545.000	1.050.000	525.000
Cheltuieli din exploatare	395.000	509.500	600.000	675.000
Rezultatul din exploatare	85.000	35.500	450.000	(-)150.000

- *Indicatori financiari cheie nefavorabili. Pierderi substanțiale din exploatare* (Tabel 3);

Volatilitatea ridicată a rezultatului operațional este o manifestare directă a strategiei și politicilor generale de dezvoltare implementate de conducerea firmei de investiții, încadrate în coordonatele de evoluție a indicilor și indicatorilor bursieri. În consecință, o politică orientată către clienții deținători de acțiuni provenite din Procesul de Privatizare în Masă, dublată de o campanie agresivă de promovare a serviciilor pot ameliora semnificativ indicatorii de profitabilitate (a se vedea rezultatul la 31.12.2007), dar această viziune nu poate oferi sustenabilitate financiară pe perioadă îndelungată. Declinul indicilor și indicatorilor bursieri se reflectă și asupra volumului de activitate al firmei de investiții, implicat asupra veniturilor din comi-

sioane realizate, afectând negativ indicatorii de performanță financiară (a se vedea rezultatul la 31.12.2008), în lipsa unor strategii de restructurare a costurilor și de ameliorare a altor categorii de venituri din exploatare, corespunzător obiectului de activitate autorizat.

- *Restanțe sau întreruperi în plata dividendelor;*

Spre deosebire de perioada precedentă de raportare, firma de investiții nu a declarat distribuiri de dividende aferente exercițiului financiar curent. Acest factor poate semnala o situație nefavorabilă a trezoreriei.

- *Incapacitatea de a plăti creditorii la data scadenței;*

Firma de investiții nu s-a confruntat cu dificultăți financiare privind plata furnizorilor de servicii necesare realizării obiectului de activitate.

- *Incapacitatea de a obține finanțare pentru investiții esențiale;*

Firma de investiții nu depinde de proiecte de investiții esențiale pentru continuarea activității de intermediere financiară.

- *Evoluția veniturilor din comisioane, după data bilanțului;*

Ponderea veniturilor din comisioane aferente tranzacțiilor cu instrumente financiare realizate în perioada 01.01.2009-22.04.2009 raportate la același indicator aferent anului 2008 este de 36%, ceea ce nu creează suspiciuni asupra prezumției de continuitate a activității firmei de investiții.

- *Analiza ratelor financiare*⁹ (Tabel 4);

Analiza principalilor indicatorii de solvabilitate indică faptul că firma de investiții se înscrie într-un coridor de siguranță financiară, din următoarele considerente:

- rata solvabilității patrimoniale - capitaluri proprii(CPP)/datorii+capitaluri proprii (TP) - a cunoscut o apreciere, înregistrând valori mult peste pragul de 30%, considerat suficient pentru a asigura o bună capacitate de autofinanțare;
- gradul de îndatorare generală - datorii totale (DT)/capitaluri proprii (CPP) - a cunoscut o scădere în perioada analizată, situându-se sub nivelul de 50% în perioada 2007-2008, consolidând capacitatea entității de a face față angajamentelor financiare pe termen mediu și lung;
- rata solvabilității generale - datorii totale(DT)/ active totale (TA) - a marcat, de asemenea, o scădere în perioada analizată, suficient de mare pentru a se

⁹ Dănescu, Tatiana, *Proceduri și tehnici de audit financiar*, Ed. Irecson, București, 2007, pag. 250- 258

încadra în nivelul considerat satisfăcător de 30%.

Analiza indicatorilor de lichiditate relevă faptul că aceștia au înregistrat valori considerate satisfăcătoare în perioada analizată, punând în valoare capacitatea firmei de investiții de a onora la scadență angajamentele financiare asumate pe termen scurt, cu precădere pe seama activelor curente, rapid lichidabile (elemente de numerar și echivalente a acestora).

Astfel, rata lichidității generale (active curente / datorii curente) a cunoscut o ameliorare în perioada 2007-2008, depășind nivelul minim recomandat de 150%, în timp ce rata lichidității efective (trezoreria/datorii curente) depășește, de asemenea, nivelul minim recomandat de 50%, după cum se poate constata din Tabelul 5.

Ratele de rentabilitate exprimă, într-o manieră sintetică, eficiența și profitabilitatea activității desfășurate de firma de investiții, fiind strâns corelate cu rezultatul din activitatea de exploatare. Deprecierea semnificativă a ratei de rentabilitate a activelor (profit net/total active), a ratei de rentabilitate financiară (profit net/capitaluri proprii) și a ratei rentabilității generale (profit net/cheltuieli totale), la data de raportare 31.12.2008, a intervenit pe fondul înregistrării unor pierderi care pot semnala dificultăți în continuarea exploatării, în lipsa unor măsuri de redresare financiară (Tabel 6).

- *Evaluarea gradului de adecvare a capitalului și a fondurilor proprii;*

Firma de investiții înregistrează un excedent al capitalului inițial în

Tabel 4 - Evoluția indicatorilor de solvabilitate în perioada 2005-2008

- % -

Denumire indicatori	Rata solvabilității patrimoniale (CPP/TP)	Gradul de îndatorare generală (DT/CPP)	Rata solvabilității generale (DT/TA)
31.12.2005	40	145	60
31.12.2006	53	96	49
31.12.2007	80	25	20
31.12.2008	91	10	9

Tabel 5 - Evoluția indicatorilor de lichiditate în perioada 2005-2008

- % -

Denumire indicatori	Rata lichidității generale (AC/DTS)	Rata lichidității efective (T/DTS)
31.12.2005	130	126
31.12.2006	142	139
31.12.2007	263	249
31.12.2008	345	291

Tabel 6 - Evoluția indicatorilor de lichiditate în perioada 2005-2008

- % -

Denumire indicatori	Rata rentabilității activelor (PN/TA)	Rata rentabilității financiare (PN/CPP)	Rata rentabilității generale (PN/CH)
31.12.2005	15	22	40
31.12.2006	13	15	25
31.12.2007	29	34	86
31.12.2008	n.a.*	n.a.	n.a.

* Firma de investiții raportează pierdere la 31.12.2008, astfel încât determinarea indicatorilor de rentabilitate nu se justifică.

raport cu nivelul minim impus potrivit obiectului de activitate autorizat¹⁰, înregistrându-se o tendință de consolidare a nivelului de capitalizare.

De asemenea, firma de investiții înregistrează un excedent semnificativ al fondurilor proprii în raport cu capitalul inițial minim solicitat de reglementările incidente domeniului pieței de capital¹¹ (Tabel 7).

Nu se constată existența unor factori de risc capabili să amenințe

continuitatea exploatării ca urmare a nerespectării de către firma de investiții a reglementărilor privind fondurile proprii și adecvarea capitalului.

- *Acces la finanțare internă etc.*

Firma de investiții nu a apelat în perioada analizată la surse de finanțare internă. Având în vedere gradul redus de remunerare a acționarilor (distribuire de dividende s-au realizat doar într-un singur an de la înființare), se poate constata

¹⁰ Corespunzător serviciilor și activităților de investiții prestate, firma de investiții are nevoie de un capital inițial minim de 125.000 euro (art. 7, alin. (1), lit.b) din Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, cu modificările și completările ulterioare)

¹¹ Potrivit art. 23, alin. (1) din OUG nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, cu modificările și completările ulterioare, fondurile proprii ale unei firme de investiții nu trebuie să scadă sub nivelul minim al capitalului inițial prevăzut pentru autorizare.

Tabel 7 - Evoluția capitalului inițial și a fondurilor proprii în perioada martie 2008- martie 2009

- lei -

Denumire indicatori	31.03.2008	30.06.2008	30.09.2008	31.12.2008	31.03.2009
Capital inițial	1.300.000	1.400.000	1.800.000	1.700.000	1.700.00
Capital inițial minim	465.950	455.938	466.700	498.150	529.350
Excedent de capital inițial	834.050	944.062	1.333.300	1.201.850	1.170.650
Fonduri proprii	1.275.000	1.300.000	1.600.000	1.520.000	1.475.000
Excedent fonduri proprii/ capital inițial minim	809.050	844.062	1.133.300	1.021.850	945.650

un impediment în atragerea de capital din partea acționarilor.

❖ **Evaluarea elementelor de exploatare**

- Pierderea de membri cheie din conducere fără perspective de înlocuire;

Gradul de dependență față de personalul-cheie (top și middle management) poate constitui un factor de risc în continuitatea activității firmei de investiții, în mod deosebit din perspectiva afectării portofoliului de clienți din activitatea de intermediere financiară.

- Evoluția indicatorilor de piață;

Indicatori precum volumul și valoarea tranzacțiilor, cota de piață deținută și poziția în topul intermediarilor pot ajuta auditorul să deducă concluzii cu privire la perspectivele firmei de investiții. Din surse independente (Bursa de Valori București) s-au obținut informații potrivit cărora valoarea totală a tranzacțiilor încheiate de firma de investiții a fost de 18.795.969,46 lei (anul 2008), respectiv de 13.500.613,75 lei (trimestrul I al anului 2009), corespunzător unui procent de realizare de 71,83 %. Aceste evoluții se datorează creșterii substanțiale a portofoliului de clienți și a amplificării activității de tranzacționare pe fondul ameliorărilor înregistrate de indicii și indicatorii specifici pieței de capital.¹² Impulsionarea activității de inter-

mediere financiară are un impact pozitiv asupra veniturilor din comisioane realizate de firma de investiții, contribuind la refacerea stării de sănătate financiară (Tabel 8).

- Acțiuni în justiție pe rol împotriva entității care, dacă au succes, pot avea drept rezultat obligații care probabil nu pot fi îndeplinite;

Firma de investiții nu este implicată în litigii, iar conducerea nu consideră apariția unor astfel de evenimente într-o perioadă de 12 luni de la data bilanțului.

- Testarea gradului de dependență față de clienții din activitatea de tranzacționare;

Gradul de dependență al firmei de investiții față de un număr redus de clienți din activitatea de tranzac-

ționare poate fi un factor de risc care să genereze incertitudini semnificative privind continuitatea activității. Pe perioada analizată, se constată faptul că, în medie, 45% din valoarea anuală a tranzacțiilor derulate de firma de investiții sunt realizate în contul primilor cinci clienți, ca ordine de importanță. De asemenea, în condițiile în care veniturile din comisioane s-au redus considerabil pe parcursul anului 2008 comparativ cu anul precedent (- 49,45%), procentul de 38,04%, reprezentând ponderea comisiunilor realizate în urma tranzacțiilor derulate pentru primii cinci clienți ca ordine de mărime, în total venituri din comisioane, poate cauza îndoieli cu privire la continuitatea activității (Tabel 9).

Tabel 8 - Evoluția indicatorilor de piață în perioada ianuarie 2008- martie 2009

Perioada	Valoare tranzacționată (lei)	Cota de piață (%)
Ianuarie 2008	2.782.817,74	0,11
Februarie 2008	4.033.499,24	0,26
Martie 2008	1.258.845,50	0,08
Aprilie 2008	807.762,03	0,06
Mai 2008	2.386.716,54	0,12
Iunie 2008	1.032.648,84	0,07
Iulie 2008	1.461.752,66	0,08
August 2008	350.411,23	0,03
Septembrie 2008	983.569,65	0,07
Octombrie 2008	1.016.994,33	0,08
Noiembrie 2008	2.291.066,11	0,24
Decembrie 2008	389.885,59	0,07
Ianuarie 2009	3.014.514,79	0,50
Februarie 2009	2.564.957,08	0,49
Martie 2009	7.921.141,88	1,01

¹² În perioada martie-aprilie 2009 indicii bursieri au cunoscut aprecieri semnificative, respectiv BET +49,81%, BET C +45,72%, BET FI +97,31%, BET NG +31,77%, BET XT +67,07%

Tabel 9 - Testarea gradului de dependență față de clienții din tranzacții

Data raportării	Specificație	Valoare tranzacții	Valoare comisioane
31.12.2008	Indicatori realizați pentru primii 5 clienți, în ordinea importanței -lei-	17.500.000	250.000
	Indicatori realizați pentru toți clienții societății -lei-	43.750.000	714.000
	Pondere - % -	40%	35%
31.12.2007	Indicatori realizați pentru primii 5 clienți, în ordinea importanței -lei-	24.350.000	95.000
	Indicatori realizați pentru toți clienții societății -lei-	50.730.000	792.000
	Pondere - % -	48%	12%
31.12.2006	Indicatori realizați pentru primii 5 clienți, în ordinea importanței -lei-	20.125.000	197.000
	Indicatori realizați pentru toți clienții societății -lei-	42.820.000	597.000
	Pondere - % -	47%	33%

• *Facilități de tranzacționare în relația cu clienții etc.*

Platformele de tranzacționare online reprezintă investiții esențiale pentru orice intermediar pe piața de capital. Existența acestor facilități de tranzacționare poate ameliora semnificativ comisioanele din activitatea de intermediere financiară, prin consolidarea portofoliului de clienți și creșterea numărului de tranzacții. Insuficiența fondurilor necesare pentru a finanța aceste investiții poate fi un impediment în strategia de dezvoltare a firmei de investiții.

Din modelul prezentat se remarcă și impactul climatului investițional ca factor care explică volatilitatea rezultatelor anuale obținute de firmele de investiții. Intensificarea activității bursiere, manifestată într-un context macroeconomic favorabil, comportă influențe benefice asupra performanțelor financiare ale intermediarilor. Dimpotrivă, panica sau reticența investitorilor sunt factori care au repercusiuni asupra activității firmelor de investiții, iar în condițiile în care sfera de manifestare se extinde și se perpetuează, auditorul se poate confrunta cu incertitudini semnificative privind continuitatea activității.

Concluzii

Respectarea principiului continuității activității de către firmele de investiții este, deopotrivă, o premisă necesară pentru a asigura sinceritatea și fidelitatea situațiilor financiare, dar și o condiție obligatorie pentru păstrarea autorizației de funcționare în industria serviciilor și activităților de investiții financiare în calitate de intermediari sau investitori instituționali.

Competența și profesionalismul auditorilor financiari sunt factori decisivi pentru identificarea con-

dițiilor, evenimentelor sau factorilor de risc cu impact semnificativ asupra continuității activității, în mod deosebit în cazul firmelor de investiții.

Raportarea unor astfel de factori generatori de risc către persoanele însărcinate cu guvernarea sau către investitori constituie mai mult decât o obligație profesională a auditorilor, pentru a defini calitatea angajamentelor de audit în spiritul interesului public și pentru a preveni starea de insolvență a intermediarilor financiari.

Bibliografie

Dănescu, Tatiana, *Proceduri și tehnici de audit financiar*, Ed. Irecson, București, 2007

Rusovici, Alexandru; Farmache, Stere, Rusu, Gheorghe, *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial, București, 2008

Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, cu modificările și completările ulterioare

OMFP nr. 1752/2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile armonizate cu directivele europene, cu modificările și completările ulterioare

OUG 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, cu modificările și completările ulterioare

Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008
Coeditare CAFR - Irecson, București, 2008

Standardele Internaționale de Raportare Financiară 2007, Ed. C.E.C.C.A.R., București, 2007

www.bvb.ro.

Proceduri convenite, efectuate într-un angajament de audit de proiect

Elena DOBRE*

Abstract

Agreed-Upon Procedures Performed in Project Audit Engagements

The present paper draws the financial auditors' attention to cases in which the International Standard Related Services - ISRS 4400 "Obligation to perform the agreed procedures on the financial information" was applied for a project audit. This Standard cannot be applied only to project audit. On the contrary, it can be fully applied to a wide variety of categories such as claims, debts and a component of the financial situations or even a complete set of financial situations. The research methodology takes into account the following elements: Obligation letter for project audit and agreed procedures, Procedures for checking the eligibility of the project costs, Report of de facto findings to check the costs that a grant contract for external actions financed by EC implies. From this research it derived that by their nature the project audit obligations are not insurance missions but a means to help the applicant make his own opinion on the Project Financial Report and the costs conformity with the budget and the analytical evidence and especially the costs' eligibility.

Key words: project, audit, agreed procedures, terms of reference

Cuvinte cheie:

proiect, audit, proceduri convenite,
termeni de referință

Introducere

În practica auditului de proiecte, auditorii financiari din România se confruntă încă în perioada actuală cu situații în care li se cere un serviciu de audit și nu pot apela la un ghid sau la criterii minimale. Aceasta se explică prin lipsa practicilor îndelungate în domeniul auditului de proiecte și, poate, prin întârzierea diseminării experienței, atunci când există.

Metodologia și obiectivele cercetării

Necesitatea cercetării este dată de evoluțiile practicii profesionale care pot pune auditorii financiari în situația de a accepta misiuni de acest gen. Scopul cercetării noastre este acela de a demonstra că aplicarea Standardului Internațional privind serviciile conexe (*International Standard Related Services- ISRS*) 4400 „Angajamente pentru efectuarea procedurilor convenite privind informațiile financiare” este potrivită în cazul auditului de proiecte tocmai pentru că acesta corespunde obiectivului¹ respectivului standard prin natura sa. Metodologia cercetării a fost studierea obiectivului și a termenilor unei misiuni de proceduri convenite conform ISRS 4400, selectarea unor lucrări de audit de proiect, efectuate conform ISRS 4400 și punerea în evidență a cerințelor acestui standard prin exemplificarea cu procedurile convenite și efectuate, cu documentele întocmite și cu raționamentele auditorului degajate în cazurile concrete. Obiectivul final

* Auditor financiar, prof.univ.dr. Universitatea "Ovidius", Constanța, edobre@univ-ovidius.ro.

¹ Obiectivul ISRS 4400 îl constituie efectuarea de către auditor a procedurilor ce țin de natura unui audit la care auditorul, entitatea și oricare terțe părți îndreptățite au convenit, precum și raportarea de către auditor asupra constatărilor efective.

al cercetării a fost acela de a evidenția utilitatea folosirii procedurilor agreeate sau convenite în contractarea și derularea misiunilor de audit al proiectelor. Cercetarea s-a realizat pe baza analizei unor proiecte auditate prin proceduri impuse prin contractele de finanțare europene și convenite cu managerii de proiect. Metodologia cercetării a avut în vedere: *Scrisoarea de angajament pentru auditul proiectelor și procedurile convenite, Procedurile de verificare a eligibilității cheltuielilor proiectului, Raportul constatărilor de facto* pentru verificarea cheltuielilor unui contract grant finanțat de CE pentru acțiuni externe. Această distincție poate induce la prima vedere ideea că responsabilitatea în auditul proiectelor este mai mică. În realitate, având în vedere rolul și importanța finanțărilor de proiecte în perioada actuală și contribuția lor la creșterea economică și dezvoltarea socială în acord cu cerințele integrării europene, responsabilitatea auditorilor este aceeași ca în cazul auditului financiar. Oricum, în toate lucrările noastre trebuie să ne însoțescă principiul competenței și acel *due professional care*, ceea ce înseamnă diligență profesională, acuratețe și conștiință profesională și chiar bunăvoință în abordări și în aplicarea reglementărilor și standardelor internaționale în domeniu.

Natura misiunilor de efectuare a procedurilor convenite privind informațiile financiare și baza de documentare a studiului

Un serviciu considerat conex misiunilor de audit financiar de către normalizatorul profesiei contabile la nivel internațional, Federația Internațională a Contabililor (IFAC- *International Federation of Accountants*)² este angajamentul în baza unor proceduri convenite prevăzute de Standardul Internațional privind serviciile conexe (*International Standard Related Services- ISRS*) 4400 „Angajamente pentru efectuarea procedurilor convenite privind informațiile financiare”. Acest serviciu conex este reglementat la nivel global de IFAC, pentru că aceasta, în calitate de organizație globală a profesiei contabile, este menită să protejeze și să dezvolte utilitatea publică a profesiei prin dezvoltarea unor standarde internaționale de înaltă calitate.

Acest obiectiv major al IFAC se realizează prin următoarele acțiuni: promovarea puternică a valorilor etice ale profesiei; încurajarea practicilor contabile și de audit de înaltă calitate; susținerea dezvoltării unitare și omogene a profesiei în toate sectoarele și în întreaga lume.

Astfel se face că și finanțarea proiectelor din bugetul Uniunii Europene se auditează prin utilizarea unui standard internațional de audit, cu mențiunea că, datorită naturii acestui angajament de audit, standardul recomandat este unul privind serviciul conex de audit, numit „proceduri agreeate”. Practica auditului de proiecte din România, în perioada actuală, se bazează pe recomandările din granturile de finanțare europene, care indică în unele cazuri aplicarea ISRS 4400.

Lucrarea noastră aduce în atenție cazuri în care Standardul Internațional privind serviciile conexe (*International Standard Related Services- ISRS*) 4400 „Angajamente pentru efectuarea procedurilor convenite privind informațiile financiare” a fost aplicat în auditul unui proiect. Standardul nu se aplică în mod exclusiv auditului proiectelor, ci, dimpotrivă, are o arie largă de aplicare ce include creanțe, datorii, o componentă a situațiilor financiare sau chiar un set complet de situații financiare. Scopul cercetării este acela de a demonstra că aplicarea acestui standard este potrivită tocmai pentru că auditul de proiecte corespunde obiectivului³ acestui standard, prin natura sa. ISRS 4400 se referă la misiunile auditorului financiar de efectuare a procedurilor convenite privind informațiile financiare și tratează următoarele aspecte: scopul standardului; obiectivul misiunii; principiile generale ale misiunii; definirea termenilor unei misiuni de procedură convenite; planificarea misiunii; documentarea misiunii; proceduri și probe; modul de raportare. Termenul de „auditor” este folosit pe tot cuprinsul standardelor elaborate de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare, atunci când se descrie atât activitatea de audit financiar, cât și cea de revizuire sau alte servicii de asigurare și servicii conexe ce pot fi efectuate.

O astfel de referință nu intenționează să sugereze că o persoană care efectuează revizuirea sau alte servicii

² www.ifac.org/Members/Downloads/2009-handbook-of-internatio.pdf

³ Obiectivul ISRS 4400 îl constituie efectuarea de către auditor a procedurilor ce țin de natura unui audit la care auditorul, entitatea și oricare terțe părți îndreptățite au convenit, precum și raportarea de către auditor asupra constatărilor efective.

de asigurare și servicii conexe trebuie să fie auditorul financiar al situațiilor financiare ale unei entități⁴.

Caracterizarea generală a ISRS 4400 și tabloul cerințelor acestui standard sunt prezentate mai jos:

Elementele de bază ale misiunii	Natura misiunii și descrierea procedurilor de efectuat	Sarcinile auditorului financiar
Scopul standardului este de a stabili reguli și de a oferi recomandări cu privire la responsabilitățile profesionale ale auditorului în cazul în care acesta efectuează proceduri convenite. ISRS 4400 tratează misiunile privind informațiile financiare. Totuși, el poate fi folosit și în cazul unor misiuni referitoare la informații nefinanciare. Procedurile agreeate privind informațiile financiare se pot referi la: - elemente individuale ale datelor financiare (ex: datorii, creanțe, tranzacții cu părți afiliate etc.); - o componentă a situațiilor financiare (ex: bilanț, cont de profit și pierdere etc.) - un set complet de situații financiare.		Termenul de „auditor” este folosit pe tot cuprinsul standardelor elaborate de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și asigurare, atunci când se descrie atât activitatea de audit financiar, cât și cea de revizuire sau alte servicii de asigurare și servicii conexe ce pot fi efectuate. O astfel de referință nu intenționează să sugereze că o persoană care efectuează revizuirea sau alte servicii de asigurare și servicii conexe trebuie să fie auditor financiar al situațiilor financiare ale unei entități.
Obiectivul misiunii	Obiectivul unei misiuni privind procedurile convenite îl constituie efectuarea de către auditor a procedurilor ce țin de natura unui audit la care auditorul, entitatea și oricare terțe părți îndreptățite au convenit, precum și raportarea de către auditor asupra constatărilor efective.	Auditorul furnizează un raport asupra constatărilor efective ale procedurilor convenite; nu este exprimată nicio asigurare.
Principiile generale ale misiunii	Auditorul trebuie să respecte Codul de Etică pentru auditorii profesioniști emis de IFAC. Principiile sunt: integritatea, obiectivitatea, competența profesională și atenția cuvenită, confidențialitatea, conduita profesională și respectarea standardelor tehnice.	Proceduri convenite în conformitate cu ISRS 4400
Definirea termenilor unei misiuni de proceduri convenite	Problemele asupra cărora părțile trebuie să convină sunt următoarele: natura misiunii (nu va fi exprimată nicio asigurare), scopul misiunii, informațiile financiare pentru care vor fi aplicate procedurile, natura, coordonarea și întinderea procedurilor specifice, forma anticipată a raportului constatărilor efective, limitările în distribuirea raportului constatărilor efective.	Este atât în interesul clientului, cât și al auditorului ca acesta din urmă să trimită o scrisoare de angajament în care să documenteze termenii principali ai numirii. O astfel de scrisoare ajută la prevenirea apariției neînțelegerilor privind obiectivele și sfera misiunii.
Planificarea misiunii	Auditorul trebuie să planifice activitatea, astfel încât să efectueze o misiune eficace.	
Documentarea misiunii	Auditorul trebuie să documenteze aspectele care sunt importante în furnizarea probelor care susțin raportul de constatări efective, precum și probele conform cărora misiunea a fost efectuată în conformitate cu acest ISRS.	
Proceduri și probe	Procedurile pot include: investigări și analize, recalculări, comparări și alte verificări ale acurateței calculelor, observări, inspecții, obținerea de confirmări.	Auditorul trebuie să efectueze procedurile asupra cărora s-a convenit și să folosească probe obținute ca bază pentru raportul de constatări efective
Modul de raportare	Raportul de constatări efective trebuie să conțină: titlu, destinatar, informațiile financiare sau nefinanciare asupra cărora au fost aplicate procedurile convenite, o declarație asupra faptului că procedurile efectuate au fost acelea asupra cărora s-a convenit cu clientul, o declarație asupra faptului că misiunea a fost efectuată în conformitate cu ISRS 4400, dacă este cazul, o declarație a faptului că auditorul nu este independent față de entitate, identificarea scopului pentru care s-au efectuat procedurile agreeate, enumerarea procedurilor specifice efectuate, descrierea constatărilor efective, incluzând suficiente detalii privind erorile și excepțiile găsite, o declarație a faptului că nu este exprimată nicio asigurare, o declarație a faptului că, dacă auditorul ar fi efectuat proceduri suplimentare, un audit sau o revizuire, ar fi putut apărea alte probleme care ar fi fost raportate, o declarație a faptului că raportul este adresat acelor părți care au convenit asupra procedurilor efectuate, o declarație - dacă este cazul - a faptului că raportul se referă numai la elementele, conturile, posturile sau informațiile financiare și nefinanciare specificate și că acesta nu se extinde asupra situațiilor financiare ale entității considerate în ansamblul lor, data raportului, adresa auditorului, semnătura auditorului.	

⁴ *Audit Financiar 2006. Standarde-Codul Etic*, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, 2006, p. 1032

Aplicarea în auditul finanțării proiectelor a cerințelor ISRS 4400 *Angajamente pentru efectuarea procedurilor convenite privind informațiile financiare*

În tabelul de mai jos se prezintă câteva proiecte auditate prin proceduri impuse prin contractele de finanțare și convenite cu managerii de proiect.

Misiunile de audit al proiectelor de natura serviciilor conexe au fost contractate în baza prevederilor granturilor de finanțare privind condițiile de finanțare și verificarea cheltuielilor⁵.

Serviciile conexe conform ISRE 4400 se furnizează și în baza unei *scrisori de angajament* din partea beneficiarului⁶.

Scrisoarea de angajament pentru auditul proiectelor și procedurile convenite

Acest document reprezintă o confirmare a înțelegerii auditorului cu beneficiarul privind termenii și obiec-

Tip PROIECT Contract de Grant Perioada de realizare	Tip Contract de Grant Beneficiar	Baza legală a contractului de grant	Natura opiniei și a misiunii Standard aplic. Subiectul angajamentului	Constatări de fapt comunicate prin raportul auditorului
<i>Proiect transfrontalier privind tradiții culturale</i> 19.09.2007 -18.08.2008 Suma maximă de grant 45.400 EUR Costul total 40.400 EUR	Acțiuni externe ale Comunității Europene Consiliul local	Memorandum de finanțare între Guvernul României și Comisia Europeană privind Programul Phare Național pentru România 2004	Nu este un audit sau o revizuire și nu oferă asigurare Serviciu conex -Proceduri agregate ISRE 4400 Raportul financiar al proiectului	Eligibilitatea costurilor directe Acuratețea înregistrărilor Clasificarea cheltuielilor Realitatea cheltuielilor
<i>Proiect de incluziune socială prin pregătire profesională</i> 01.12.2006-31.07.2007 Suma maximă de grant 42.062,50 EUR Costul total 37.062,50 EUR	Acțiuni externe ale Comunității Europene Centrul Regional de Dezvoltare Resurse Umane și Management Social	Memorandum de finanțare între Guvernul României și Comisia Europeană privind Programul Phare Național pentru România 2004	Nu este un audit sau o revizuire și nu oferă asigurare Serviciu conex -Proceduri agregate ISRE 4400 Raportul financiar al proiectului	Conformitatea cu regulile de achiziții, naționalitate și origine Costurile administrative (indirecte) Cheltuieli neprevăzute
<i>Proiect privind servicii de îngrijire și asistență la domiciliu</i> 22.01.2007-22.05.2008 Suma maximă de grant 223.240 EUR Costul total 178.592 EUR	Contract de Grant – Acțiuni Externe ale Comunității Europene Direcția Publică de Asistență Socială	Memorandum de finanțare între Guvernul României și Comisia Europeană privind Programul Phare Național pentru România 2004	Nu este un audit sau o revizuire și nu oferă asigurare Serviciu conex -Proceduri agregate ISRE 4400 Raportul financiar al proiectului	Gradul de acoperire prin verificare a cheltuielilor (<i>Expenses Coverage Rate ECR</i>) Dispersia suficientă a ECR asupra categoriilor de cheltuieli
<i>Proiect transfrontalier de cooperare în domeniul sănătății oro-dentare</i> 18.09.2007 - 18.09.2008 Suma maximă de grant 49.979 EUR Costul total 44.979 EUR	Contract de Grant – Acțiuni Externe ale Comunității Europene Universitatea Ovidius	Memorandum de finanțare între Guvernul României și Comisia Europeană privind Programul Phare Național pentru România 2004	Nu este un audit sau o revizuire și nu oferă asigurare Serviciu conex -Proceduri agregate ISRE 4400 Raportul financiar al proiectului	Verificarea încasărilor proiectului

⁵ Anexa VII a grantului de finanțare - ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/isrs44000_en.pdf

⁶ Conform Anexei 1 a Standardului Internațional privind Serviciile Conexe 4400 Misiuni pentru efectuarea procedurilor convenite privind informațiile financiare, IFAC; *Audit Financiar 2006. Standarde-Codul Etic*, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, 2006.

tivele misiunii⁷, precum și a naturii și limitărilor serviciilor pe care auditorul le va furniza. Misiunea este condusă în conformitate cu Standardul Internațional privind Servicii Conexe, aplicabil misiunilor privind procedurile convenite privind informații financiare. Acest lucru se indică în mod expres și în raportul auditorului. Acordul părților se referă la procedurile de efectuat și la modul de raportare a constatărilor efective care rezultă din activitatea de audit al proiectelor.

Conținutul concret al scrisorii de angajament, în cazul serviciilor conexe ce fac obiectul cercetării noastre, are ca elemente tocmai *procedurile convenite*, denumite în contractul de finanțare *termenii de referință-ToR*, și anume:

1. Definirea părților în angajament și responsabilitățile lor

‘Beneficiarul’ se referă la organizația care primește finanțare grant și care a semnat Contractul de Grant cu Autoritatea de Contractare. Beneficiarul este responsabil pentru furnizarea **Raportului Financiar** pentru Proiectul finanțat prin Contractul de Grant și pentru asigurarea că acest Raport Financiar poate fi bine armonizat cu sistemul contabil al Beneficiarului și cu conturile și înregistrările de mai jos. Beneficiarul acceptă că abilitatea Auditorului de a efectua procedurile cerute prin acest angajament depinde efectiv de Beneficiar și, dacă e cazul, de partenerii săi, oferind acces total și liber la personalul Beneficiarului și la conturile și înregistrările sale relevante.

‘Auditorul’ se referă la Auditorul care este responsabil pentru efectuarea procedurilor asupra cărora s-a căzut de acord, așa cum este specificat în acești ToR (termenii de referință), și pentru depunerea unui raport la Beneficiar asupra constatărilor factuale. Auditorul va face o verificare a cheltuielilor și trebuie să raporteze în legătură cu un contract de grant finanțat de Comunitatea Europeană pentru acțiuni externe.

2. Subiectul angajamentului

Subiectul acestui angajament este **Raportul Financiar** final legat de Contractul Grant pentru informația financiară și nefinanciară, care se verifică de către Auditor, ce reprezintă toată informația care face posibilă verificarea faptului că cheltuielile susținute de Beneficiar în Raportul Financiar s-au făcut, că sunt corecte și eligibile. Anexa la

acești ToR conține o privire de ansamblu asupra informației cheie despre Contractul Grant și proiectul în cauză.

3. Motivele angajamentului

Beneficiarul este obligat să depună la Autoritatea de Contractare un raport de verificare a cheltuielilor efectuat de un auditor extern în sprijinul plăților cerute de către Beneficiar conform Articolului 15 din Condițiile Generale din Contractul Grant. Ofițerul de Autorizare al Comisiei solicită acest raport în timpul efectuării plății cerute de Beneficiar, condiționată de constatările factuale din acest raport.

4. Tipul angajamentului și obiectivele

Acesta constituie un angajament de efectuare a procedurilor specifice asupra cărora s-a căzut de acord privind o verificare a cheltuielilor unui contract grant finanțat de către Comunitatea Europeană pentru acțiuni externe. Obiectivul acestei verificări a cheltuielilor este ca Auditorul să verifice dacă cheltuielile menționate de Beneficiar în Raportul Financiar pentru proiectul finanțat prin Contractul Grant au fost efectuate (realitatea), sunt corecte (exactitatea) și eligibile și să depună la Beneficiar un raport asupra constatărilor de fapt cu privire la procedurile efectuate asupra cărora s-a convenit. Eligibilitatea înseamnă că fondurile oferite prin grant au fost cheltuite în concordanță cu termenii și condițiile Contractului Grant.

Cum acest angajament nu este unul asigurator, **Auditorul nu oferă o opinie de audit și nu exprimă nici un fel de asigurare**. Autoritatea Contractantă își procură asigurarea prin tragerea propriilor concluzii din raportul constatărilor de facto al Auditorului asupra Raportului Financiar și cererile de plată ale Beneficiarului.

5. Scopul lucrării

5.1 Auditorul va efectua acest angajament în conformitate cu acești ToR și:

- în conformitate cu Standardul Internațional privind Serviciile Conexe (‘ISRS’) 4400 Misiuni pentru Efectuarea Procedurilor Convenite privind Informațiile Financiare așa cum au fost promulgate de către IFAC;
- în conformitate cu Codul Etic al Profesioniștilor Contabili emis de IFAC. Cu toate că ISRS 4400 oferă independență, aceasta nu este o cerință pentru procedurile de angajamente asupra cărora s-a con-

⁷ În contractele de finanțare încheiate ca urmare a câștigării granturilor de finanțare, procedurile agreeate privind auditul sunt prevăzute în anexe distincte sub denumirea de termeni de referință - *terms of references* –(ToR)

venit, Autoritatea de Contractare solicită numai ca auditorul să se conformeze cerințelor de independență ale Codului Etic⁸.

5.2 Termenii și condițiile Contractului Grant

Auditorul verifică faptul că fondurile oferite prin grant au fost cheltuite în conformitate cu termenii și condițiile Contractului Grant, așa cum s-a cerut conform Articolului 1.2 al Condițiilor Speciale din Contractul Grant.

5.3 Planificarea, procedurile, documentația și dovada

Auditorul trebuie să planifice lucrarea astfel încât verificarea efectivă a cheltuielilor să fie îndeplinită. În acest scop el desfășoară procedurile specificate în Anexa 2 ale acestor ToR ('Scopul Lucrării – Proceduri ce vor fi desfășurate') și utilizează dovezile obținute din aceste proceduri ca bază pentru raportul constatărilor de fapt. Auditorul va documenta aceste chestiuni care sunt importante în oferirea dovezii în sprijinul raportului și dovezilor că lucrarea a fost îndeplinită în conformitate cu ISRS 4400 și cu acești ToR.

6. Raportarea constatărilor de fapt

Raportul verificării cheltuielilor va trebui să descrie scopul și procedurile convenite ale angajamentului în detalii suficiente pentru a permite Beneficiarului și Autorității de Contractare să înțeleagă natura și întinderea procedurilor desfășurate de Auditor. Utilizarea formatului de raport atașat în Anexa VII din Condițiile Generale ale Contractului de Grant este obligatorie.

Alți termeni - Onorariul auditorului exprimat în euro, echivalentul în lei, conform liniei bugetare aprobate a proiectului.

Din cele de mai sus, rezultă **termenii de referință** pentru verificarea cheltuielilor unui contract de grant finanțat de Comunitatea Europeană pentru acțiuni externe și **procedurile convenite** ce vor fi efectuate.

În conținutul scrisorii de angajament este recomandat ca auditorul să facă mențiunea că procedurile pe care le va efectua sunt exclusiv pentru a sprijini bene-

ficiarul (autoritatea contractantă) să tragă propriile concluzii, că raportul de audit nu va fi folosit în nici un alt scop, ci este exclusiv pentru informarea beneficiarului. De asemenea, va trebui menționat că procedurile nu vor constitui un audit sau o revizuire realizate în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit sau cu Standardele Internaționale privind Misiunile de Revizuire și, în consecință, *nu va fi exprimată nici o asigurare*. Referitor la independență, aceasta nu este cerută de ISRS 4400, dar dacă auditorul financiar nu este independent, va trebui să menționeze acest lucru în Raportul constatărilor de fapt⁹. Această obligație rezultă din chiar conținutul modelului de raport prevăzut de standardul 4400¹⁰.

Procedurile de verificare a eligibilității cheltuielilor proiectului

Procedurile generale cuprind următoarele:

- se verifică dacă Raportul Financiar este în concordanță cu condițiile Contractului de finanțare, inclusiv formatul și limba (română și engleză).
- se examinează dacă Beneficiarul s-a conformat regulilor contabile din Contractul de finanțare. Scopul acestei proceduri este:
  - a) evaluarea dacă o verificare eficientă și eficace a cheltuielilor din Raportul Financiar este posibilă;
  - b) raportarea unor excepții și slăbiciuni importante cu privire la contabilitate și cerințele de documentare, astfel încât Beneficiarul să poată lua măsurile de ajustare sau corecție și scurtarea perioadei rămase din implementarea Proiectului.
- se reconciliază informațiile din Raportul Financiar cu sistemul de contabilitate și înregistrare al Beneficiarului (ex. balanța de verificare, registrul general al conturilor, registre auxiliare etc.)

⁸Principiile Etice ce guvernează responsabilitățile profesionale ale auditorului pentru un angajament privind proceduri convenite sunt: integritatea, obiectivitatea, competența și conștiința profesională (*due professional care*), confidențialitatea, comportamentul profesional și aplicarea standardelor, www.hkicpa.org.hk/ebook/HKSA_Members_Handbook_Master/volumeIII/hksrs4400.pdf

⁹ IESBA February 2006-New York, *Compilation and Agreed Upon Procedures*- Discussion: When the practitioner is not independent a statement to than effect is made in the report of factual findings, www.ifac.org/ethics/Meeting-FileDL.php?FID=1923

¹⁰ *Audit Financiar 2006. Standarde-Codul Etic*, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, 2006, pag. 1035

- se verifică dacă ratele de schimb au fost corect aplicate pentru schimburile valutare dacă este cazul și dacă au fost aplicate ratele de schimb corecte¹¹ în raportare, în conformitate cu condițiile Contractului de finanțare.

Conformitatea cheltuielilor cu bugetul și evidența analitică

Auditorul efectuează o revizie analitică a liniilor bugetare de cheltuieli din Raportul Financiar și:

- verifică dacă liniile bugetare din Raportul Financiar corespund cu liniile bugetare din Bugetul Contractului Grant (autenticitatea și autorizarea Bugetului inițial) și verifică dacă cheltuielile efectuate au fost prevăzute în bugetul Contractului de finanțare.
- verifică dacă suma totală solicitată la plată de către Beneficiar nu depășește suma maximă de grant specificată în Contractul de finanțare.
- verifică dacă amendamentele la Bugetul Contractului Grant sunt conforme cu condițiile pentru asemenea amendamente (inclusiv – dacă este cazul – cererile pentru actele adiționale la Contractul de finanțare).

Selectarea cheltuielilor ce vor fi verificate

Cheltuielile raportate de Beneficiar în Raportul Financiar și solicitate a fi decontate sunt prezentate, de regulă, sub următoarele capitole de cheltuieli: 1. *Resurse umane*, 2. *Deplasări/Călătorii*, 3. *Echipamente și bunuri*, 4. *Birou local*, 5. *Alte costuri, servicii*, 6. *Proprietăți Imobiliare și construcții montaj*, 7. *Subtotal costuri directe eligibile* 8. *Rezerve pentru cheltuieli neprevăzute*, 9. *Total costuri directe eligibile* 10. *Costuri administrative(indirecte)* și 11. *Total costuri eligibile*.

Capitolele de cheltuieli pot fi împărțite în subcapitole de cheltuieli, cum ar fi, de exemplu 1.1 *Salarii*. Subcapitolele de cheltuieli pot fi, în principiu, împărțite în articole individuale de cheltuieli sau clase de cheltuieli cu aceleași caracteristici sau cu caracteristici similare. Forma și natura documentelor justificative (de exemplu: un document de plată, un contract, o factură etc.) și modul în care cheltuielile sunt înregistrate (de ex: intrări într-un registru) variază în funcție de tipul și natura cheltuielilor și a acțiunilor și tranzacțiilor ce le urmează.

În orice caz, în toate situațiile, articolele de cheltuieli reflectă valoarea contabilă (financiară) a activităților și acțiunilor sau tranzacțiilor ce le urmează, indiferent de natura și tipul acțiunii sau tranzacției în cauză. În selectarea articolelor de cheltuieli în vederea formării eșantionului supus verificării, auditorul poate folosi ca element de distincție, *valoarea (variables sampling)* sau *atributul de bază* al cheltuielilor (*attributes sampling*)¹². Din acest punct de vedere, atributul de bază al cheltuielilor oricărui proiect este acela de a fi destinate realizării proiectului și de a conduce la rezultatele planificate. Auditorul selectează articolele de cheltuieli de valori ridicate pentru a asigura o acoperire adecvată a verificării cheltuielilor. Mai mult, auditorul poate utiliza judecata sa profesională¹³ pentru a selecta articole specifice de cheltuieli sau clase de articole de cheltuieli. Raționamentul profesional se poate baza pe factori, cum ar fi cunoștințele sale asupra proiectului și caracteristicile categoriilor de cheltuieli, de exemplu: articolele de cheltuieli care nu sunt uzuale sau prezintă un risc inherent sau sunt predispușe la erori.

Verificarea cheltuielilor

Auditorul verifică cheltuielile și raportează toate excepțiile și abaterile ce rezultă din această verificare. În toate cazurile auditorul evaluează impactul financiar al excepțiilor în termeni de cheltuieli neeligibile. De exemplu: dacă auditorul constată o abatere cu

11 Cursul infoeuro disponibil pe Portalul Uniunii Europene, www.europa.eu.int

12 Apostolou, Barbara, *Sampling: A Guide for Internal Auditors*, The IIA Research Foundation Handbook Series, 2004, pag. 27

13 ISA 530 *Eșantionarea în Audit și alte metode de testare* paragr.25-26; *Audit Financiar 2006. Standarde-Codul Etic*, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, 2006, pag. 502

14 Menționăm că, de regulă, în cofinanțarea fondurilor structurale europene se alocă fonduri publice, mai ales dacă proiectele privesc administrația publică locală sau alt domeniu bugetar, așa încât sunt aplicabile prevederile OUG nr. 34/2006 privind achiziția publică cu modificările și completările ulterioare. Pe de altă parte, și instrumentele structurale sunt fonduri publice ale Uniunii Europene, cărora le sunt aplicabile tot proceduri de achiziție publică.

privire la procedurile de achiziție publică¹⁴, el evaluează în ce măsură aceasta a condus la cheltuieli neeligibile. Auditorul raportează toate excepțiile găsite incluzându-le pe acelea pentru care nu poate măsura impactul financiar. Având selecționate articolele de cheltuieli, auditorul testează cheltuielile după criteriile specificate mai jos.

Eligibilitatea costurilor directe

Auditorul verifică eligibilitatea costurilor directe în termenii și condițiile Contractului de Grant, urmărind dacă aceste costuri:

- sunt *necesare* pentru implementarea sau punerea în practică a proiectului. Cu alte cuvinte, auditorul verifică dacă cheltuielile pentru o tranzacție sau acțiune au fost create pentru scopul definit al acțiunii și dacă sunt necesare pentru activitățile și obiectivele proiectului. Mai departe, verifică dacă costurile directe sunt prevăzute în bugetul anexă la contractul de finanțare și sunt conforme cu principiile managementului financiar riguros, în special se verifică valoarea și eficacitatea costurilor.
- au fost *realizate* chiar de către Beneficiar sau partenerii săi pe perioada implementării Proiectului,
- sunt *înregistrate* în conturile Beneficiarului și sunt identificabile și verificabile și au substanță reală, având la bază documente de evidență originale.

Auditorul apreciază costurile neeligibile așa cum sunt descrise în contractul de finanțare. Se verifică, în special, dacă cheltuielile includ anumite taxe indirecte, inclusiv TVA. Dacă este cazul, se verifică dacă Beneficiarul (sau partenerii săi) nu pot să recupereze aceste taxe și dacă regulile, regulamentele și practicile aplicabile în țara gazdă a proiectului permit acoperirea acestor taxe prin cheltuieli. Motivul pentru care impozitele și taxele indirecte cuprinse în prețul serviciilor, lucrărilor sau bunurilor achiziționate în scopul proiectului, sunt excluse de la finanțare este simplu: bugetul Uniunii Europene nu poate finanța bugetul țării gazdă, în mod implicit, cu ocazia finanțării proiectelor.

Exactitate și înregistrare

Auditorul verifică dacă cheltuielile pentru o tranzacție sau acțiune a proiectului au fost înregistrate cu

acuratețe în sistemul contabil al Beneficiarului și în Raportul financiar și dacă cheltuielile sunt susținute prin dovezi adecvate (documente justificative). Procedura include estimarea corectă și utilizarea corectă a ratelor de schimb valutar (istorice și *infoeuro*).

Clasificare

Auditorul verifică dacă cheltuielile pentru o tranzacție sau dacă o acțiune a proiectului a fost clasificată în capitolul și subcapitolul corect din Buget și din Raportul Financiar.

Realitatea, incidența și existența

Auditorul își exercită judecata profesională pentru a obține dovezi suficiente de verificare potrivite pentru a stabili dacă cheltuielile au fost efectuate (realitatea și calitatea cheltuielilor) și dacă bunurile achiziționate există. Se verifică realitatea și calitatea cheltuielilor pentru o tranzacție sau acțiune a proiectului prin examinarea dovezilor muncii efectuate, bunurilor recepționate sau serviciilor prestate, în timp util sau la timpul potrivit, de o calitate acceptabilă și convenită, precum și la prețuri sau costuri rezonabile.

Conformitatea cu regulile de achiziții, naționalitate și origine

Auditorul examinează ce reguli de achiziții, naționalitate și origine se aplică pentru anumite capitole, subcapitole, clase de articole de cheltuieli sau articole de cheltuieli. Se verifică dacă Beneficiarul s-a conformat la asemenea reguli și dacă cheltuielile în cauză sunt eligibile. Dacă se descoperă cazuri de neconformitate cu regulile de achiziții, se raportează natura unor asemenea evenimente, ca și impactul lor financiar sub formă de cheltuieli neeligibile.

Costuri administrative (indirecte)

Auditorul verifică dacă costurile administrative (indirecte), prezentate în capitol separat în Raportul financiar, nu depășesc un procent maxim din costurile directe ale proiectului¹⁵.

Cheltuieli neprevăzute

Auditorul verifică dacă cheltuielile neprevăzute (capitol separat în Raportul Financiar) nu depășesc un procent maxim din costurile totale eligibile (directe și indirecte) ale proiectului¹⁶.

¹⁵ În contractele de finanțare ale proiectelor luate în studiu, costurile indirecte nu pot depăși 7% din costurile directe.

¹⁶ În contractele de finanțare ale proiectelor luate în studiu, cheltuielile neprevăzute nu pot depăși 5% din costurile totale eligibile.

Gradul de acoperire prin proceduri de verificare a cheltuielilor

Auditorul are în vedere anumite principii și criterii în desfășurarea procedurilor de verificare a cheltuielilor. Acest fapt îi permite să-și planifice rațional munca de verificare. Gradul de acoperire prin verificare nu înseamnă în mod necesar o verificare completă și exhaustivă a tuturor articolelor de cheltuieli care sunt incluse într-un capitol sau subcapitol specific al cheltuielilor. Auditorul va asigura însă, o verificare sistematică și reprezentativă, în funcție de anumite condiții. El poate obține rezultate de verificare satisfăcătoare pentru un capitol sau subcapitol de cheltuieli prin vizualizarea unui număr limitat de articole de cheltuieli. Auditorul poate aplica tehnici de eșantionare statistică pentru unul sau mai multe capitole sau subcapitole de cheltuieli din Raportul financiar. În acest scop Auditorul examinează dacă „populațiile” (adică subcapitolele de cheltuieli sau clasele de articole de cheltuieli din cadrul unui subcapitol de cheltuieli) sunt potrivite și suficient de mari (adică sunt compuse dintr-un număr destul de mare de articole) pentru un sondaj statistic eficient. Acest lucru permite obținerea și evaluarea dovezilor de verificare (probelor de audit). Auditorul se poate folosi de prevederile Standardului Internațional de Audit IFAC 530 „Eșantionarea în audit și alte proceduri selective de testare” pentru calculul eșantioanelor reprezentative. Specific contractelor de finanțare de acest tip (acțiuni externe ale Uniunii Europene) este faptul că se cere auditorului să respecte în misiunea sa așa numita *rată de acoperire prin verificare a cheltuielilor* (*Expences Rate Coverage-ERC*). ECR reprezintă suma totală a cheltuielilor verificate de către Auditor, exprimate ca procent din suma totală de cheltuieli raportată de către Beneficiar în Raportul financiar și solicitată de către Beneficiar pentru a fi dedusă din suma totală de pre-finanțare prevăzută în Contractul de finanțare (Grant). În contractele de finanțare ale proiectelor luate în studiu, Auditorul trebuia să se asigure că ECR total este cel puțin **65%**. Această regulă impusă prin contractul de finanțare este de natură să simplifice munca auditorului de eșantionare, care trebuie să-și planifice din start eșantionul de lucru la nivelul a 65% din valoarea totală a cheltuielilor. Avem de-a face cu o eșantionare bazată pe valoarea (*variables sampling*) și nu pe atributul de bază al cheltuielilor. Dacă rezultă abateri mai mici de 10% din totalul sumei de cheltuieli verificată, atunci se finalizează procedurile de verificare și se elaborează raportul. Dacă rata de excepție este mai mare

de 10% atunci se extind verificările până când ECR este cel puțin **85%**. În plus, Auditorul trebuie să se asigure că **ECR pentru fiecare capitol și subcapitol de cheltuieli** din Raportul financiar **este de cel puțin 10%**.

Verificarea încasărilor proiectului

Auditorul verifică dacă încasările (finanțările primite) au fost adecvat alocate proiectului și corect specificate în Raportul financiar. Cum acest angajament nu este un audit, Auditorului nu îi este cerut să evalueze dacă încasările sunt complete.

Raportul constatărilor *de facto* pentru verificarea cheltuielilor unui contract finanțat de CE pentru acțiuni externe

Raportul auditorului este adresat managerului de proiect. Raportul este compus din **raportul propriu zis, detaliile raportului și anexele**. Raportul propriu zis are forma unei scrisori de prezentare și prezintă obiectivul și utilitatea angajamentului de efectuare a procedurilor convenite sau specificate. Se prezintă în mod expres și obligația să depună la Beneficiar Raportul privitor la eligibilitatea cheltuielilor. Eligibilitatea înseamnă că fondurile provenite din grant au fost cheltuite în conformitate cu termenii și condițiile Contractului de finanțare (Grant). Deoarece procedurile efectuate de auditor nu constituie un audit sau o revizie executată în conformitate cu Standardele de Audit sau Standardele Internaționale de Angajamente de Revizuire, auditorul menționează în raport că nu oferă nici o asigurare asupra Raportului financiar. Este recomandabil să se prezinte și sursele de informare ale auditorului și anume informația oferită prin managementul Beneficiarului ca răspuns la întrebări specifice sau obținută și extrasă din sistemul de informare și de contabilitate al Beneficiarului. **Detaliile raportului** se referă la:

Capitolul 1 - Informații despre Contractul de finanțare și Proiect

Capitolul 2 - Proceduri efectuate și constatări *de facto*.

Anexele raportului sunt:

Anexa 1 - Termenii de referință;

Anexa 2 - Raportul financiar furnizat de Beneficiar

În primul capitol al raportului se prezintă date privind obiectivul general al proiectului, obiectivele specifice, realizările și rezultatele proiectului. De exemplu, în cazul proiectului tranfrontalier privind tradiții culturale acesta cuprinde (între altele) următoarele:

Obiectivul general al proiectului: o cooperare transfrontalieră de tip „people to people” destinată schimburilor culturale româno-bulgare din punct de vedere educațional și cultural, cu menținerea permanentă a legăturilor culturale¹⁷.

Obiectivele specifice:

- (1) Realizarea unei sesiuni de training care își propune creșterea gradului de pregătire profesională și de informare privind Managementul Proiectelor cu Finanțare Externă; Programul Operațional de Cooperare Transfrontalieră dintre România și Bulgaria, pe perioada 2007-2013; Programele Uniunii Europene pentru Educație și Formare Profesională, Cultură și Tineret în perioada 2007-2013;
- (2) Organizarea și desfășurarea de acțiuni culturale în România și Bulgaria, care vizează încurajarea tinerilor artiști de a-și promova talentul și creațiile artistice în diferite domenii precum: muzică, dans, meșteșuguri, pictură și fotografie, de a se face cunoscuți și promovarea tradițiilor folclorice;

Rezultate estimate:

- (1) Intensificarea cooperării culturale între regiunile vecine, de o parte și de alta a graniței;
- (2) Creșterea numărului de proiecte cu impact transfrontalier derulate în parteneriat;
- (3) Creșterea numărului de întâlniri transfrontaliere a diferitelor grupuri ale populației, în special a tinerilor;
- (4) Dezvoltarea relațiilor parteneriale în cadrul regiunii, în contextul integrării europene, a celor două țări.
- (5) Crearea unei rețele de cooperare durabilă între cele două regiuni, care implică reprezentanți ai instituțiilor de formare în domeniul educativ (școli, licee, universități), instituții de cultură, meșteșugari individuali.
- (6) Valorificarea și conservarea tradițiilor culturale.
- (7) Creșterea interesului populației pentru tradițiile și obiceiurile din regiunile învecinate.
- (8) Realizarea unui prim pas în demararea turismului cultural între cele două regiuni.

Realizările proiectului:

- (1) Acțiuni culturale ale tinerilor artiști.

- (2) Campanii de informare privind proiectul.
- (3) Fluturași bilingvi, afișe, pliante, mape de presă, bannere.
- (4) Conferințe de presă și comunicate de presă, clip-uri video, spot-uri radio, articole în presa scrisă.

În cel de-al doilea capitol se prezintă date privind Proceduri generale, conformitatea cheltuielilor cu bugetul și evidența analitică, selectarea cheltuielilor pentru verificare, verificarea cheltuielilor. Această secțiune prezintă constatările de fapt cu precizarea procedurilor convenite referitoare la:

1. **Eligibilitatea costurilor directe:** cheltuielile efectuate sunt necesare realizării proiectului; costurile directe sunt prevăzute în Bugetul Contractului de Grant și sunt conforme cu principiile managementului financiar riguros; cheltuielile sunt efectuate de Beneficiar în perioada implementării proiectului; costurile sunt înregistrate în conturile Beneficiarului, sunt identificabile, verificabile, reale în substanța lor economică și au la bază documente originale. Nu se constată cheltuieli neeligibile de natura taxelor (TVA), dat fiind că Beneficiarul a suportat separat, din surse proprii, T.V.A (după caz).
2. **Acuratețea înregistrărilor:** cheltuielile sunt înregistrate în contabilitate după natura lor și cu exactitate privind calculele.
3. **Clasificarea cheltuielilor** este conformă cu capitolele din Raportul financiar.
4. **Realitatea (incidența/existența):** activele achiziționate există, serviciile necesare au fost prestate de furnizori în timp util, prețurile din facturi sunt rezonabile.
5. **Conformitatea cu regulile de achiziții, naționalitate și origine:** nu se constată/se constată cazuri de neconformitate și există/nu există impact privind cheltuieli neeligibile.
6. **Costurile administrative (indirecte) –** este cazul (prezentarea constatărilor)/nu este cazul
7. **Cheltuieli neprevăzute –** este cazul (prezentarea constatărilor)/nu este cazul
8. **Gradul de acoperire prin verificare a cheltuielilor:** au fost /nu au fost verificate toate capitolele și subcapitolele de cheltuieli din Raportul Financiar.
9. **Rata de acoperire prin verificare a cheltuielilor (ECR):** cheltuielile au fost verificate peste pragul de 65%.
10. **Dispersia suficientă a ECR asupra categoriilor de cheltuieli:** Rata de acoperire prin verificare a cheltuielilor

17 Articol ziarul Telegraf vineri, 13 iunie 2008, http://www.telegrafonline.ro/1213304400/56546/cumpana_pr

este de 10% pentru fiecare capitol și subcapitol de cheltuieli din Raportul Financiar.

11. Verificarea încasărilor proiectului: sumele încasate au fost /nu au fost adecvat alocate proiectului.

Concluzii

Concluzile ce se degajă din cercetarea metodologică având ca scop caracterizarea procedurilor convenite în cazul unui serviciu conex de audit al proiectelor sunt următoarele:

- auditul proiectelor poate fi un serviciu cerut de persoane interesate și implicate în proiect (finanțatorul, în cazul acțiunilor externe ale CE), sub forma unui serviciu conex în sensul ISRE 4400;
- misiunea nu este de audit și nici de revizuire, deci nu furnizează o asigurare;
- procedurile convenite sunt specificate în scrisoarea de angajament, precum și în Raportul constatărilor de facto pentru verificarea cheltuielilor;
- principala constatare de fapt a raportului este eligibilitatea cheltuielilor ce poate fi probată prin: eligibilitatea costurilor directe; acuratețea și înregistrarea: cheltuielile sunt înregistrate în contabilitate după natura lor și cu exactitate privind calculele; clasificarea cheltuielilor este conformă cu capitolele din Raportul financiar; realitatea cheltuielilor; conformitatea cu regulile de achiziții, naționalitate și origine; costurile administrative (indirecte); cheltuieli neprevăzute; gradul de acoperire prin verificare a cheltuielilor: au fost /nu au fost verificate toate capitolele și subcapitolele de cheltuieli din Raportul financiar; rata de acoperire prin verificare a cheltuielilor (ECR): cheltuielile au fost verificate peste pragul de 65%; dispersia suficientă a ECR asupra categoriilor de cheltuieli: rata de acoperire prin verificare a cheltuielilor este de 10% pentru fiecare capitol și subcapitol de cheltuieli din Raportul financiar; verificarea încasărilor proiectului.
- principala diferență față de auditul financiar este că termenii de referință ai acestei misiuni impun forma raportului și chiar conținutul cu referire la date nefinanciare (date privind obiectivul general al proiectului, obiectivele specifice, realizările și rezultatele proiectului).

Din cercetare a rezultat că, prin natura lor, angaja-

mentele de audit al proiectelor nu sunt misiuni de asigurare, ci servesc formării propriei opinii de către solicitant asupra Raportului financiar al proiectului și conformitatea cheltuielilor cu bugetul și evidența analitică, dar, mai ales, eligibilitatea costurilor. În acest scop se verifică (1) dacă Raportul financiar este în concordanță cu condițiile Contractului de finanțare, (2) se examinează dacă Beneficiarul s-a conformat la regulile pentru contabilitate din Contractul de finanțare, (3) se reconciliază informațiile din Raportul financiar cu sistemul de contabilitate și înregistrare al Beneficiarului (ex. balanța de verificare, registrul general al conturilor, registre auxiliare etc.), (4) se verifică dacă ratele de schimb corecte au fost aplicate pentru schimburile valutare, dacă este cazul, și dacă au fost aplicate rate corecte în raportare, în conformitate cu condițiile Contractului de finanțare.

Sperăm ca, pe măsura evoluțiilor în planul obținerii de noi finanțări din fondurile europene, practica auditului proiectelor în România să evolueze prin aplicarea cât mai eficientă a standardelor adecvate acestui domeniu.

Bibliografie

- Apostolou, Barbara, *Sampling: A Guide for Internal Auditors*, The IIA Research Foundation Handbook Series, 2004
- Bodea, Constanța Nicoleta (coordonator), *Handbook on Project Based Management*, Editura Economică, București 2002
- Catana, Aida, coordonator, *Elaborarea Proiectelor cu Finanțare din Fondurile Structurale pentru IMM/uri 2007-2013*, Editura CONTAPLUS, 2008
- Dobre, Elena, *Controlul și Auditul Proiectelor*, Editura Economică, 2007
- Dobre, Elena, *Finanțarea Proiectelor Economice*, Ovidius University Press, 2007
- Audit Financiar 2006. Standarde-Codul Etic*, Coeditare CAFR-Editura IRECSO, 2006,
- www.ica.org/resource_file/15411Link46_4400SRS-AAS32.pdf
- www.ifac.org/ethics/Meeting-FileDL.php?FID=1923
- www.hkicpa.org.hk/ebook/HKSA_Members_Handbook_Master/volumeIII/hksrs4400.pdf
- www.accaglobal.com/library/technical/auditing/int-standards/2205395?session
- www.ifac.org/Members/Downloads/2009-handbook-of-internatio.pdf
- www.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/
- www.pmi.org/
- www.fseromania.ro

Etică și audit intern: problematika *Whistleblowing-ului*

Ovidiu Constantin BUNGET*

Abstract

Internal Audit and Ethics: Whistleblowing Issues

It is undisputed that the companies' performances are now more than ever, in the concerns caused by global competition and financial crisis. In this context, one of the interveners in the direction of performance is having an ethical and responsible behavior regarding the public. An ethical behavior is related first of all to the idea of morality, above respecting the law. "Ethics aims to the heart of the corporate's reputation and in the end that is all you have if you hope to be successful and prosperous in the business world (Harold Tinkler-director of ethics department of Deloitte & Touche). Developing a system of ethical values within an organization depends not only on the framework provided by the law, but also by creating a participatory framework in order to eliminate waste, or other forms of fraud. Whistleblowing ("who blows the whistle") which can be translated by "giving signals" means that employees can be a part of the internal structures of companies with duties of discovering non-ethical practices. Whistleblowing policy is the result of implementation by U.S. firms which are present in other states, of the U.S. Sarbanes-Oxley Act. What these companies do not realize is that the implementation of whistleblowing schemes in Romania can be interpreted as a violation of the rights of data subjects to personal data protection.

Being an anglo-saxon practice type, the question is to what extent the European type company will be able to fald with and also how it can be controlled? It is believed that controlling the activity of whistleblowing can be performed by a specialized team of internal audit department. So, internal auditors should carry out also missions regarding the research of those tort facts reported by employees. Whistleblowing is designed as a just and effective mean in order to improve the individual and collective behavior of a company.

Key words: company, ethics, internal audit, whistleblowing

Cuvinte cheie:

organizație, etică, audit intern, whistleblowing

Introducere

Noțiunea de „SOX” ori Sarbanes-Oxley Act este un concept menționat în România din ce în ce în ce în ce mai des, mai ales datorită multinaționalelor. SOX sau SARBOX este o lege federală (denumirea provine de la numele senatorilor Paul Sarbanes și Michael Oxley), apărută în Statele Unite ale Americii (2002) în urma numeroaselor scandaluri financiare din cadrul unor corporații precum Enron, Tyco International, WordCom etc. Aceste scandaluri au fost generate de unele probleme financiare care au determinat căderi puternice la bursă ale titlurilor acestor corporații, precum și răsunătoare falimente. Există un complex de factori care a condus la crearea condițiilor pentru apariția acestei reglementări, dar uimitoarea serie de fraude corporatiste a fost considerată factorul catalizator.

Scopul acestei reglementări a fost de a crea norme de înaltă calitate pentru companiile publice americane, inclusiv pentru companii non-americane, dar care își listează titlurile (acțiuni și obligațiuni) emise de piața de capital din SUA,

* Auditor financiar, conf.univ.dr., Universitatea de Vest din Timișoara, Catedra de Contabilitate și Audit, e-mail: ovidiu.bunget@abaconsulting.ro

pentru managementul acestora și pentru cabinetele publice de audit și de contabilitate.

Reglementarea SOX are 11 capitole care tratează instituțiile, regulile și procedurile pe care companiile sunt obligate să le respecte și se apreciază că ea a avut un efect benefic (în ciuda costurilor importante legate de implementare) în restabilirea încrederii publicului în piața de capital, întărirea controlului activității financiare la nivel corporatist și, la modul general, întărirea sistemului de control și de audit intern la nivelul companiilor.

Fraudele au fost și reprezintă o afacere costisitoare! Ce au avut în comun aceste fraude se referă la faptul că managementul a luat decizii eronate, ilegale sau imorale, în scopul mascării greșelilor sau pentru a beneficia în nume propriu de pe urma companiilor.

Printre mecanismele impuse de SOX companiilor americane sau străine cotate în SUA, precum și filialelor lor din străinătate se numără și instituirea unui sistem care să permită angajaților să raporteze fraudele și abuzurile financiar-contabile despre care au știință. Pe acest considerent *whistleblowing-ul*, instituit de Sarbanes-Oxley Act, pentru că de el se va discuta, pune în discuție legitimitatea sa etică, modalitățile de aplicare și de control intern, aspecte care se pot încredința departamentului de audit intern al companiilor.

Metoda de cercetare

Abordarea în realizarea acestei lucrări a pornit de la studierea problematicilor legate de misiunile auditului intern pe care le-am întâlnit ca dascăl ce a încercat să aducă

un plus de valoare profesiei contabile și de audit și să pună întrebări, dar să ofere și soluții curșanților/studentilor avizi de cunoaștere teoretică și practică. Dar nu pot să nu amintesc activitatea și experiențele dobândite în aproximativ 15 ani într-un cabinet din *big four* și în cadrul ABA Audit SRL Timișoara, în cadrul misiunilor de audit extern și audit intern.

Lucrarea se dorește a fi un capitol al unui proiect de cercetare mai amplu în domeniul auditului intern. Cercetarea se sprijină pe analiza lucrărilor și expunerilor care au pus în discuție problematica *whistleblowing-ului*, precum și pe analiza reglementărilor și tendințelor manifestate la nivel internațional și național.

Apreciez că în urma lecturării articolului vor putea apărea numeroase alte teme care să dezvolte ideile prezentate sau teme complementare, rezultate care nu fac decât să contribuie la perfecționări în domeniul auditului intern din România.

Termenul și definiția *whistleblowing*

Cea mai simplă definiție: *whistleblowing* înseamnă denunțarea unei fraude sau a unui abuz de către angajatul unei companii. Problema denunțării realizate de un angajat este, în primul rând, o problemă de natură etică, deoarece nu întotdeauna sistemele de control legal și financiar puse în practică de către companii sunt în măsură să sesizeze impactul moral al deciziilor și comportamentului pe care managerii/angajații le iau/îl au în legătură cu perspectiva responsabilității sociale corporatiste (CSR).

Whistleblowing-ul poate fi de ordin intern sau de ordin extern. Discuțăm de *whistleblowing* intern atunci când un angajat denunță neregularitățile observate unui superior cu intenția de a remedia situația prin intermediul unor măsuri interne; în schimb, *whistleblowing-ul* este catalogat de ordin extern atunci când cel intern nu a avut succes sau când angajatul cunoaște că numai o autoritate publică ar putea să rezolve neregula sesizată (în această a doua situație, mesajul angajatului care se angajează „blow the whistle” poate avea, și de regulă așa se întâmplă, un impact deosebit asupra mediului în care operează compania, cu implicații diverse).

Ca instrument de control intern, *whistleblowing-ul* își propune cel puțin două obiective:

- i) să elimine pe cât posibil neregulile de ordin intern, în mod deosebit cele legate de disciplina la locul de muncă (acesta este legat de *whistleblowing-ul* de ordin intern);
- ii) construirea unei imagini de companie responsabilă, pregătită să-și asume erorile, pe de o parte, dar, mai cu seamă, transmiterea ideii de transparență a informațiilor ne-etice (neconforme cu codul etic al companiei) și imorale.

Ca nou instrument utilizat de companiile americane, *whistleblowing-ul* este dezbătut în Europa de Vest și incipient și în România, punându-se o serie de întrebări legate de necesitatea atragerii atenției asupra comportamentelor frauduloase din companii versus caracterizarea unui comportament denunțător în cadrul companiilor.

Studiu de caz: Sheryl Hall

În anul 2000, Sheryl Hall, fost coordonator al operațiunilor computerizate de la Casa Albă, a acuzat public administrația prezidențială că a fost implicată într-o acțiune de acoperire a informațiilor prin e-mail. Mai precis, aceasta a acuzat Casa Albă că nu a răspuns, în mod intenționat, la atenționările echipei de IT, atunci când i s-a atras atenția că sistemul ce ar fi trebuit să stocheze pe un singur server toate e-mailurile trimise și primite în interiorul Casei Albe nu funcționa așa cum trebuia, iar unele e-mailuri se pierdeau. Perioada în care aceste e-mailuri nu au fost stocate coincide cu mari scandaluri în care a fost implicată Casa Albă, precum: cel cu Monica Lewinsky, cel cu vicepreședintele Gore (implicat într-o campanie controversată de fundraising), cel cu presupusa vânzare a locurilor în Departamentul de Comerț în schimbul donațiilor de ordin politic și cel în care Casa Albă era acuzată că a achiziționat dosare de la FBI. Mai mult, nestocarea acestor e-mailuri se suprapune cu perioada în care Departamentul de Justiție cerea Casei Albe să-i pună la dispoziție toate documentele relevante pentru a putea cerceta cazurile expuse mai sus.

În anul 2000, Sheryl Hall și alți foști angajați ai aceluiași departament au declarat că au fost amenințați cu închisoarea și cu imposibilitatea de a se mai putea angaja pe teritoriul Washingtonului dacă vor face publice neregulile constatate.

Natura *whistleblowing-ului* și legitimitatea sa etică

Se poate observa că *whistleblowing-ul* reprezintă în fapt o raportare confidențială la locul de muncă asupra faptelor neconforme cu efect negativ asupra companiei sau terților, având ca sferă de aplicabilitate:

- activități ilegale civile/penale,
- abateri deontologice/disciplinare,
- încălcarea normelor de siguranță și sănătate,
- administrare defectuoasă,
- fapte imorale¹.

Whistleblower-ul este protejat de anonimat, dacă își manifestă această dorință, anonimat atât față de cel pe care îl „denunță”, dar și față de cel căruia îi raportează abuzul semnalat (de exemplu, prin intermediul apelurilor gratuite la anumite numere de telefon). Însă chiar dacă politica de *whistleblowing* a fost creată pentru ca angajatul să aibă posibilitatea să raporteze un abuz sau o neregulă de mari proporții, uneori ea poate fi prost înțeleasă și aplicată (de exemplu, un angajat poate să îl „denunțe” pe un coleg de serviciu care stă pe messenger sau care „trage de timp” în pauza de prânz, chiar dacă aceste lucruri nu îl afectează pe el, în mod direct. Motivația de a practica *whistleblowing-ul* poate trece de la

una morală, la una de ordin personal, de eliberare a unor frustrări². Un *whistleblower* trebuie să spioneze și, atunci când situația se agravează, trebuie să-și susțină cauza până la capăt și să ofere publicului informațiile pe care compania le consideră confidențiale. Este această faptă etică?

Cuvântul „etică” derivă de la grecescul „ethos”, care înseamnă caracter, obicei. „În timp ce moralitatea studiază în principal noțiunile de „bine” și „rău” în ceea ce privește comportamentul uman, etica studiază modul și motivația pentru care oamenii acționează de o anumită manieră”³. Cu siguranță, etica este măsura moralei. „Morala desemnează, cel mai adesea, moștenirea comună a valorilor umane aplicabile acțiunii oamenilor; în schimb, noțiunea de etică este adesea utilizată pentru a desemna domeniul mai restrâns al acțiunilor legate de viața umană... cu privire la termenul deontologie, care provine din grecescul *deona*, „datorii”, adică ceea ce este datorat sau pretins, acesta desemnează ceea ce ar trebui să se facă într-o anumită situație socială dată, în particular, ansamblul obligațiilor legate de exercitarea unei profesii”⁴. Punctul de plecare al oricărei reflecții etice este libertatea omului și capacitatea sa de a anticipa consecințele acțiunilor sale. Etica se referă la concepte ca: autoconștiință, voință independentă, imaginația și conștiința binelui și răului. Etica este,

1 Grigorescu, Anca, *Whistleblowing policy - limitele implementării în România*, 2008, http://www.moneyexpress.ro/pictures/File/Anca%20Grigorescu_bpv%20Grigorescu_Whistleblowing_R.ppt

2 Prodan, Ines, *Despre whistleblowing în organizații*, <http://basicmarketing.ro/studii/despre-whistleblowing-in-organizatii/>

3 Dobroțeanu, Camelia Liliana; Dobroțeanu, Laurențiu, *Audit intern*, Editura InfoMega, București, 2007

4 Canto-Sperber, Monique; Ogien, Ruwen, *La philosophie morale*, Que Sais-Je, PUF, Paris, 2004

Înainte de toate, o chestiune de alegere personală și dă sens oricărui comportament. Etica este expresia unei nevoi sau a unei căutări de sens⁵ definită drept „dorința de a avea o viață împlinită, pe care se bazează stima de sine însuși, cu și pentru alții, în cadrul unor instituții juste”, asociind trei componente problematicii eticii:

- componenta subiectivă, ce corespunde unei vieți bune pentru sine;
- componenta impersonală, referitoare la raportul cu privire la alții;
- componenta socială, referitoare la instituții.

Asupra problemei etice a *whistleblowing-ului* s-au concentrat o serie de lucrări, desprinzându-se, două concepții, radical opuse: o versiune „soft” și un „hard”⁶:

- i) în versiunea „soft” discutăm despre o „alertă etică” în calitate de instrument, permițând angajaților să participe atât la prevenirea riscurilor generate de către companie, cât și la promovarea valorilor sale.

Astfel, pentru grupul de lucru francez creat de către cercul de etică a afacerilor⁷, aprecierea vizavi de *whistleblowing* este că dacă el este în legătură cu angajații sau reprezentanții lor și este conceput ca un nou canal de libertate de exprimare și nu ca un mecanism de control reciproc al angajaților, atunci discutăm de un instrument just și eficace pentru îmbunătățirea comportamentelor individuale și colective dintr-o companie. Alerta etică

ar fi atunci un nou canal de libertate de exprimare pus la dispoziția angajaților și ar constitui astfel un instrument suplimentar care să le permită să exercite diferit un drept pe care deja îl au. Întotdeauna în versiunea sa „soft”, *whistleblowing-ul* se înscrie în curentul teoretic al virtuții. Astfel, moralitatea se înscrie în viața individuală⁸ și poate fi analizată după Aristotel, pentru care „principiile morale nu pot fi integral explicitate de manieră rațională și evaluate abstract, întrucât practicile concrete sunt cele care le conferă un sens și le înscriu în viața socială; (că) facultatea/însușirea morală (*phronesis*) este însușirea care decide aplicabilitatea la anumite cazuri particulare; (că) judecățile morale nu sunt produse ale rațiunii teoretice... utilizarea limbajului etic depinde totodată de o formă de viață în comun și de practicile unei comunități unde sunt definiți termenii experienței noastre etice”.

- ii) versiunea „hard” a *whistleblowing-ului* indică acest concept ca un instrument de control care face din fiecare angajat un instrument de autoritate în mâna managementului companiei.

Studiu de caz: Parmalat

Fondatorul Parmalat, Calisto Tanzi, a recunoscut că Parmalat a început să-și falsifice situațiile financiare încă din anii '80, dar că fragila afacere nu a dat faliment decât în anul 2003, când a ieșit la iveală faptul că un cont bancar al companiei în valoare de 3,9 milioane de euro, la Bank

of America, din Insulele Caiman, nu exista. La câteva luni după colapsul Parmalat, fondatorul și alți 12 angajați și consultanți financiari au fost închiși, dar, în prezent, niciunul nu se mai află în arest.

Ulterior, un cabinet independent de audit a descoperit că Parmalat obișnuia să-și falsifice conturile în bancă de mai bine de un deceniu, corporația acumulând datorii de 14,3 milioane de euro, de opt ori mai mult decât declaraseră oficialii Parmalat.

Matteo Arpe, fostul director executiv al băncii Capitalia din Roma, care este considerat una dintre cele mai marcante personalități din mediul de afaceri italian, este acuzat că nu a luat măsuri pentru a împiedica fraudă comisă de managerii Parmalat. Acesta a declarat că nu avea cunoștințe despre situația reală a corporației italiene și că tot ce a făcut a fost cu bună-credință.

Pe de altă parte, domnul Calisto Tanzi a fost de o altă părere, precizând că băncile creditoare erau la curent cu situația financiară precară a companiei și că, mai mult, acestea îl obligau să facă achiziții la suprapreț pentru a avea acces, în continuare, la finanțare. Compania producătoare de lactate a fost forțată să cumpere o companie obscură de apă îmbuteliată pentru a avea acces la credite bancare în beneficiul agenției de turism a familiei Tanzi.

Oare ce s-ar fi întâmplat dacă *whistleblowing-ul* ar fi existat și ar fi funcționat?

5 Ricoeur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Edition Points (Le Seuil), Paris, 2004

6 Prat dit Hauret, Christian, *Etique et audit interne: la problematique du whistleblowing*, în *Audit intern: enjeux et pratiques a l'international*, sous la direction d'Elisabeth Bertin, Editions d'Organisations, Paris, 2007

7 www.place-publique.fr

8 Canto-Sperber, Monique; Ogien, Ruwen, *La philosophie morale*, Que Sais-Je, PUF, Paris, 2004

Auditul intern și whistleblowing-ul

Instituirea *whistleblowing-ului* prin Sarbanes-Oxley Act pune în discuție nu numai aspecte de natură etică, dar și problematici legate de aplicabilitate, aspecte care pot fi încredințate departamentului de audit intern al companiilor.

Conform definiției date de *The Institute of Internal Auditors* (2004), auditul intern reprezintă „o activitate independentă și obiectivă de asigurare și consiliere, având drept scop crearea de valoare adăugată și îmbunătățirea operațiunilor organizației. Acesta ajută organizația să-și atingă obiectivele printr-o abordare sistematică și metodică privind evaluarea și îmbunătățirea eficienței managementului riscului, controlului și guvernării.” *International Federation of Accountants* (2008) definește auditul intern drept „o activitate de apreciere, stabilită în cadrul unei entități, ca un serviciu pentru aceasta. Funcțiile includ, printre altele, examinarea, evaluarea și monitorizarea adecvării și eficacității controlului intern”.

Auditorii interni se află în acea poziție care oferă un suport deosebit de important în procesul de tranziție al companiei de la ceea ce a fost, la implementarea unui model de control viabil, eficient și eficace. Companiile care acordă o importanță și o valoare mai mare controlului intern au aceeași tendință și în ceea ce privește auditul intern. La fel ca și orice altă schimbare din viața unei companii, implementarea unui instrument/model de control intern, dincolo de modul în care s-a realizat până nu demult (pentru foarte multe com-

panii, controlul intern are în vedere doar obiective legate de raportarea financiară), reprezintă pentru orice companie o adevărată provocare⁹.

Problematica delicată a controlului intern implementat în cadrul companiilor, precum și nivelul rezonabil de asigurare pe care managementul ar trebui să-l aibă referitor la funcționalitatea acestuia s-au aflat în centrul preocupărilor diferitelor organisme profesionale și al unor instituții specializate. Rezultatele acestor preocupări s-au concretizat în oferirea unor soluții practice, materializate sub forma unor modele de control intern, dintre cele mai cunoscute fiind:

- modelul COSO – utilizat în sectorul privat din Europa și din ce în ce mai mult în companiile din SUA, îndeosebi în acelea implicate în comerțul internațional;
- modelul CoCo – utilizat în sectorul public și privat din Canada.

Se apreciază¹⁰ că modelul (raportul) COSO reprezintă un pas foarte important în evoluția metodelor de evaluare a eficienței controalelor interne, legat nu numai de raportarea financiară, dar și de tranzacțiile unei companii, în general.

Conform modelului COSO, controlul intern este „un proces implementat de consiliul de administrație, conducere și întreg personalul unei companii, destinat să furnizeze o asigurare rezonabilă cu privire la atingerea obiectivelor organizației, având în vedere:

- eficiența și eficacitatea operațiunilor (*operation*);
- realitatea rapoartelor financiare (*financial reporting*);

- conformitatea cu legile și regulamentele aplicabile (*compliance*).

Pe cale de consecință, auditul intern tradițional, garant al securității activelor și tranzacțiilor, și-a extins treptat sfera de aplicabilitate asupra garantării permanenței, eficacității și eficienței controlului punerii în practică a strategiei și politicilor companiei cu scopul atingerii obiectivelor planificate, inclusiv aplicarea codurilor de conduită etică.

Studiu de caz:

Trelleborg (extras din Codul de conduită etică)¹¹

Principii privind integritatea

Disponem de un sistem accesibil tuturor angajaților, în cadrul căruia oricine își poate exprima preocupările sau suspiciunile privind integritatea.

Angajații pot aplica *politica privind furnizarea informațiilor* dacă au motive să bănuiască încălcări ale legilor, regulamentelor sau Codului de conduită etică. Fiecare angajat din cadrul grupului are dreptul - fără a se teme de repercusiuni din partea nimănui - să informeze directorii desemnați în acest scop despre orice activitate infracțională sau care contravine principiilor noastre de activitate.

Directorii desemnați în acest scop sunt vicepreședintele senior al departamentului Resurse umane și vicepreședintele senior al departamentului Juridic. Consultați „Trelleborg whistleblower policy”.

Contacte:

⁹ Boța-Avram, Cristina, *Auditul intern al societăților comerciale*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2009

¹⁰ Boța-Avram, Cristina, *Op. cit.*

¹¹ www.trelleborg.com

Vicepreședintele senior al departamentului Resurse umane, tel: +4641067013

Vicepreședintele senior al departamentului Juridic, tel: +4641067041

Adresă:

„Trelleborg whistleblower policy” - Box 153, SE-23122, Trelleborg, Suedia

Cele 7 principii de aur

„Activitatea grupului Trelleborg va fi condusă conform următoarelor principii:

1. Respectăm drepturile individului și avem un comportament onest în afaceri, marketing și advertising. Suntem hotărâți să îmbunătățim în continuare siguranța și calitatea produselor și proceselor noastre.
2. Respectăm legea, ne conducem compania cu integritate și onestitate și ne asumăm răspunderea pentru acțiunile noastre.
3. Depunem toate eforturile pentru a reduce impactul negativ al activității noastre asupra mediului și sănătății oamenilor.
4. Nu ne angajăm în operațiuni ilegale și nu acționăm în contextul unor activități ilegale.
5. Nu tolerăm oferirea, solicitarea sau acceptarea de mită.
6. Avem cu toții dreptul de a anunța directorii desemnați în acest scop, dacă observăm încălcări ale legii sau ale Codului de conduită etică.
7. Trelleborg ascultă și ține cont de opiniile partenerilor săi, având ca obiect asigurarea creșterii susținute a companiei.

Whistleblowing-ul în România

În România politica de *whistleblowing* a fost deja implementată în domenii cum sunt telecomunicațiile, serviciile financiar - bancare, energie, industrie alimentară și în retail.

Deși pionierii mioritici sunt filialele companiilor americane, se pare că deja majoritatea multinaționalelor doresc introducerea acestei politici, într-o formă mai mult sau mai puțin complicată. Deși apreciată ca un fel de Big Brother de factură modernă și democratică (verificarea e-mailurilor, înregistrări video și audio cu scopul depistării și înlăturării faptelor cu efecte adverse asupra companiilor ori colaboratorilor acesteia), *wistleblowing-ul* reprezintă un instrument în instaurarea unui mediu de control adecvat.

Principalul motiv al introducerii politicii de *whistleblowing* îl constituie accentuarea competiției și creșterea cazurilor de furt/delapidare, dar nu în ultimul rând și o mai bună supraveghere a personalului și implicit o mai bună gestionare a unor costuri (telefonie, combustibil etc). De asemenea, necesitatea unui control intern uniform la nivelul tuturor companiilor din grup asupra activității angajaților, necesitatea unor proceduri mai stricte în companii cu ierarhii complexe și un număr mare de angajați, precum și obligația legală de realizare a anumitor raportări sunt considerate motive ale introducerii politicii de *whistleblowing*. Printre obligațiile de raportare impuse de către companii sunt și cele care se referă la încălcări ale legii (fapte de corupție, spălare de bani, fraude), favoritisme în luarea deciziilor de afaceri.

Companiile care au implementat *whistleblowing-ul* au simțit o deteriorare a atmosferei locului de muncă, precum și o creștere a cheltuielilor cu întreținerea și plata personalului specializat. Pe de altă parte, s-a simțit o creștere a productivității și o scădere a costurilor pe fiecare angajat ca efect al diminuării valorilor din facturile de telefon și diminuarea timpului de muncă pierdut de angajat.

Se poate observa cum tradiția românească începe treptat să facă loc unei culturi globale, de tip corporativ, în ceea ce privește munca și locul de muncă. Tot mai mulți angajați sunt de acord că organizația este cea care impune regulile, iar angajatul trebuie să se supună acestora. Independența financiară care caracterizează persoanele tinere și persoanele deschise spre nou face ca aceste categorii să fie cele mai deschise unei astfel de abordări din partea companiilor, considerând firească o astfel de politică pe care un angajat cu o vechime mare în muncă o poate considera abuzivă. Diferențele de mentalitate în abordarea *whistleblowing-ului* se pot constata și în ceea ce privește obiectul de activitate al companiilor care introduc astfel de politici. Una este situația în care *whistleblowing-ul* este implementat la o companie din industria siderurgică, unde media de vârstă este ridicată și există o altă mentalitate și reacție față de nou și alta este situația la o firmă din domeniul tehnologiei informației. Societatea românească va evolua, indiferent dacă *whistleblowing-ul* va fi integrat sau nu în cultura economică locală, dar este de remarcat că noile tendințe fac pași și în țara noastră.

Deși în România există reglementare expresă pentru *whistleblowing*

doar pentru autorități și instituțiile publice sub forma „avertizorilor de integritate”, pentru companiile ce doresc să-l implementeze va trebui ținut seama de prevederile legale referitoare la¹²:

- a) dreptul muncii – obligațiile angajatorului:
  - respectarea demnității angajaților la locul de muncă,
  - informarea și consultarea angajaților,
  - asigurarea confidențialității datelor personale,
  - consultarea cu sindicatul/reprezentanții angajaților în luarea deciziilor care îi afectează.
- b) dreptul penal – încălcarea de către angajator a dreptului la viața privată:
  - verificarea corespondenței (e-mailurile companiei nu sunt confidențiale?),
  - înregistrarea/stocarea/ascultarea convorbirilor telefonice,
  - controlul bagajelor.
- c) protecția datelor personale – obligațiile angajatorului:
  - confidențialitatea și securitatea prelucrărilor,
  - dreptul de acces și intervenție asupra datelor,
  - colectarea în scopuri determinate, explicite și legitime,
  - adecvarea și relevanța colectărilor,
  - exactitatea și actualizarea datelor
  - stocarea pe durată limitată.

E greu de apreciat orizontul de timp în care efecte vizibile ale introducerii *whistleblowing*-ului în companiile românești vor fi apreciate ca fiind veritabile instrumente de control intern atâta timp cât însuși auditul intern este la început de drum.

**Studiu de caz:
O opinie privitoare
la implementarea
*whistleblowing*¹³**

„Implementarea unei scheme de *whistleblowing* în România poate fi interpretată și ca o încălcare a drepturilor persoanelor vizate la protecția datelor personale. Astfel, denunțatorul, în mod anonim (aceasta este de esența schemei de *whistleblowing*), denunță un coleg de serviciu care a făcut cine știe ce, precizându-i datele personale, fără consimțământul acestuia. Deși nu mă aștept ca Autoritatea pentru Protecția Datelor Personale să reacționeze, în Uniunea Europeană, cel puțin subiectul a fost amplu dezbătut de *Article 29 Working Party* și s-a ajuns la concluzia că o schemă de *whistleblowing* anonimă încalcă prevederile legale menționate mai sus. Astfel încât, nu m-aș grăbi să îmbrățișez foarte repede această politică, care poate aduce și neajunsuri firmei respective”.

Așa cum am menționat, dacă pentru companii suntem la început, în domeniul instituțiilor și autorităților publice se pot observa primii pași în introducerea politicii de *whistleblowing*, legați de atragerea și utilizare a fondurilor comunitare

Phare. Procedura se aplică pentru tot programul Phare - subprograme/ proiecte și scheme grant pe întreaga perioadă de timp când sunt implementate, plus 5 ani după terminarea implementării.

**Studiu de caz:
Procedura
„*whistleblowing*”¹⁴**

Whistleblower este angajatul, fostul angajat sau orice persoană dintr-o organizație, cu precădere financiară sau guvernamentală, care raportează proasta administrare efectuată de către persoane sau entități care au puterea și așa numitele atribuții în vederea derulării de acțiuni corective. Referindu-ne generic, proasta administrare se referă la încălcarea unei legi, reguli sau regulament și/sau la o amenințare directă la adresa interesului public – fraudă, corupția, încălcarea siguranței, a securității, a sănătății, sunt doar câteva exemple. Dacă un angajat suspectează că un coordonator al unității relevante sau reprezentantul beneficiarului de grant etc. este implicat în nereguli și neregula este mai degrabă o fraudă decât o greșeală, atunci el/ea va raporta neregula direct Raportorului de Nereguli din OIR (UIP) sau Raportorului de Nereguli din Agenția de Implementare (Autoritatea de Management) sau lui PAO – „procedura *whistleblowing*”.

Protecția oferită unui *whistleblower* constă în: confidențialitatea pentru identitatea *whistleblower*, interzicerea represaliilor, măsurile privind pagubele, dreptul de a-și schimba domiciliul,

12 Grigorescu, Anca, *Whistleblowing policy - limitele implementării în România*, 2008, http://www.moneyexpress.ro/pictures/File/Anca%20Grigorescu_bpv%20Grigorescu_Whistleblowing_R.ppt

13 www.standard.ro

14 www.fsenordest.ro

garanția împotriva acțiunii civile și criminale, privilegiul absolut contra procedurilor de calomnie, permiterea dezvăluirii anonime, protejarea în relația cu media.

Se identifică două tipuri de *whistleblower*:

a) Angajații Agenției de Implementare (Autoritatea de Management)/OIR (UIP) - *wistleblower intern*. Angajații OIR (UIP) raportează cazul suspectat de fraudă Raportorului de Nereguli din OIR (UIP) sau lui SPO. Acolo unde nicio măsură nu a fost luată, persoana va raporta nivelului următor: Raportor de Nereguli din Agenția de Implementare (Autoritatea de Management)/NF, PAO și NAO (la adresa de e-mail, la telefon, căsuța de alertă a neregulilor). Situația excepțională când angajatul poate lua contact direct cu Fondul Național (NAO) este condiționată de existența următoarelor:

- când angajatul se gândește că descoperirea neregulii nu este corect raportată;
- când angajatul ajunge la concluzia că recomandările lui cu privire la rezolvarea neregulii descoperite nu au fost urmate;
- când angajatul crede că sistemul de control financiar are puncte slabe care pot prejudicia interesul financiar al Comisiei Europene;

Angajatul ajunge la concluzia că acea conducere nu este capabilă sau nu vrea să urmărească recomandările lui și personalul din conducere își arată mereu incapacitatea sau refuzul de a-și face

treaba (condiție cumulativă). Angajații care descoperă sau suspectează neregulile vor transfera toată documentația referitoare la nereguli persoanei care primește alerta/raportul de nereguli (Raportori Nereguli din OIR (UIP), Raportor Nereguli din Agenția de Implementare (Autoritatea de Management), SPO sau PAO).

b) terța parte (beneficiari, antreprenori, media, cetățeni) - *wistleblower extern*. În cazul suspectării de fraudă, situația este raportată cât se poate de repede, în scris sau anonim, în vederea protejării securității celor care raportează cazurile. Dacă descoperă nereguli, *wistleblower-ii* externi pot raporta oficial, folosind o scrisoare oficială sau anonim în scris, la telefon, prin e-mail sau în căsuța de alerte/nereguli.

Gestionarea situațiilor generate de *whistleblowing* de către auditorii interni

Acceptarea politicii de *whistleblowing* în cadrul companiilor solicită existența celuiilalt capăt al firului de tip „112”, respectiv ce va face ca acest tip de control intern să fie fiabil și eficace. Altfel spus, cine garantează reușita unui sistem de gestionare a alertelor fără „daune colaterale” asupra mediului intern și extern al companiei?

Se apreciază că activitatea de control instituită prin politica de *whistleblowing* trebuie să fie realizată de către o echipă specializată a departamentului de audit intern al companiei¹⁵. Este vorba de o echipă

cu responsabilități speciale, care să trateze cu prudență, diligență și candoare alertele, mai ales cele anonime.

Auditorii interni ar putea să asigure o informare clară și completă, prin rapoartele adresate consiliului de administrație sau comitetului de audit, cu privire la modul de utilizare a dispozitivului de control, evitându-se orice folosire abuzivă prin instituirea unor sancțiuni (disciplinare, materiale, civile sau penale). Dispozitivul de control va trebui să conțină, printre altele, și proceduri referitoare la securitatea și confidențialitatea identității celui care introduce în schemă o alertă, concomitent cu găsirea unor mijloace coerente de responsabilizare a *whistleblower-ului*. Aceasta deoarece doar o persoană prudentă este în măsură să aprecieze corect și să facă distincția între ceea ce este bine și ceea ce este rău. E cunoscut faptul că persoanele tinere sunt predispuse mai puțin să își asume rezultatele acțiunilor lor, raportat la persoanele cu mai multă experiență considerate mai prudente și plasate în câmpul unor responsabilități pe care și le vor asuma.

Procedurile pe care le vor pune în practică auditorii interni în cadrul gestiunii politicii de *whistleblowing* vor trebui formalizate în cadrul unui cod deontologic destinat încurajării unui comportament profesional ideal, realist și aplicabil.

Misiunea auditorilor interni legată de gestiunea *whistleblowing-ului* este una complementară cerinței auditorului extern prevăzută de ISA 240 „Responsabilitatea auditorului de a lua în considerare fraudă într-un audit al situațiilor finan-

15 Prat dit Hauret, Christian, *Etique et audit interne: la problematique du whistleblowing*, în *Audit intern: enjeux et pratiques a l'international*, sous la direction d'Elisabeth Bertin, Editions d'Organisations, Paris, 2007

ciare”, legată de a dezvălui faptele delictuale detectate în cadrul misiunii sale.

În România, auditorii interni au o serie de obligații legale referitoare nu numai la aspecte financiar contabile, dar și legale, ce țin de organizarea și funcționarea companiei, de realizarea unui management adecvat, ca, de exemplu:

- obligații specifice de raportare la Oficiul Național de Prevenire a Spălării Banilor (Legea nr. 656/2002, pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism);
- să aducă la cunoștința membrilor consiliului de administrație neregulile în administrație și încălcările dispozițiilor legale și ale prevederilor actului constitutiv pe care le constată, iar cazurile mai importante le vor aduce la cunoștința adunării generale (Legea nr. 31/1990, legea societăților comerciale);
- să aibă în vedere, la întocmirea raportului către consiliul de administrație/consiliul de supraveghere, faptele reclamate de acționari; în cazul în care reclamația este făcută de acționari reprezentând, individual sau împreună, cel puțin 5% din capitalul social ori o cotă mai mică, dacă actul constitutiv prevede astfel, auditorii interni sunt obligați să verifice faptele reclamate;
- să participe, pe baza convocării scrise făcute de consiliul de administrație, la întrunirile/ședințele acestuia, fără drept de vot.

Succesul unui cod deontologic rezidă în adoptarea unei atitudini

morale și profesionale cu mult superioare celei impuse printr-o anumită lege.

Studiu de caz: Infracțiunea de fals intelectual prevăzută de art. 43 din Legea nr. 82/1991, legea contabilității

„Efectuarea cu știință de înregistrări inexacte, precum și omisiunea cu știință a înregistrărilor în contabilitate, având drept consecință denaturarea veniturilor, cheltuielilor, rezultatelor financiare și elementelor de activ și pasiv ce se reflectă în bilanț constituie infracțiunea de fals intelectual și se pedepsește conform legii.”

Cine este *whistleblower-ul* în astfel de situații? Care va fi reacția auditorului intern la „delațiuni” referitoare la neconstituirea unor provizioane pentru riscuri și cheltuieli, existența unor manipulări contabile, realizarea unor operațiuni de *window dressing*, recunoașterea unor profituri nereale etc.?

Concluzii

În situația credibilă că *whistleblowing-ul* poate fi conceput ca un instrument just și eficace pentru îmbunătățirea comportamentelor individuale și colective (să vedem partea plină a paharului), alerta va fi orientată spre protejarea companiei și crearea unui spirit autoreglator, iar auditorii interni dobândesc o misiune specială.

Acest lucru va fi posibil în condițiile formalizării unui cod de bune practici, coroborat cu o diseminare eficientă a principiilor și procedurilor conținute către angajați spre conformare, precum și prin conceperea unui sistem funcțional de sancțiuni în caz de nerespectare a acestor principii și proceduri.

Când *whistleblowing-ul* va fi instituit, el trebuie să facă obiectul prealabil al unor dezbateri între părțile implicate și interesate cu o informare adecvată asupra condițiilor de realizare a dreptului de delatăuni și cu precizarea cadrului deontologic în care se va exercita.

Bibliografie

- Boța-Avram, Cristina, *Auditul intern al societăților comerciale*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2009
- Canto-Sperber, Monique; Ogien, Ruwen, *La philosophie morale*, Que Sais-Je, PUF, Paris, 2004
- Dobroțeanu, Camelia Liliana; Dobroțeanu, Laurențiu, *Audit intern*, Editura InfoMega, București, 2007
- Ghiță, Marcel; Peres, Ion; Bunget, Ovidiu Constantin, *Guvernața corporativă și auditul intern*, Editura Mirton, Timișoara, 2009
- Prat dit Hauret, Christian, *Etique et audit interne: la problematique du whistleblowing*, în *Audit intern: enjeux et pratiques a l'international*, sous la direction d'Elisabeth Bertin, Editions d'Organisations, Paris, 2007
- Ricoeur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Edition Points (Le Seuil), Paris, 2004
- Grigorescu, Anca, *Whistleblowing policy - limitele implementării în România*, http://www.moneyexpress.ro/pictures/File/Anca%20Grigorescu_bp%20Grigorescu_Whistleblowing_R.ppt
- Prodan, Ines, *Despre whistleblowing în organizații*, <http://basicmarketing.ro/studii/despre-whistleblowing-in-organizatii/>

Cerințele legale și sistemul de investigații a membrilor CAFR

Daniela ȘTEFĂNUȚ*

Abstract

The Legal requirements and the System of Investigations of the Members of the CFAR

This paper is a synthesis of the procedure established at the Chamber of Financial Auditors of Romania (CFAR) on ethics and professional deontology. This paper outlines the responsibility of the Chamber of Financial Auditors, full member of the International Federation of Accountants (IFAC), to promote pronouncements and principles of high professional ethics and to ensure that financial auditors fulfill the ethical requirements in their activity, and their noncompliance with these pronouncements and principles will be investigated, acting against them every time it will be required.

It is in the interest of the financial auditing profession of Romania to ensure its users for the high quality of these services, performed in conformity with the ethical requirements established by the IFAC Ethical Code and with International Auditing Standards, adopted by the CFAR.

Key words: disciplinary liability, disciplinary misbehaviors, sanctions, disciplinary procedure, judgment, appeal

Cuvinte cheie:

răspundere disciplinară, abateri disciplinare, sancțiuni, procedură, disciplinară, judecare, apel

Introducere

Prin adoptarea Codului etic și a Standardelor Internaționale de Audit emise de IFAC (Federația Internațională a Contabililor) de către Camera Auditorilor Financieri din România s-a creat pentru activitatea de audit financiar *cadru general* pen-

tru exercitarea profesiei de auditor financiar la nivel intern și internațional, cu respectarea eticii și independenței, cu profesionalism și în condiții de înaltă calitate.

Camera Auditorilor Financieri din România are competența, recunoscută de lege în calitatea sa de orga-

nism profesional care autorizează, organizează și coordonează profesia de auditor financiar în România, de a lua măsuri ca auditul financiar în țara noastră să se desfășoare în stricță conformitate cu Standardele internaționale de audit și ale Codului etic. În anul 2008, România a transpus, prin adoptarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 90/2008¹, Directiva 43/2006 a Consiliului European, care stabilește în linii mai concrete și complexe principiile exercitării și cadrul general al activității de audit statutar.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr.90/2008 cuprinde două părți, o parte referitoare la transpunerea propriuzisă a Directivei europene, cuprinzând principiile auditului statutar, termeni, definiții, termeni noi, iar cea de-a doua parte, referitoare la principiile funcționării supravegherii publice a activității de audit statutar prin Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar.

Putem vorbi în prezent de două fronturi în care intervine sistemul de investigații în profesia de audit în România:

- un front general, în care Camera Auditorilor Financieri din România își exercită una din atribuțiile recunoscute de lege², aceea de a veghea calitatea serviciilor prestate de auditorii financieri și de a îndrepta abaterile disciplinare săvârșite de membrii săi,
- un front special, în care activitatea de audit statutar efectuată de auditorii financieri, în temeiul dispozițiilor Ordonanței de urgență nr.90/2008, va fi supravegheată de Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar. Orice abatere disciplinară săvârșită de auditorii financieri în activitatea de audit statutar va fi sancționată de Comisia de disciplină a Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar.

* Consilier juridic Departamentul de etică, conduită profesională și investigații - CAFR, dana.stefanut@cafr.ro

1 Ordonanța de urgență a Guvernului nr.90/2008, privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr.481/30 iunie 2008, aprobată cu modificări prin Legea nr.278/2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 768/14 noiembrie 2008

2 Facem referire atât la Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.75/1999, republicată, la Regulamentul de organizare și funcționare a CAFR, cât și la Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.90/2008

Sistemul de investigații al CAFR

Potrivit articolului 32 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 75/1999³, republicată, cu modificările și completările ulterioare, auditorii financiari răspund în exercitarea profesiei administrative, disciplinare, civil și penal.

Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR) are competența de a stabili răspunderea disciplinară și de a sancționa abaterile disciplinare săvârșite de membrii săi, auditorii financiari, în condițiile legii, ale Regulamentului⁴ propriu de organizare și funcționare, precum și ale dispozițiilor Regulamentului privind stabilirea răspunderii disciplinare a membrilor CAFR⁵.

Abaterile pentru care auditorii financiari se vor face răspunzători în materie disciplinară sunt enumerate, fără a fi limitate, de art.93 din Regulamentul de organizare și funcționare a CAFR, cum ar fi:

- a) nerespectarea Codului de conduită etică și profesională în domeniul auditului financiar al Camerei;
- b) desfășurarea activității profesionale în condiții nesatisfăcătoare, ineficiente sau cu incompetență, care au avut ca efect prejudicierea gravă a reputației profesionale;
- c) încălcarea dispozițiilor legale aplicabile ale prezentului regulament și a hotărârilor, normelor sau a altor acte emise de către Cameră;
- d) încălcarea dispozițiilor legale ale prezentului regulament și ale celorlalte hotărâri, norme sau acte emise de Cameră de către un angajat, asociat, acționar sau administrator al unei societăți de audit financiar, membre a Camerei;

- e) încălcarea altor reglementări legale în vigoare, incidente, din domeniul propriu de activitate;
- f) existența unei hotărâri a unei instanțe de judecată din România sau din altă țară privind comiterea unei fapte care atrage, în condițiile legii, sancțiunea de excludere din Cameră.

Sistemul de investigații al Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar

Pentru misiunile de audit statutar al situațiilor financiare efectuate de auditorii financiari membri ai CAFR, atributul disciplinar revine Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar.

Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar **instituie sisteme eficiente de investigații și sancțiuni pentru a detecta, corecta și preveni efectuarea nerespunsătoare a auditului statutar.**

În temeiul dispozițiilor art.61 lit.k) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.90/2008, Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar **conduce investigații proprii** referitoare la auditorii statutar și firmele de audit și adoptă măsurile necesare în urma constatărilor.

Conform art.77 din OUG 90/2008 sistemul de investigații în cadrul Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar revine Comisiei de disciplină. Comisia

de disciplină este responsabilă cu administrarea și derularea procedurilor de reclamație și disciplină în domeniul activității de audit statutar.

Procedura disciplinară

Dispozițiile art.3 din Regulamentul privind răspunderea disciplinară a membrilor CAFR stabilesc ca principiu că activitatea disciplinară este o activitate internă, aplicabilă exclusiv membrilor CAFR și nu poate fi invocată în cauzele aflate pe rol la instanțele de drept comun ale statului.

Răspunderea disciplinară a auditorilor financiari apare ori de câte ori în exercitarea profesiei este/sunt nerespectat/nerespectate Codul etic, Standardele Internaționale de Audit, reglementările Camerei sau orice dispoziție, principiu sau normă, fapte care duc la știrbirea bunei reputații și a conduitei profesionale a auditorului financiar.

CAFR, ca autoritate competentă răspunzătoare de modul de exercitare a profesiei de auditor financiar, judecă abaterile disciplinare constând în faptele sau omisiunile săvârșite de membrii săi prin nerespectarea normelor de conduită profesională, a Regulamentului de organizare și funcționare, a Codului etic și a hotărârilor organelor de conducere ale CAFR, prin încălcarea prevederilor din alte acte normative, în măsura în care abaterile respective aduc atingere conduitei etice și profesionale, prestigiului și credibilității profesiei de auditor financiar.

Dacă abaterea este săvârșită în cadrul exercitării unei misiuni de audit statutar CAFR va sesiza Consiliul

³ Ordonanța de urgență a Guvernului nr.75/1999, privind activitatea de audit financiar, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 598 din 22 august 2003, modificată prin Ordonanța Guvernului nr.37/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr.91/31 ianuarie 2004 și prin Legea nr.397/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.892/2 noiembrie 2006.

⁴ Regulamentul de organizare și funcționare a Camerei Auditorilor Financiari din România, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 983 din 25 iunie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr.634/13 iulie 2004, cu modificările și completările ulterioare.

⁵ Regulamentul privind stabilirea răspunderii disciplinare a membrilor CAFR, aprobat prin Hotărârea Consiliului Camerei nr. 125 din 17.06.2008, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 524 din 11.0./2008.

pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar.

CAFR sancționează membrii, auditori financiari, pentru infracțiuni care atrag interzicerea dreptului de exercitare a profesiei de auditor financiar. Încetarea provizorie a exercitării profesiei de auditor financiar nu exonerează de răspundere disciplinară pe auditorul financiar în cauză, pentru abaterile săvârșite anterior.

Organele din cadrul Camerei care pot dispune sancțiuni disciplinare sunt:

1. CONSILIUL CAMEREI

2. COMISIA DE APEL A CAMEREI

În cadrul Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar poate dispune sancțiuni disciplinare:

COMISIA DE DISCIPLINĂ

Toate problemele, faptele sau circumstanțele care sunt de natură să atragă răspunderea disciplinară a unui membru se aduc la cunoștință CAFR sau Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar, după caz.

Firmele de audit răspund, potrivit legii, în calitatea lor de membri ai Camerei, dacă unul dintre asociați, administratori sau angajați, care nu are calitatea de auditor financiar, va interveni în exercitarea independenței a profesiei de auditor financiar, astfel încât să prejudicieze independența auditorilor financiari care desfășoară această activitate în numele firmei de audit.

a. Acțiunea disciplinară din cadrul CAFR – termen

Potrivit art.6 din Regulamentul privind răspunderea disciplinară a membrilor CAFR, **acțiunea disciplinară** poate fi exercitată în termen **de cel mult un an** de la data săvârșirii faptei și în termen **de 3 luni** de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești prin care un membru al CAFR a fost condamnat pentru infracțiuni care atrag interzicerea dreptului de exercitare a profesiei de auditor financiar.

Atunci când nu se cunoaște cu exactitate data săvârșirii abaterii disciplinare de către auditorul financiar, termenul în cadrul căruia poate fi exercitată acțiunea disciplinară începe să curgă de la predarea oricărui document în legătură cu abaterea.

Termenul de 1 an (respectiv 3 luni, în cazul unei hotărâri judecătorești definitive în materie penală) în care se poate formula orice fel de sesizare împotriva modului de exercitare a profesiei de către un auditor financiar este termen de prescripție și va avea același regim juridic ca al prescripției intervenită în cazurile civile, în sensul că acesta poate fi întrerupt, suspendat, iar ulterior reluat. Toate problemele, faptele sau circumstanțele care sunt de natură să atragă răspunderea disciplinară a unui membru se aduc la cunoștință CAFR în decurs de un an de la data săvârșirii faptei. În prezent nu putem face referire la un **termen** în care se poate exercita acțiunea disciplinară pentru activitatea de audit statutar întrucât, așa cum am amintit, competența aparține Consiliului pentru Supravegherea Activității de Audit Statutar, iar o procedură în acest sens încă nu este adoptată.

b. Declanșarea procedurii

Declanșarea procedurii disciplinare la nivelul CAFR are loc:

- în urma sesizărilor formulate de persoanele interesate referitoare la abateri de la conduita etică și profesională ale membrilor CAFR;
- cu privire la fapte de natură să atragă răspunderea disciplinară a unui membru, în situația în care CAFR obține informații de această natură ca urmare a exercitării atribuțiilor sale legale - principala sursă a acestor informații o constituie rapoartele de control întocmite de Departamentul de monitorizare și competență profesională;
- prin autosesizare, la cererea Departamentului servicii pentru membri și a Departamentului admittere, pregătire continuă și sta-

giari, dar și în urma unor articole de presă, media etc.

Cercetarea și investigarea faptelor de natură să atragă răspunderea disciplinară a membrilor CAFR se efectuează de către Departamentul de etică, conduită profesională și investigații (DECPI), iar analizarea cauzei se realizează de către Consiliul CAFR. Departamentul de conduită și disciplină profesională se pronunță asupra unei sancțiuni disciplinare, stabilind termene pentru furnizarea de către persoana în cauză a informațiilor necesare, oferindu-i posibilitatea de a face declarații scrise sau verbale înainte de a înainta propuneri Consiliului Camerei.

Pot exista situații în care Departamentul de conduită și disciplină profesională poate considera că nu sunt îndeplinite condițiile necesare pentru atragerea răspunderii disciplinare și va face o notificare în acest sens.

În situația în care Departamentul de conduită și disciplină profesională consideră că sunt îndeplinite condițiile pentru atragerea răspunderii disciplinare sesizează Consiliului Camerei în vederea adoptării unei hotărâri pentru aprobarea unei sancțiuni.

Există situații în care, după sesizarea Consiliului Camerei, Departamentul de conduită și disciplină profesională continuă investigarea cazului până la clarificarea deplină a acestuia.

c. Judecarea cauzelor disciplinare

În vederea soluționării sesizărilor primite, **Consiliul Camerei** respectă procedurile referitoare la comunicare, audiere, deliberare și comunicare a hotărârii.

După procedura **audierii** sau, după caz, fără îndeplinirea acestei proceduri, Consiliul Camerei se retrage pentru deliberare.

Consiliul Camerei deliberează în raport cu fiecare faptă pusă în sarcina persoanei reclamate și emite o hotărâre împotriva acesteia, cuprinzând una dintre sancțiunile prevăzute de reglementările Camerei.

Sanțiunile care se pot aplica de către Consiliul Camerei, în conformitate cu dispozițiile art. 94 din Regulamentul de organizare și funcționare al CAFR și cu ale art. 7 din Regulamentul privind stabilirea răspunderii disciplinare a membrilor CAFR, sunt:

- a) avertisment;
- b) muștrare;
- c) suspendarea calității de membru al Camerei pe o perioadă de la 6 luni până la un an;
- d) excluderea din Cameră.

Ședințele Consiliului CAFR, în cazul în care acesta acționează ca instanță disciplinară, sunt publice, cu excepția cazurilor în care publicitatea ar vătăma pe oricare dintre părți sau ar pune în pericol respectarea obligației de confidențialitate de care sunt ținute acestea. Caracterul secret al ședințelor se stabilește, de către Consiliul CAFR, din oficiu sau la solicitarea părții interesate. Lipsa celui convocat nu împiedică adoptarea hotărârii.

Consiliul CAFR poate hotărî, după caz, completarea sau refacerea cercetării, sancționarea disciplinară sau clasarea dosarului.

În cazul în care Consiliul Camerei a constatat că faptele reclamate au fost neîntemeiate emite o *hotărâre de respingere*.

Hotărârea Consiliului Camerei devine executorie de la data împlinirii termenului de apel, cu excepția cazului în care, înainte de împlinirea termenului, părțile atacă hotărârea Consiliului Camerei la Comisia de apel a acesteia. Comunicarea hotărârii se va face în cel mult în 30 de zile de la adoptare. Hotărârile de sancționare pot fi atacate la Comisia de apel a Camerei, în termen de 30 de zile de la primirea comunicării scrise, atât de persoana împotriva căreia s-a formulat sesizarea, cât și de autorul sesizării.

O procedură a modului de sancționare a abaterilor disciplinare de către

Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar nu este încă adoptată, astfel încât nu putem face referire la acest aspect.

Putem arăta că din prevederile Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 90/2008 rezultă că sancțiunile aplicate de Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar trebuie să fie eficiente, proporționale și descurajante cu privire la auditorii financiari și la firmele de audit, în cazul în care **audi-turile statutare** nu sunt efectuate în conformitate cu dispozițiile legii. Sancțiunile aplicate nu trebuie să aducă atingere regimului de răspundere civilă. Comisia de disciplină a Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar este structura de investigație și disciplină pentru auditorii financiari și firmele de audit din România pentru activitatea de audit statutar.

Comisia de disciplină emite decizii și impune sancțiuni în conformitate cu regulamentul intern al acesteia.

Comisia de disciplină este responsabilă cu administrarea și derularea procedurilor de reclamație și disciplină în domeniul activității de audit statutar. Procedurile Comisiei de disciplină și modalitățile de administrare a acestora sunt cuprinse în regulamentul intern al acesteia.

Comisia de disciplină poate impune următoarele sancțiuni:

- a) muștrare;
- b) restricționare (retragerea sau suspendarea parțială ori totală) a dreptului de practică;
- c) penalizare conform deciziei Comisiei de disciplină;
- d) retragerea aprobării.

Cuantumul penalizărilor prevăzute la litera c) mai sus-menționată se stabilește prin regulament emis de Comisia de disciplină.

d. Apelul hotărârilor de sancționare – procedura CAFR

Apelul suspendă aplicarea hotărârii de sancționare până la pronunțarea Comisiei de apel a Camerei.

Procedura de judecare a apelului este similară cu cea din faza audierii în fața Consiliului Camerei.

Comisia de apel cercetează cauza în temeiul **actelor, al dovezilor** de la dosar, precum și pe baza audierilor părților.

Hotărârea Consiliului poate fi menținută sau modificată integral/parțial de către Comisia de apel.

Hotărârile Comisiei de apel se comunică în scris părților în termen de 15 zile de la pronunțarea apelului și în materie disciplinară sunt definitive.

Ședințele Comisiei de apel sunt publice. Nu sunt publice ședințele în care ar fi adusă atingere imaginii publice a persoanelor implicate, Camerei și terților, precum și în cazurile în care s-ar afecta principiul confidențialității,

Sanțiunile disciplinare se execută prin comunicarea acestora celor în cauză și efectuarea publicării prin mijloacele media stabilite de Consiliul CAFR.

În afară de aplicarea sancțiunilor disciplinare menționate mai sus, CAFR monitorizează activitatea membrilor săi care au obținut la inspecția calității activității de audit calificativele D, C și B, prin stabilirea și a altor măsuri sancționatorii pentru remedierea neconformităților, cum ar fi: repetarea inspecției într-un interval de maximum un an de la inspecția precedentă și obligarea auditorului evaluat cu calificativele D, C și B de a participa, cu suportarea pe contul său a costurilor prilejuite, la cursuri suplimentare de pregătire profesională.

În perioada suspendării persoana sancționată nu poate presta sub nicio formă activitate de audit financiar și nu poate face uz de această calitate, în caz contrar urmând a fi sancționată cu excluderea din CAFR.

Auditorul financiar care a fost sancționat cu excluderea are obligația ca în termen de cel mult 30 de zile de la

data rămânerii definitive a hotărârii de sancționare să predea Departamentului servicii pentru membri din cadrul CAFR carnetul, certificatul, parafa și autorizația de funcționare pentru anularea acestora.

Anularea documentelor și a parafei se dă publicității. Cotizațiile achitate de către auditorul financiar exclus nu se restituie.

Sanctiunile aplicate pentru desfășurarea activității în condiții nesatisfăcătoare, ineficiente sau cu incompetență, care au avut ca efect prejudicierea gravă a reputației profesionale, își încetează efectul numai după constatarea modului de remediere a neconformității reținute cu ocazia primei inspecții, prin repetarea inspecției efectuate de către inspectorii Departamentului monitorizare și competență profesională.

În cazul muștrării și avertismentului sancțiunea se consideră a nu fi fost aplicată dacă timp de un an de la aplicarea ei persoana în cauză nu a mai săvârșit o abatere disciplinară. Acest termen este de 2 ani în cazul aplicării sancțiunii cu suspendarea.

În schimb, interdicția exercitării profesiei de audit financiar este dată pe o perioadă nedeterminată.

Un element nou - contravențiile

ELEMENTUL NOU instituit de Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.90/2008 este stabilirea de „**contravenții**” în exercitarea profesiei de auditor financiar.

Potrivit Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 90/2008, reprezintă **contravenții** următoarele fapte:

- încălcarea prevederilor art. 32 alin. (5) și (6) din OUG 90/2208;
- utilizarea calității de auditor statutar sau a celei de firmă de audit în alte condiții decât cele prevăzute de prezenta ordonanță de urgență;

- exercitarea activității de audit statutar fără viza anuală emisă de autoritatea competentă sau de către persoane neînregistrate în Registrul public.

Contravențiile se sancționează după cum urmează:

- cele prevăzute la lit. a), cu amendă de la 10.000 lei la 20.000 lei;
- cele prevăzute la lit. b), cu amendă de la 50.000 lei la 100.000 lei și nulitatea raportului de audit întocmit;
- cele prevăzute la lit. c), cu amendă de la 10.000 lei la 20.000 lei.

Constatarea contravențiilor se face de către persoanele anume împuternicite de Cameră sau de Consiliul pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar.

Practica

Cele mai multe cazuri de încălcare a eticii și conduitei profesionale pentru care CAFR a emis sancțiuni disciplinare au fost situațiile de incompatibilitate și de încălcare a Codului etic în exercitarea profesiei.

Ultimele trei sancțiuni pronunțate de Consiliul Camerei au fost pentru efectuarea auditului situațiilor financiare prin cumularea funcției de auditor financiar cu o altă funcție într-o entitate și anume:

- un auditor intern a întocmit și raportul de audit financiar al situațiilor anuale pentru anul 2007 al unei entități din Brașov,
- un auditor financiar care a întocmit situațiile financiare ale unei entități pentru doi ani calendaristici consecutivi a fost și angajat pe funcția de contabil șef la aceeași entitate din Bistrița,
- un auditor intern a cumulată această funcție cu cea de administrator în consiliul de administrație al unei entități din Bistrița.

Sunt cazuri concrete, pe care Camera le-a analizat și și-a însușit criticile, iar măsurile au fost dintre cele mai aspre și anume suspendarea activității de la 6 luni la 1 an, iar în unul din cazuri dispunând chiar excluderea din Cameră.

Concluzii

Conduita profesională înseamnă de fapt oferirea serviciilor de audit financiar la cele mai înalte standarde.

O cerință a menținerii auditorilor financiari în evidențele Camerei este buna reputație, iar aceasta nu se va realiza decât dacă auditorii înțeleg să ofere servicii de calitate, printr-o conduită profesională impecabilă.

Iar măsurile avute în vedere în acest scop în sprijinul auditorilor financiari pot fi concretizate în patru direcții principale:

- o cât mai bună perfecționare profesională prin pregătire continuă cu cursuri de cât mai bună calitate,
- perfectarea procedurii de investigații la nivelul Consiliului pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar,
- controlul calității se va efectua împreună cu Consiliul pentru Supraveghere Publică și în acest sens Departamentul de control al calității din cadrul Camerei și-a îmbunătățit procedurile de lucru,
- o comunicare cât mai bună cu membrii auditori financiari.

Camera Auditorilor Financiari din România va fi răspunzătoare de aplicarea cerințelor etice de către toți membrii săi și, în acest sens, va asigura, prin programele de pregătire a auditorilor financiari și a stagiilor, că se cunosc și se respectă cerințele etice, precum și consecințele nerespectării acestor cerințe.

Participarea Camerei la conferința UNCTAD

La 1 iulie 2009, **Eugen Nicolăescu**, prim-vicepreședinte al CAFR și **Irina Pungaru**, expert relații internaționale în cadrul Biroului de Relații Publice Interne și Internaționale al CAFR au participat la conferința UNCTAD cu tema „**Criza financiară și implicațiile acesteia asupra arhitecturii raportării financiare și asupra stabilității financiare**”, organizată la Geneva, Elveția.

Conferința a reunit vorbitori de marcă în domeniul contabilității, raportării financiare și auditului pe plan internațional, precum: **René Ricol** - fost președinte al IFAC și autorul Raportului asupra crizei financiare pentru președinția Uniunii Europene, **John Hegarty** - director al Centrului pentru reformă în domeniul raportării financiare al Băncii Mondiale, **Jeroen Hooijer** - director al departamentului Raportări Financiare al Comisiei Europene, **Peter Clark** - director al departamentului Cercetări al Consiliului pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (IASB).

În acest cadru de lucru s-au discutat efectele pe care criza le poate avea asupra convergenței globale cu IFRS-urile, principalele implicații ale declarațiilor recente ale G20 asupra arhitecturii raportării financiare internaționale, precum și principalele acțiuni întreprinse de principalii normalizatori în domeniul contabilității Consiliul Standardelor Internaționale de Contabilitate (IASB) și Consiliul pentru stabilitate financiară (FSB) în vederea reinstaurării unui climat general de încredere pe piață. [Irina Pungaru]

● Important pentru autori! - Important for the Authors!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din **Consiliul Științific** al revistei, în modalitatea *double-blind-review*, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: noutatea, actualitatea și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic .doc, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului română sau engleză; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagina; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, referințele și se prezintă bibliografia selectivă; un rezumat în limbile engleză și română de circa 1 pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the **Scientific Council** of the „Financial Audit” Review, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers. Assessment criteria for articles: innovative input, actuality and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published.

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the articles is drafted Romanian or English; the text in Romanian is drafted with specific characters in accordance with the rules issued by the Romanian Academy; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, references and also the selective bibliography; an abstract in both English and Romanian presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, both in English and Romanian.

OFERTĂ SPECIALĂ : AI 20% REDUCERE

la CIEL Audit și Revizuire

- programul Nr. 1 în România -
până la 30 septembrie 2009 !

Varianta monopost	preț listă	~~2220 RON~~	preț ofertă	1776 RON
Varianta rețea (număr nelimitat de stații de lucru)	preț listă	~~3940 RON~~	preț ofertă	3152 RON

Ai incluse în preț:

- asistență tehnică și actualizări legislative și funcționale (contract de abonament) pentru 12 luni
- cursuri de inițiere la CIEL Training Center

Ai la dispoziție o aplicație specifică, construită conform Standardelor Internaționale de Audit, adaptabilă nevoilor tale.

Poți importa date de la clienți în diferite formate.

Poți calcula automat pragul de semnificație și stabili un mod de realizare a eșantionării.

Poți completa și lista Procedurile și Caietul de Audit, cu atașare de probe de lucru.

Vrei să afli mai multe ? Vrei o versiune demo ? Vrei să comanzi ?
sună la 021.201.53.00

În curând îți va fi indispensabil !

URMĂREȘTE-NE !

ciel.ro